

In Russische gevangenissen

Jacob Israël de Haan

bron

Jacob Israël de Haan, *In Russische gevangenissen*. Maatschappij voor goede en goedkoope lectuur, Amsterdam 1921

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/haan008inru01_01/colofon.php

© 2002 dbnl

Voorwoord.

Het is mij een behoefte mijn dank te betuigen voor hunne vriendelijke medewerking aan de volgende Heeren: M. de Beklichoff, Von Boetticher, Iwan Diomidoff, Victor Pozniakow, Nicolaas Okouneff allen te St. Petersburg. Tikhomiroff, E. P. Ivanoff en Paul Belsky te Moskou, Soukhoroukoff te Riga. En in het algemeen aan allen, die mij op eenige wijze behulpzaam zijn geweest.

De schrijver.

I. Inleiding.

IN de maanden Juli en Augustus heb ik een reis van drie weken door Rusland gedaan, die meer dan ik oorspronkelijk had gedacht eene studiereis is geworden met betrekking tot het Russische strafrecht en penitentiair recht zoowel voor volwassenen als voor jeugdige personen. De belangstelling in het lot van de Russische gevangenen, vooral van de politieke gevangenen, is zeer groot. De voorstelling, die men zich in den vreemde van Rusland maakt, is niet altijd geheel juist. Vandaar, dat het mij wenschelijk voorkwam iets van mijne reis-ervaringen te publiceeren. Wellicht ook heb ik door mijne introducties, door mijne genegenheid voor de gevangenen en door mijn beslisten wil om de waarheid te weten iets meer gezien dan men gewoonlijk ziet. En misschien zal de publicatie van sommige onhoudbare en onteerende toestanden eenige verbetering brengen in het lot van duizenden, die nameloos lijden om hunne politieke meening.

In mijn nadeel had ik, dat ik slechts weinige woorden Russisch spreek en versta. Daartegenover staat, dat de Regeering mij overal eenen tolk heeft toegevoegd. Bovendien: de politieke gevangenen, wier lot mij boven veel aan het hart gaat, verstaan bijna allen een van de vreemde talen, die ik goed spreken kan: Fransch,

Engelsch, Duitsch. En verder: ik heb nabije aanverwanten onder de Russen en vele goede bekenden, waardoor mijne inlichtingen beter zijn dan van eenen reiziger, die geheel vreemd komt in het land. Echter: de inlichtingen, die ik van regeeringsambtenaren kreeg, kan ik tot mijn leedwezen niet vertrouwen. Slechte toestanden en verhoudingen werden zoo lang mogelijk geloochend en verborgen gehouden. Het goede, *en dat is waarlijk niet weinig*, werd op eene kinderlijke wijze overdreven. Deze ambtenaren meenden hunne regeering eenen dienst te bewijzen, maar zij hebben bereikt, dat ik hen volstrekt niet kon gelooven en vertrouwen. Vandaar, dat ik herhaaldelijk dezelfde vragen in verschillende steden heb moeten doen. Met de politieke gevangenen heb ik die moeite niet gehad. Verbitterd tegen de Regeering, ziek van ellende, begeerig om het buitenland tegen de tegenwoordige Regeering in te nemen, zullen óók zij wel eens overdrijven. Maar het is mij nooit gebeurd, dat de verklaring van één die van een ander tegensprak. Integendeel: hunne verklaringen waren in de verschillende gevangenissen gelijk op eene wijze, die vertrouwen wekt.

Ik ben door de Russische regeering met de meeste welwillendheid geholpen. En door de politieke gevangenen, behoudens enkele uitzondering, nooit gewantrouwd. Het was zeker vreemd voor hen, iemand die met hooge regeeringsambtenaren in de gevangenis kwam, zóó belangstellend te zien in hun ellendig lot. Ik heb het sommigen gevangenen gevraagd: ‘Wantrouwt u mij niet? Denk toch aan Azef.’ En het antwoord: ‘Laat Azef eene vreeselijke vergissing zijn geweest, in 't algemeen is iemand, die zóó spreekt en doet wel betrouwbaar..... al blijft het vreemd, dat de Russische regeering u maar zoo vrij in de gevangenis toelaat.’

En inderdaad: de vrijheid, die men mij in de Russische gevangenissen heeft toegestaan is ongelooflijk groot

geweest. In de meeste landen mag men geen woord tegen de gevangenen spreken, en zeker niet alleen met hen zijn. In Rusland heb ik meermalen gedurende langen tijd met politieke gevangenen alleen in hun cel gesproken, waarbij ik slechts had te beloven, hun geene geschriften te geven, noch stilweg geschriften van hen mede te nemen. In enkele gevallen heb ik een onderhoud met eenen politieken gevangene alleen moeten afdwingen. Eerst moest de tolk erbij zijn. Later moest ik beloven te vertellen wat de gevangene mij had medegedeeld. In zulke gevallen zeide ik beleefd en bedaard: ‘Wat u mij niet moogt toestaan, dat moet u mij niet toestaan, maar wat u mij weigert zal ik publiceeren en den gevangene zal ik vooraf vertellen onder welke omstandigheden hij met mij spreekt.’

Ik heb ronduit gezegd, dat ik in Holland niet tot de socialisten of de anarchisten behoor, maar dat de tegenwoordige Russische regeering mij in Rusland wel daartoe drijven zou. Mijne genegenheid voor de politieke gevangenen was geen geheim. Ik heb hun boeken gegeven, vruchten en geld op hun gevangenisboekje laten schrijven. Ik zeg dit niet om te laten zien, hoe goed en gul ik ben geweest. Want men moet wel geheel en al van menschelijk gevoel ontbloot zijn om niet zijn laatste bezitting te geven aan de politieke gevangenen, die hun straf veel zwaarder gevoelen dan de gewone gevangenen. Ik heb politieke gevangenen gesproken van zeventien, achttien jaar met vonnissen van twintig en vijf en twintig jaar dwangarbeid. Ik wilde iets liefs doen voor alle gevangenen. Maar ik zag er duizenden. Hoe kon ik? En een keus moetende doen, koos ik, behoudens eene uitzondering te Riga, de politieken. En hoe weinig deed ik dan nog, vergeleken bij de matelooze ellende, die door duizenden en duizenden politieke gevangenen geleden wordt. Over hun hartbrekend lot zal ik aan het einde van dit artikel uitvoerig schrijven. Ik ben dankbaar, dat

de Russische autoriteiten mij niets hebben geweigerd, wat ik voor een politieken gevangene wilde doen. Een handdruk: niemand drukt hun ooit de hand, een boek, wat vruchten: het is voor hen zulk een groote vreugd. En hoevelen hebben mij niet adressen opgegeven van vrienden met wie zij niet correspondeeren mogen, maar die gaarne iets zouden hooren van hen. Dan heb ik geschreven.

De Russische Regeering heeft mij te St. Petersburg twee officieele geschriften gegeven met verzoek daarvan in mijne publicatie melding te willen maken. Het zijn: '*Notice sur le développement de l'organisation des prisons et du système pénitentiaire en Russie de 1905-1910,*'¹ aangeboden door den Heer E. de Khrouleff, chef van de Hoofdadministratie der Russische gevangenen aan het internationale penitenciaire congres te Washington in 1910. Door mij te citeeren als *Notice*. Ten tweede: '*A propos des bruits sur les prétendues oppressions des détenus dans les prisons russes. Démenti officiel.*'² Door mij te citeeren als *Démenti*. Het démenti is voor een gedeelte een uittreksel uit de *Notice*, maar bevat bovendien een verdediging tegen de beschuldigingen van Karl Kautzky en Pierre Kropotkine ten aanzien van de mishandelingen van politieke gevangenen. Daarover uitvoerig later. Ik zal en *Notice* en *Démenti* uitvoerig vermelden, juist omdat ik zulke zware beschuldigingen tegen de Russische Regeering moet uitspreken en ook de Russische Regeering heeft recht volledig in hare verdediging te worden gehoord. Maar zeer betrouwbaar lijken mij die officieele geschriften niet. De schanddaden, die Peter Kropotkine vermeldt in '*La terreur en Russie*'³ staan helaas veel dichter bij de waarheid. Natuurlijk, dat een man als Kropotkine niet in Rusland leven mag. Daarom heeft hij zijne berichten uit de tweede of derde hand en zijn kleine vergissingen niet buitengesloten. Maar zijn goede trouw is boven den minsten

1 Aanteekening betreffende de ontwikkeling der gevangenisinrichting en van het strafstelsel in Rusland in de jaren 1905-1910.

2 Naar aanleiding van de geruchten omtrent de beweerde mishandeling van opgeslotenen in Russische gevangenen. Officieele wederlegging.

3 Het Russisch schrikbewind.

twijfel verheven. Doch de Russische Regeering vergist zich opzettelijk. Ik wil één voorbeeld geven van de waarde van een officieel démenti in Rusland voor de waarheid waarvan ik durf instaan: Tijdens den Russischen-Japanschen oorlog was het aantal gevallen van dysenterie door verwaarloozing van hygiënische voorschriften bijzonder groot. Toen de Russische dagbladen daarover begonnen te schrijven ging er een geheim telegram uit St. Petersburg naar het oorlogsterrein, waarin den chefs van de militaire hospitalen op straffe van ontslag verboden werd gevallen van dysenterie te vermelden. Op het oorlogsterrein waren ook hospitalen van vereenigingen en particulieren. Zij gaven hun aantal dysenterie-gevallen naar waarheid op en kregen daardoor den naam slechter te zijn dan de regeeringshospitalen. Wie deze en vele dergelijke dingen weet en wie een aantal Russische gevangenissen heeft bezocht, welke waarde kan hij hechten aan: *'les données officielles, scrupuleusement contrôlées'* (Démenti blz. 13)¹ volgens welke in het gouvernement Irkoetsk onder 3500 gevangenen geen enkele longlijder was. Of dat op 1 Januari 1910 in de gevangenis te Schlüsselbourg zich vier, zegge vier, zieken in het hospitaal bevonden, waarvan niemand met scorbut, tuberculose of zenuwziekte?

Het is goed, dat de waarheid gezegd wordt, niet eenmaal, maar tallooze malen. Misschien wordt het geweten van het Engelsche volk en van het Fransche volk wakker, en zullen deze volken van hunne regeeringen eischen, dat de Russische Regeering geplaatst wordt voor deze keus: òf verbreking van alle staatkundige betrekkingen, òf geleidelijke liberale ontwikkeling van de binnenlandsche toestanden. Misschien ook zal het Fransche volk ten laatste weigeren met zijn geld een gouvernement te steunen, dat niet staande kan blijven zonder schandelijk bedrijf. Maar de vrees voor Duitschland heerscht. Engeland en Frankrijk

1 De nauwkeurig gecontroleerde officieele gegevens.

hebben de macht van Rusland noodig en zij vreezen, dat eene revolutie het land finantieel en militair verzwakken zou.

Toch moet de waarheid worden gezegd. Namen heb ik bijna geheel verzwegen. Zij zouden onheil kunnen brengen. Maar verder zeg ik de waarheid geheel en al. En niets dan de waarheid. Zoo waarlijk helpe mij God Almachtig.

Men kan het Russische gevangenisrecht niet verstaan zonder den algemeenen politieken toestand te begrijpen. De algemeene toestand is deze: de Keizer is wellicht niet slecht en pathologisch wreed, maar zeker is hij zwak en angstig van aard. Zijne omgeving heeft hem geheel en al overtuigd, dat het intellectueele deel van het volk zijn afzetting wil, zijn dood en eene republiek. Juist als Kropotkine in zijn Memoires verhaalt, dat men met Alexander II heeft gedaan. De Keizer wordt bewaakt door de Ochrana (= Bescherming), de geheime politie, die overal spionnen heeft en agents provocateurs. Deze organiseeren de meest drieste aanslagen om den Keizer in angst te houden en te overtuigen van de besliste noodzakelijkheid van de geheime politie. De chef van de geheime politie beheerscht Rusland. De omgeving van den Keizer exploiteert het geheele land te eigen bate. De Regeering is na eenen korten tijd van vrijzinnigheid onder invloed van Graaf Witte, absoluut reactionnair, en wordt van dag tot dag erger. Onder de regeeringsambtenaren vindt men een betrekkelijk klein aantal eerlijke, overtuigde aanhangers van de absolute monarchie, die het volk nog niet rijp achten voor eenen anderen regeeringsvorm. Maar de groote meerderheid van de ambtenaren beschouwt hunne betrekking eenvoudig als een middel om zich zelve, hunne familie en

verwanten zoo spoedig mogelijk te verrijken. Omkooprij en afpersing, zelfs ten koste van gevangenen, zijn algemeen. Ik kom daar later op terug. Voorloopig slechts dit: de Russische treinen hebben grootendeels nog kaarsverlichting. Er wordt voor iederen trein dagelijks een bepaald aantal kaarsen gegeven. De hoofdconducteurs steken de kaarsen laat op en dooven ze vroeg uit. De overgebleven einden worden aan opkoopters verkocht. Welnu: in den Russisch-Japanschen oorlog dreven de treinchefs, dat zijn militaire artsen van hoogen rang, openlijk groothandel in stukken kaars. Af en toe wordt er wel eens een hooge ambtenaar gestraft. In de gevangenis te St. Petersburg bevindt zich een generaal, gestraft wegens verduistering. Maar hoeveel generaals bevinden zich buiten de gevangenis te St. Petersburg ongestraft wegens verduistering. Ook lagere ambtenaren heb ik in de gevangenis gezien wegens verduistering: den directeur van eene landbouwschool, ambtenaren van de spoorwegen. Soms is dit eene ijdele vertooning: er moet een slachtoffer zijn, de lagere laat zich straffen, en wordt beloond met een voldoende smartegeld uit de geheime fondsen. Soms wordt de veroordeelde door den Keizer begenadigd, wanneer hij Keizersgezind is geweest of de Bond van Russische Mannen voor hem opkomt. Dit is het geval geweest met generaal Reinbot, wiens schanddaden ontelbaar en onbeschrijfelijk waren en over wien ik nog niet één Rus heb hooren spreken zonder afschuw en woede. Het is te begrijpen, dat onder deze omstandigheden de regeeringsambtenaren niet zeer gezien zijn. Wie tegenwoordig in regeeringsdienst gaat breekt met het intellectueele deel van het volk. Ik heb aan verwanten, vrienden en bekenden meermalen gevraagd of zij de regeeringsambtenaren met wie ik dagelijks omging ook persoonlijk kenden, en het antwoord was dikwijls in dezen geest: 'Met menschen, die onder de tegenwoordige regeering

kunnen dienen, gaan wij niet om, en zeker niet met ambtenaren van het politie- en gevangeniswezen.'

Tegenover de Regeering staan de revolutionairen, Marxisten en Kropotkinisten. Hun aantal is vooral in de groote steden niet gering. Maar zij zijn niet machtig georganiseerd. De regeering beschikt over de verkeersmiddelen, post en telegraaf. De revolutionairen staan telkens bij kleine groepen op, maar de Regeering kan hen nog neerslaan. In Russische families van goed gehalte kan men geheel vertrouwelijk spreken. Daarvan maakt men zich in het buitenland eene te zwarte voorstelling. Ik heb dikwijls gevraagd naar de oorzaken van de mislukking van de revolutie van 1905. Als de voornaamste gaf men mij op: de verdeeldheid, die er onder de revolutionairen ontstond doordat de Regeering gunstige beloften deed en de Rijksdoema bijeenriep. Een gedeelte was daarmee tevreden. Teleurstelling over het feit, dat de Doema zoo weinig bereikte. Men beschuldigde de leiders van te veel te praten en te weinig te werken. Vooral de Konstitutioneel-Democraten, algemeen bekend onder den naam van Kadetten hebben veel van hun grooten aanhang verloren. Bovendien: de vloot was wel revolutionair, maar het leger niet. En de geheime politie, de best-ingerichte afdeeling der administratie, goed bezoldigd, bleef getrouw, wel wetend, dat het einde van dit systeem ook het einde van de geheime politie is. Maar de groote factor zijn de kleine Russische boeren. Zij hebben twee Goden: God en den Czaar. Alle beschuldigingen tegen de Regeering zijn voor hen volkomen laster. De adel is reactionair. De middelmatige landeigenaren daarentegen zijn revolutionair. Talrijke landeigenaren heb ik in de gevangenissen als politieke gevangenen gezien, gestraft wegens opruiing van hun pachters. De propaganda van de revolutionairen richt zich nu op de massa van de pachtboeren. Het gaat langzaam, ook door

de tegenwerking van de geestelijkheid. Zoolang de groote massa van de boeren niet tot inzicht komt, kan de revolutie niet slagen. Het intellect en het proletariaat in de groote steden kan de Regeering baas blijven. Zij worden stelselmatig uitgemoord, hetzij door langdurige katorgastraffen (dwangarbeid), die van rechtswege gevolgd wordt door verbanning naar Siberië, hetzij eenvoudig door verbanning. Wat verbanning naar Siberië beduidt kan men lezen in het boek van Kropotkine: *'La terreur en Russie'* blz. 58. Kropotkine kent Siberië: hij is er jarenlang officier geweest. Ik heb veel Groezische gevangenen gesproken, die deelgenomen hadden aan de revolutie in de landen van de Kaspische en Zwarte zee. Een groot aantal Groeziners is ellendig gestorven. Talrijken zijn zwaar ziek: tuberculose en scorbut. Wanneer zij hun katorgatijd doorkomen worden zij naar Siberië verbannen. Dat heet vrijheid met aanwijzing van een bepaalde woonplaats. Maar niemand zorgt voor hen. Werk is er niet. Zij zijn meestal gewezen studenten of zelfs gymnasiasten. Wanneer zij niet spoedig sterven, plegen zij zelfmoord. De Russische Regeering zelve weet zeer goed, dat verbanning naar Siberië voor deze Kaukasiërs den dood is. Zij zegt zelve (Notice bldz. 11): 'Le climat rigoureux de la Sibérie qui déprime la santé en portant atteinte à la capacité de travail de ceux qui avant leur condamnation, habitaient des climats plus doux.....'¹

Ik heb het met mijn eigen oogen gezien: de intellectueele revolutionnaire stadsbevolking wordt stil-aan stelselmatig uitgemoord. Men mishandelt de politieke gevangenen voortdurend. Maar dat is eigenlijk niet noodig. De katorga en de verbanning werken met dezelfde zekerheid als een guillotine. Alleen langzamer. Wanneer een tiende deel van hetgeen in de Russische gevangenissen en in Siberië geleden wordt, gebeurde in Peru, in den Congo, in de Portugeesche koloniën,

1 Het strenge Siberische klimaat, dat schadelijk werkt op de gezondheid en de vermogens tot arbeiden ondermijnt bij degenen, die vóór hun verbanning in milder oorden woonden.

dan zouden de Engelsche en de Fransche bladen niet zwijgen en lijden. Maar Duitschland schijnt den Franschen iets kostbaarders te hebben ontnomen dan de Elzas en Lotharingen: hun ridderlijkheid en hun rechtsgevoel. Mijn helletocht door de Russische gevangenissen viel in denzelfden tijd als de tocht van den Heer Poincaré naar St. Petersburg en Moscou.

Men kan in Rusland niet anders dan revolutionnair zijn. De Regeering wil niet anders. Het zal duren tot de boeren begrijpen, dat zij bedrogen zijn. Dan zal de wreede bende stuiven als zand. Nu nog zijn vergaderingen van de Kadetten niet toegestaan. Een vergadering van socialisten of anarchisten, anders dan in het geheim is ondenkbaar. Een gewone, matige partij als de Octobristen wordt gehinderd.

Het lijkt in Rusland rustiger dan het is. Het aantal groote branden is zeer groot, iedereen weet, dat zij aangestoken worden. Op de vloot heerscht voortdurend onrust. Ik was in een gevangenis te St. Petersburg op den dag van de uitspraak in een proces tegen meer dan zestig matrozen ter zake van muiterij op de vloot te Kroonstad. De vonnissen waren schijnbaar niet hard. Voor sommigen alleen verbanning naar Siberië, de streek van den middelloop van Jenisseï. Voor anderen, aanleggers, eenige jaren dwangarbeid, die van rechtswege door verbanning gevolgd wordt. Met een van deze matrozen heb ik gesproken. Hij had vroeger op de koopvaardijvloot gevaren als koksjongen en voldoende Engelsch geleerd. Mijn geleider verstond geen Engelsch, verveelde zich en ging heen. De matroos was jong, nog niet midden in de twintig. Daar zijn vonnis nog niet in kracht van gewijsde was gegaan, droeg hij uniform. Ik heb niet eenen politieken gevangene gezien, die minderwaardig was. Deze matroos was buitengewoon. Ik wilde hem gaarne iets geven. Maar hij wilde niets hebben, daar hij van meening was, dat ik

hetgeen ik missen kon, moest geven aan gevangenen ouder en zwakker dan hij. Ik vrees, dat hij eene te lichte voorstelling had van katorga en dwangarbeid daarna. Eer tien coupons betaald zijn van de nieuwe Russische geldleening is deze jonge, krachtige man vervallen of dood. Hij was nu nog vol moed: ‘Ook in Siberië kan men revolutie maken. En de vloot blijft in oproer. Hier en in de Zwarte Zee.’ Inderdaad: toen ik in Riga kwam, veertien dagen later was Kroonstad in staat van beleg verklaard en het scheepsvolk op de Zwarte Zee-vloot aan het muiten. De jonge matroos sprak heel sterk en trotsch: ‘Wij zijn in een soort oorlog met het gouvernement, zóó moet u het opvatten. Ditmaal hebben wij den slag verloren. Maar de groote overwinning is voor ons. Ik ga niet als een dief naar Siberië.... maar als een krijgsgevangene, en ook in Siberië kan iemand revolutie maken.’ Er zijn geen woorden voor het gevoel, dat zich van mij meester maakte.¹ Mijn geleider kwam mij roepen. Wij namen afscheid: hand in hand, oog in oog. Hij zeide: ‘Voor mij zelf behoeft u niets te doen, maar u moet iets doen voor ons

1 Ik had juist tot zoover geschreven toen ik een brief kreeg, die een politieke mij in het geheim uit de gevangenis toezond. Voor zoover ik dit zonder gevaar voor den schrijver doen kan zal ik dien brief verder in dit artikel opnemen. Thans slechts dit. Deze gevangene schrijft mij, dat de hooge ambtenaar, die mij in de gevangenis vergezelde, tegen hem heeft gezegd: ‘*Wij staan u wel toe met dezen Heer te spreken, maar u zult zelf wel begrijpen, als hij de publieke opinie in Europa tegen ons opzet, dat het voor u dan wel eens slecht zou kunnen afloopen.*’ Dezelfde ambtenaar heeft mij zijn eerewoord gegeven, dat geen gevangene eenigen last hoe ook genaamd zou moeten lijden wegens een onderhoud met mij. Hiernaar kan men oordeelen op welke wijze de Russische Regeering verklaringen van politieke gevangenen krijgt, dat zij niet mishandeld zijn. En tevens hoeveel bij sommige Russische ambtenaren hun eerewoord waard is.

allen.... u moet zeggen in uw land, dat de Russische Regeering de grootste moordenaar is van de geheele wereld.... dat zij schooljongens hebben neergeschoten en mishandeld.... en dat zij het weer zullen doen, wanneer er geen ander bewind komt.’ Hij herhaalde: ‘De Russische Regeering is de grootste moordenaar van de wereld.’ Wij scheidden. Mijn geleider was eenigszins achterdochtig geworden. Hij zeide: ‘Die man is een groot misdadiger.... zij hebben revolutie willen maken op de vloot.... en het jacht van den Czaar in de lucht willen laten vliegen. Ik kon niet verstaan, wat hij vertelde.... maar zij liegen allemaal die politieken, om het publiek in andere landen tegen ons op te zetten.’

Er was in dien tijd nog een groot proces hangend tegen vijf-en-twintig Armeniërs. Een daarvan heb ik gesproken. Hij sprak vlot Fransch. Maar mijn geleider verstond Fransch en ik was nog niet zóó gewend in de Russische gevangenissen, dat ik den geleider wegzond, wat ik later herhaalde malen deed. Daardoor kon ik met den Armeniër niet vrij spreken. Zijne zaak werd berecht te St. Petersburg, omdat men daar specialiteiten heeft in het berechten van politieke delicten. Daardoor wordt het recht bezoeken te ontvangen, waarvan de Russische regeering zoo hoog opgeeft (Notice blz. 14) tot eene bespotting.

Na mijn bezoek bij den Armeniër kreeg ik weer de gewone tirade te hooren over de braafheid van het gouvernement en de verdorvenheid van de politieken.

Men heeft trouwens voortdurend geprobeerd mij van bekende politieken af te houden met list, zonder bruusk te weigeren. Wie schuw en bescheiden in eene Russische gevangenis gaat, kan even goed weg blijven. Men is in Rusland gewend, aan een per-

soonlijk régime. Wet en Recht bestaan niet. Naarmate men meer heerschend optreedt, krijgt men meer gedaan. In de gevangenissen, die ik bezocht, waren dikwijls meer dan tweeduizend gevangenen. Daarvan kan men slechts weinigen spreken. In de celgevangenissen moet men beslist zelf de cellen aanwijzen, waarin men met de gevangenen spreken wil. Een list van de regeeringsambtenaren was deze: Ze raadden mij af, bij politieken in de cel te gaan, want: ‘de politieken zijn altijd onbeschoft. Zij zullen u uitschelden en dan moeten wij hen straffen.... en dat wilt u toch niet.’ Jawel. Maar ik zei: ‘En dat waag ik er op.’ Niet één politieke heeft mij onaangenaam behandeld. Zij waren verheugd, dat er iemand bij hen kwam met berichten van buiten, en die naast hen zat op hun neergeklapt bed, voor wien zij niet gesnauwd werden in de militaire houding te staan, en die hun de hand reikte bij komen en gaan.

Tusschen de Regeering en de strijdvoerende revolutionairen staat de breede massa intellectueelen, die bezwaar hebben in bepaalde takken van gouvernementdienst te gaan en ook de revolutie niet willen steunen. Hetzij omdat zij de socialistische en anarchistische denkbeelden niet zijn toegedaan en nog niet alle hoop hebben opgegeven op eene langzame liberale ontwikkeling van de regeerings-instellingen. Hetzij omdat zij, mede om de wille van hunne verwanten, te groot gevaar zien in het deelnemen aan eene revolutionaire beweging, die toch naar hunne meening geen kans van slagen heeft. Door deze menschen wordt in Rusland buitengewoon veel gewerkt en met eene buitengewone liefde. De Regeering gaat dit tot dusverre niet tegen, omdat veel energie op deze wijze eenen niet-gevaarlijken

uitweg vindt. Vandaar, dat in Rusland in vele opzichten het particulier initiatief veel meer doet dan in andere landen. Men zoekt niet den steun van de Regeering. Integendeel. De verzorging van de misdadige jeugd is in Rusland voor een groot deel in handen van particuliere vereenigingen en van de relatief liberale besturen van de groote steden. Het streven is de Regeering daarbuiten te houden. Want alles wat in handen van de tegenwoordige Regeering valt is reddeloos verloren.¹ De kracht en de toewijding, waarmede de niet-revolutionnaire Russen op neutraal terrein arbeiden, maakt dat Rusland in velerlei opzicht andere landen ver voorbij is. Als de Regeering er maar afblijft. Rusland is geen achterlijk land. Rusland is het land, dat het beste volk heeft en het slechtste gouvernement. Ik denk in het bijzonder aan de verzorging van minderjarige misdadigers. Eenen geheelen dag bracht ik door in de kolonie van misdadige knapen, bij St.-Petersburg, directeur Michel de Becklichoff. Eenen geheelen dag was ik samen met den Heer Nicolaas Okouneff, vrederechter voor de kinderkoloniën te St. Petersburg. Een groot gedeelte van den dag met den voortreffelijken Paul Belsky, directeur van het Roukavichnikowsky-asyl te Moscou. Veel heb ik te danken aan een jong regeeringsambtenaar Iwan Diomidof, die mij door de Regeering was toegevoegd voor mijn bezoek aan de kolonie van jongens bij St. Petersburg.

Wanneer ik aan deze menschen denk beheerscht mij een smart, anders, maar niet minder, dan wanneer ik de honderden en honderden politieke gevangenen weer voor mij zie. Het is een van de grootste

1 Een gewezen ambtenaar, die onder deze Regeering niet wenscht te dienen, heeft mij verzekerd, dat de Regeering jaarlijks millioenen uitgeeft om vreemde ambtenaren om te koopen. Vooral de postambtenaren staan aan groote verleiding bloot.

wreedheden van de wereldgeschiedenis, een voortreffelijk volk als het Russische te zien uitgezogen door eene Regeering als het tegenwoordige gouvernement. Maar als de boeren tot besef komen, stuift de bende als zand voor den storm.

Ik zal, na deze algemeene inleidende beschouwingen achtereenvolgens schrijven over de verzorging van de misdadige jeugd, over de gevangenissen in het algemeen en over de politieke gevangenen en hun lot.

II. Zorg voor de misdadige jeugd.

GELIJK ik hierboven reeds zeide: de zorg voor de misdadige jeugd is voor het grootste gedeelte in handen van particulieren, die niets liever willen dan de Regeering eraf houden. De genegenheid, de liefde waarmede in Rusland voor de misdadige jeugd gewerkt wordt, kan ik niet beschrijven. Al zou ik de meest prijzende woorden gebruiken, dan zou ik nog beneden de verdiende lof blijven.

Voor een gedeelte steunt het particuliere initiatief wel op de wet. Zonder wettelijken grondslag zou het natuurlijk niet mogelijk zijn een bijzonder strafrecht voor jeugdige personen te doen gelden. De wet regelt ook de regeeringssubsidies en anderen regeeringssteun. Voorts staan de landkoloniën en stads-asylen (*prioet*) onder toezicht van de gevangenis-inspecteurs. Maar deze komen er zelden en hun invloed is maar gering. Naast de wettelijke regelingen hebben zich in den loop van de jaren allerlei instellingen en gewoonten ontwikkeld ten bate van de misdadige jeugd, die geen ander bestaansrecht hebben dan het feit van hun bestaan. Dat is regel in Rusland, niet uitzondering. Rusland is het land van de willekeur, zoowel ten goede als ten kwade. Wat ik voor de politieke gevangenen deed is evenzeer

onwettig en willekeurig als wat de gevangenisambtenaren tegen hen doen. Het is waar, dat de willekeur ten kwade de willekeur ten goede absoluut noodig maakt. Maar ook willekeur ten goede is een gevaar. Een slechte wet is beter dan een goed despoot. De vereenigingen, die de belangen van de jeugd behartigen, treden tegen ouders, die hunne kinderen verwaarloozen, te velde op eene wijze, die den kinderen wel ten goede komt, maar volkomen naast de wet staat, of tegen de wet ingaat.

Wat men in Rusland voor misdadige kinderen doet, is in groote lijnen te vinden in het officieele Notice blz. 58. Daar de Russische Regeering zich te dezen aanzien voor de waarheid niet te schamen heeft, acht ik deze gegevens betrouwbaar. Mijne inlichtingen heb ik verder van den Heer Iwan Diomidof, een jong jurist, mij te St. Petersburg door de Regeering toegevoegd, niet voor de gevangnissen, maar voor mijn bezoek aan de kolonie voor misdadige knapen. De Heer Diomidof, een van de meest voortreffelijke Russen, die ik heb ontmoet, had gestudeerd aan de St. Petersburgsche Universiteit en aan het psycho-neurologisch instituut. Dit laatste is een voorbeeld van het voortdurende pogen van het niet-beslist revolutionnaire intellect zooveel mogelijk aan de gevaarlijke handen van de Regeering te onttrekken. Oorspronkelijk was het psycho-neurologisch instituut bestemd voor onderwijs in de forensische psychiatrie en opleiding van directeuren van landkoloniën en stads-asylen (*prioeten*) voor veroordeelde kinderen. De grond werd gegeven door den keizer; het gebouw door den bekenden psychiater Bechterew. Langzamerhand is het aantal leervakken uitgebreid en het instituut geworden tot eene liberale universiteit, onafhankelijk van de Regeering. Een Poolsch geleerde, Dr. J. Baudouin de Courtenay, houdt er voorlezingen over taalphi-

losophie: significa en sémantica. Het is op het oogenblik voor de Russische Joden een bijzonder slechte tijd. Zij worden meer dan anders onderdrukt. Hetgeen wellicht minder het geval zou wezen, wanneer de Joodsche bankiers ophielden Rusland te helpen aan geld, zoolang Rusland de Joden verdrukt. Het aantal Joodsche studenten aan de Regeeringsuniversiteiten is sinds eenigen tijd beperkt. Daar het psycho-neurologisch instituut niet van de Regeering afhangt vinden Joodsche studenten daar in onbeperkt aantal plaats. Maar hoelang nog? De tegenwoordige Regeering is een voortdurende bedreiging voor al het goede, dat het Russische volk doet. Het is nog niet zoo lang geleden, dat de Regeering op de meest ruwe wijze is opgetreden tegen den rector-magnificus van de universiteit te Moscou. Als gevolg daarvan zijn een aantal van de beste hoogleeraren heengegaan. Onder hen prof. Gernet, die thans colleges geeft aan het psycho-neurologisch instituut. Prof. Gernet is een van de meest bekende Russische geleerden op het gebied van de behandeling van de verwaarloosde en misdadige jeugd. Naast hem mag genoemd worden prof. Posnichev, die onlangs de Hollandsche tuchtscholen en opvoedingsgestichten heeft bezocht, en daarover in het Russische Tijdschrift voor Gevangeniswezen heeft geschreven.

Voor de volwassenen is de toestand thans zóó. Grondslag van het Russische strafrecht is het Wetboek van 1845, omgewerkt in 1866. De zestiger jaren van de negentiende eeuw zijn in Rusland zeer veel liberaler geweest dan de tegenwoordige tijd is. Hierover: Peter Kropotkine in: *'Autour d'une vie.'* Sinds 1881 heeft men gewerkt aan een geheel nieuw wetboek onder leiding van den sinds twee jaar overleden Dmitri Drill, wiens nagedachtenis in Rusland zeer in eere wordt gehouden. Van Foinitzky en van den Hoogleeraar en Senator Tagánzeff. Het ontwerp

is wet sinds het voorjaar van 1903. De bedoeling is verbanning naar Siberië als noodzakelijk gevolg van de katorga-straf te doen verdwijnen. De eigenlijke vrijheidsstraffen zullen dan van langeren duur moeten zijn. Als, gevolg daarvan en als gevolg van eene voorgestelde uitbreiding van het cellulaire stelsel, heeft men meer gevangenissen noodig. Echter: alle gevangenissen in het geheele Russische rijk zijn overvol. Men heeft zelfs particuliere gebouwen moeten huren en voor gevangenis inrichten. (*Notice* bldz. 22). Onder die omstandigheden bleek het niet mogelijk het Wetboek van 1903 in te voeren. De meening onder de Russische juristen is, dat het nooit in zijn geheel zal worden ingevoerd. Wel ingevoerd zijn de paragrafen met strafbedreiging ten aanzien van feiten tegen de veiligheid van den Staat: 99-102. Daar de meeste politieke gevangenen krachtens een van deze paragrafen veroordeeld zijn, geef ik er een overzicht van.

§ 99. *Strafbaar feit*: Aanslag op het leven, de gezondheid, de vrijheid van den Keizer, de Keizerin en den troonopvolger, afzetting van den Keizer of vermindering van zijn macht. *Straf*: de Dood.

§ 100. *Strafbaar feit*: Verandering van den heerschenden regeeringsvorm of van de orde van troonsopvolging, of bewerken van de afscheiding van een deel van Rusland. *Straf*: de Dood.

§ 101. *Strafbaar feit*: Voorbereiding tot een der feiten genoemd in § 100. *Straf*: 10 jaar dwangarbeid. Was de veroordeelde in het bezit van ontplofbare stoffen of wapens dan kan dwangarbeid worden opgelegd tot ieder maximum. Voorbereiding tot een der feiten genoemd in § 99 wordt met den Dood bestraft.

§ 102. *Strafbaar feit*: Deelneming aan eene vereeniging, die ten doel heeft het plegen van een der feiten genoemd in § 100. *Straf*: 8 jaar dwangarbeid. Was de vereeniging in het bezit van ontplofbare stoffen of wapens dan kan dwangarbeid worden opgelegd tot

ieder maximum. Deelneming aan eene vereeniging, die ten doel heeft het plegen van feiten genoemd in § 99 wordt gestraft met levenslangen dwangarbeid. Hij, die aanzet tot het vormen van eene vereeniging tot het plegen van de feiten genoemd in § 100 wordt gestraft met verbanning, mits de vereeniging niet tot stand komt. Komt de vereeniging tot stand, dan geldt bovenstaande strengere straf. Hij, die aanzet tot het vormen van eene vereeniging tot het plegen van de feiten genoemd in § 99 wordt, ook indien de vereeniging niet tot stand komt, gestraft met dwangarbeid van 8 jaren.’

Iedere dwangarbeid wordt van rechtswege gevolgd door verbanning naar Siberië. Deze beteekent voor de meeste gevangenen zelfmoord of dood door langzame uitputting. In tijden van onrust hebben de gouverneurs en de krijgswaarden onbeperkte macht. In 1905 en 1906 zijn jongens van 15 tot 17 jaar zonder eenig proces doodgeschoten. Talrijke namen zijn gepubliceerd door P. Kropotkine in: *‘La terreur en Russie’* bldz. 73. Deze moorden liggen niet in het verleden, maar in de toekomst. Want de Russische Regeering is volkomen overtuigd van het lijdelijk toezien van het Engelsche volk met zijn sterk rechtsgevoel en van het Fransche volk met zijn revolutionnair verleden. Het revolutionnaire intellect en proletariaat in de groote steden wordt opzettelijk tot het uiterste getart, teneinde het tot opstand te brengen en dan te kunnen uitmoorden.

De meeste politieke gevangenen zijn gestraft krachtens § 102. Want onder de daar bedoelde vereenigingen valt iedere socialistische partij. Dikwijls is eene bedreiging met eene vervolging ex § 102 een middel van autoriteiten om groote sommen gelds af te persen. Het lijkt absoluut ongelooflijk, maar ik bezweer, dat het waar is: er zijn gouverneurs, die geheele benden afpersingsagenten in dienst hebben en de buit met

hen deelen. Zulke gouverneurs zijn natuurlijk getrouwe aanhangers van een régime, dat dergelijke voordeelen oplevert. Daarom worden zij niet gestraft.

Ik heb in Riga eenen landeigenaar gesproken, gestraft ex § 101. Hoe het precies is met het dragen van kettingen als bestanddeel van de katorga heb ik niet kunnen begrijpen. Ik heb het in verschillende steden gevraagd, maar het antwoord was overal verschillend. Men zei mij in Riga, dat kettingen alleen gedragen worden door hen, die tot een langen dwangarbeid zijn veroordeeld en wel gedurende de eerste vier jaar aan handen en voeten en gedurende de eerste acht jaar aan de voeten alleen. De kettingen aan de handen worden alleen afgenomen bij het werk, bij aankleeden en uitkleeden. De gevangene te Riga droeg kettingen aan handen en voeten. Hij was ver in de vijftig. Zijne arme handen waren door den druk van de kettingen op de polsen rood en gezwollen. In eene vroegere gevangenis had de dokter de kettingen laten afnemen, maar de dokter te Riga had ze weer opgelegd. Sommige doctoren zijn voor de politieke gevangenen bijzonder slecht, omdat zij meenen daarmee in den geest van de tegenwoordige Regeering te handelen. Hoe komen zij aan die meening? De gevangene te Riga stond met een groot aantal gevangenen te wachten tot de dokter op zijn spreekuur kwam. Hij was te zeer ontroerd om te spreken.

Voor kinderen, mits zij geene politieke delicten hebben begaan, geldt een geheel bijzonder recht.

De Russische pénale kindervetten dateeren reeds uit 1866. De invoering van de Nederlandsche kindervetten dateert eerst van 1905. In 1878 werden in Nederland kinderen van 7 en 8 jaar veroordeeld tot 7½ jaar gevangenisstraf. Men kan Rusland niet zonder meer een achterlijk land noemen. Het volk is in breede geledingen zeer goed. De Regeering is slecht. Het verschil tusschen Rusland en Holland is dit: dat Rus-

land tot dusverre alleen pénale kindervetten heeft, niet civiele. Ontzetting uit de ouderlijke macht is rehtens nog niet mogelijk b.v. op grond van verwaarloozing en grof misbruik van de ouderlijke macht, of wegens slecht levensgedrag. Men treedt alleen repressief op ten aanzien van de misdadige jeugd. Niet preventief ten aanzien van de verwaarloosde jeugd. Echter er is reeds eene commissie benoemd tot het ontwerpen van civiele kindervetten. De Engelsche Children-Act van 1908 is officieel in het Russisch vertaald en wordt als grondslag aangenomen. De Nederlandsche kindervetten zijn weinig bekend. De groote moeilijkheid is het geld. De particulieren doen zeer veel. Maar kunnen niet alles doen. De Regeering gebruikt al het geld voor de vloot, het leger en de geheime politie. Zij wil niet begrijpen, dat wat men aan kinderkoloniën (= stadsasylen) uitgeeft, later meer dan dubbel op de gevangnissen wordt uitgewonnen. Op het oogenblik kunnen de koloniën en prioeten slechts ongeveer 20% opnemen van de geheele veroordeelde jeugd. De overige 80% *moet* in gevangnissen worden geplaatst. Ik heb in St. Petersburg, Moscou en Riga kinderen in de gevangenis gezien, onder omstandigheden, die de gevangenis absoluut maken tot een hoogeschool voor de criminaliteit. Kinderen in eene gevangenis te zien is een onbeschrijfelijk verschrikkelijk ding. Wat Oscar Wilde daarover heeft geschreven, blijft beneden de waarheid.¹ Zoolang er niet genoeg inrichtingen zijn voor de misdadige jeugd, kan men niet beginnen aan inrichtingen voor de verwaarloosde jeugd. De koloniën en prioeten ontvingen in 1908 ongeveer 690.000 Roebel. Daarvan gaven particulieren ruim 262.000 Roebel. De Staat, de gouvernementen en de steden: ruim 210.000 Roebel. Het werk van de verpleegden en de verkoop

1 *'The case of warder Martin'* opgenomen in De Profundis, in de vertaling van Dr P.C. Boutens in de W.B. verschenen.

van landbouwproducten bracht 175.000 Roebel op.

De koloniën en prioeten zijn niet in alle deelen van Rusland even talrijk. De groote steden zijn het best bedeed. St. Petersburg heeft een kolonie en drie prioeten. Binnen zeer korten tijd komt er nog eene kolonie bij en een prioet voor meisjes. De stad Petersburg wil gaan tot tien prioeten. Dan behoeven in St. Petersburg tenminste geen kinderen meer in de gevangenis te komen, en kan men aan de zorg voor verwaarloosde kinderen beginnen.

Gelijk reeds gezegd werd: civiele ontzetting uit de ouderlijke macht is in Rusland op het oogenblik nog niet mogelijk. Alleen in gevallen van rechtens bewezen mishandeling kunnen de kinderen aan de ouders worden ontnomen. Nu treedt de willekeur ten goede op. Ouders, die hunne kinderen verwaarloozen, worden bedreigd met een aanklacht wegens mishandeling, wanneer zij de kinderen niet vrijwillig afstaan. Dikwijls helpt dat. Ook komt het voor, dat men de verwaarloosde kinderen eenvoudig van de straat neemt en in een gesticht plaatst. Eischen de ouders hunne kinderen in rechte op, dan vinden zij geen steun en geen gehoor, daar iedereen weet, dat de kinderen in het gesticht veel beter zijn.

Ook komt het voor, dat de ouders zelve zich tot den kinderrechtter wenden met verzoek hun kind in eene kolonie of prioet te plaatsen, voor het vervalt tot misdaad en prostitutie. Plaatsing in een kolonie of prioet is echter alleen mogelijk krachtens vonnis. Maar ieder kind neemt thuis wel eens iets weg, een kleine lekkernij of ander voorwerp. Met goedvinden van de ouders wordt het kind dan wegens diefstal veroordeeld en in kolonie of prioet geplaatst. De kinderen uit koloniën en prioeten worden in hun later leven volstrekt niet geminacht. Eerder is het tegendeel waar.

De strafrechterlijke minderjarigheidsgrens is tien

jaren. Tegen misdadige kinderen beneden tien jaar kan bij onwilligheid van de ouders absoluut rechtens niets worden gedaan. De politie houdt hen soms eenige uren in een posthuis of geeft hun een pak slaag. Ik heb in de kolonie bij St. Petersburg een jongen gezien, die voor zijn tiende jaar bijna veertigmaal door de politie was opgepakt. De eerste maal, dat hij boven de tien iets deed, werd hij veroordeeld tot opzending naar een kolonie. Hij wist te ontsnappen op het station te St. Petersburg, werd vele maanden daarna in Zuid-Rusland gevonden, en is thans, behoudens voortdurende neiging tot vluchten, een zeer geregelde kameraad.

De strafrechtelijk meerderjarigheidsgrens is zeventien jaar. In de koloniën blijven de verpleegden gewoonlijk tot zij achttien jaar zijn. Komen zij na hun zestiende jaar dan kunnen zij blijven tot hun één-en-twintigste. Een belangrijke leeftijdsgrens is die van veertien jaar. Kinderen van tien tot veertien jaar kunnen rechtens nooit in de gewone gevangenis komen. Voor hen zijn de koloniën en prioeten. Van veertien tot zeventien jaar moet worden onderzocht of het kind gehandeld heeft met of zonder oordeel des ondersheids. In het eerste geval wordt gestraft met gevangenis. In het tweede geval gaan zij naar koloniën of prioeten. Voor kinderen heeft men bijzondere gevangenissen bij St. Petersburg en bij Moscou. Maar te weinig. Ook het aantal koloniën en prioeten is veel te gering. Sommigen nemen geen veroordeelden op boven veertien jaar. Vandaar, dat men in de Russische gevangenissen talrijke jongens vindt van vijftien, zestien jaar, waarvoor absoluut niets anders gedaan wordt, dan dat men hen vasthoudt. De duizenden politieke arrestaties hebben de gevangenissen overvuld. (Notice blz. 22.)

In sommige steden heeft men aparte kinderrechtbanken. Bijvoorbeeld te Charkov, Moskou en te St. Petersburg,

waar een van de vrederechters, Nicolaas Okouneff, belast is met de kinderzaken. Odessa, Kieff, en Tiflis krijgen weldra aparte kinderrechters. Waar deze niet zijn worden de kinderen door de gewone rechters berecht. Maar de zittingen zijn niet publiek. De ouders, patroons en onderwijzers kunnen worden gehoord, speciaal met het oog op de vraag of de jeugdige beklaagde al dan niet met oordeel des onderscheids heeft gehandeld.

Mogelijk is in bepaalde gevallen ook, het kind toe te vertrouwen aan de waakzaamheid van de ouders. Begaat het kind gedurende den daarvoor bepaalden tijd eenig delict, dan kunnen de ouders worden gestraft met geldboete van hoogstens 100 Roebel of hechtenis van 1 maand. Zaken tegen zulke ouders komen voor den vrederechter. In St. Petersburg zijn veroordeelingen krachtens dit artikel niet talrijk.

Een typisch voorbeeld van willekeur ten goede is de wijze waarop ten aanzien van minderjarigen de voorwaardelijke veroordeeling is ingevoerd. De wet kent deze niet. Wel sinds 1909 de voorwaardelijke invrijheidstelling met patronage. Maar de wet verplicht den rechters niet binnen eenen bepaalden tijd uitspraak te doen, gelijk het Hollandsche Sv. 209. Wanneer de Heer Okouneff nu een geval voor zich krijgt, dat in aanmerking zou komen voor voorwaardelijke veroordeeling, dan bepaalt hij de uitspraak op een nader te bepalen dag. Daarbij stelt hij allerlei voorwaarden: b.v. dat de jongen een vak moet leeren, al is dat den eersten tijd voor de ouders ook minder voordeelig dan wat een zwervend leven op straat oplevert. Verder komt de jongen onder toezicht van een daartoe aangewezen persoon. Komt hij de gestelde voorwaarden niet na, of gedraagt hij zich in het algemeen niet goed, dan wordt hij opgeroepen om de nog steeds hangende uitspraak te vernemen. Nu zou de Regeering den Heer Okouneff kunnen

vervolgen wegens het verzuimen van zijn ambtsplicht, daar hij toch in tal van zaken geen uitspraak geeft. Maar de Regeering, wetende waarom het gaat, doet dit niet. De Heer Okounoff vermeldt deze gevallen jaarlijks in zijn verslag.

Wat het aantal koloniën en prioeten betreft: er zijn er thans 55, waarvan 4 voor meisjes. Een prioet is gevestigd op een schip, waar voor de zeevaart wordt opgeleid. Overigens wordt in de koloniën en prioeten geen propaganda gemaakt voor dienstneming bij leger en vloot.

Er zijn twee hoofdtypen van koloniën. Bij het eerste wonen de verpleegden in één groot huis. Het leven is daar meer militair. Bij het tweede, het paviljoensysteem, wonen een twintigtal verpleegden met eenen onderwijzer in een apart huis. Daardoor is eene scheiding naar karakterverschillen veel gemakkelijker. Het leven is er meer familiaar. In de kolonie bij St. Petersburg volgt men het tweede systeem. De jongens, die in één huis wonen, vormen samen eene '*familie*.' Het nadeel van deze inrichting is de gemakkelijke ontvluchting. In St. Petersburg heeft men het nog betrekkelijk gemakkelijk, daar de kolonie geen verpleegden opneemt ouder dan 14 jaar. Toch is het aantal ontvluchtingen zeer groot. Volgens den Heer Okounoff was het aantal ontvluchtingen in den tijd van de revolutie 300%, dat wil zeggen, dat iedere jongen gemiddeld driemaal per jaar wegliep.

De kosten per verpleegde en per jaar lopen zeer uiteen. De Regeering geeft officieel als uitersten (Notice blz. 61) ruim 65 roebel voor de meisjesprioet te Kouban, tegenover ruim 572 roebel in het Roukavichnikof-asyl te Moscou. Deze verschillen vloeien voort uit de kosten van de grondprijzen, uit de kosten van het personeel in verband met de vakopleiding en uit hetgeen de leerlingen met hun werk verdienen. De Regeering subsidieert per leerling met een bedrag

tweemaal zoo groot als wat een gevangene kost. Aan de landkoloniën wordt zonder betaling een stuk grond afgestaan door het Rijk. Zij hebben vrijdom van belastingen. Daardoor missen echter hun ambtenaren het kiesrecht. De boeten worden in Rusland gestort in een fonds tot bouw en verbetering van gevangenissen. Daaruit krijgen de koloniën en prioeten ook een gedeelte. Sinds 1881 worden congressen gehouden van allen, die deelnemen aan de verzorging van misdadige minderjarigen. De directeuren hebben nog weer bijzondere bijeenkomsten. De invloed van psychiaters is zeer groot.

In Holland is de strafrechtelijke meerderjarigheidsgrens achttien jaar. Maar voor een aantal veroordeelden beneden de achttien jaar zijn de maatregelen van de kindernetten niet geschikt. Vandaar de bevoegdheid van den rechter om beklagden boven de zestien jaar te straffen als een beklagde boven de achttien jaar. In Rusland bestaat deze bevoegdheid rechtens niet, en is ook minder noodig, daar de strafrechtelijke meerderjarigheidsgrens er zeventien jaar is. Feitelijk komen door het plaatsgebrek de oudere minderjarigen niet in de bijzondere gestichten. De kolonie bij St. Petersburg neemt in het algemeen geene jongens boven de veertien jaar. Het Roukavichnikov-asyl te Moscou niet boven de vijftien. Wanneer er evenwel genoeg koloniën en prioeten zullen zijn, dan moeten deze alle minderjarigen tot zeventien jaar opnemen. Ook de meest-storende elementen. Echter is reeds in studie genomen het oprichten van een centrale inrichting tot opname van deze storende elementen. Deze inrichting zal komen onder psychiatrische leiding en dienstbaar worden gemaakt aan de studie van de psychiatrie.

De kolonie bij St. Petersburg is het best te bereiken door met den locaaltrein naar Rchefka te gaan. Wij reisden gedrieën, mejuffrouw Dr. Croiset van der Kop, die als tolk wilde optreden, de Heer Iwan Diomidof, die bijzondere studie heeft gemaakt van koloniën en prieten en mij door de Regeering als geleider toegevoegd. Het was prachtig weer toen wij reisden. Den vorigen dag had ik van den morgen tot den avond in twee gevangenissen te St. Petersburg doorgebracht en in de gevangenis voor preventieven had ik talrijke jongens gezien in zeer bedroevende omstandigheden. Die tegenstelling beheerschte mijn gedachten volkomen. Het spreekt vanzelf, dat niet alle jongens, die in de gevangenis geweest zijn, hopeloos verloren gaan, evenmin als dat alle jongens uit de koloniën beslist behouden blijven. Maar de kans is in eene kolonie zeer veel beter. Genoeg koloniën is eene zaak van genoeg geld.

De Petersburgsche kolonie ligt absoluut open in een mooi golvend terrein. De jongens kunnen zonder eenige moeite vluchten, vooral wanneer vrienden of verwanten hen helpen aan kleeren. Daartegenover staat, dat de jongens gewennen aan de vrijheid. Het voordeel daarvan weegt tegen het nadeel van de ontvluchtingen op. De voortreffelijke directeur Michel de Beklichoff was vroeger officier geweest, maar reeds vroeg uit den militairen dienst gegaan; vandaar, dat de geest in de kolonie absoluut niet militair is. De Heer De Beklichoff is in tegenstelling met den Petersburgschen vrederechter voor kinderkzaken Okouneff, een overtuigd aanhanger van het paviljoensysteem met veel vrijheid.

President van het bestuur van de Petersburgsche kolonie is Tagántsev, hoogleeraar en senator. De overleden geleerde Dmitri Drill heeft veel voor de kolonie gedaan. Zijn zinspreuk was: *‘Altijd voorwaarts, altijd beter.’* Onder de Russische juristen heerscht

nu nog groote strijd over de oorzaken van de criminaliteit. Of deze moeten worden gezocht in den aangeboren aanleg (Lombroso) dan wel de omgeving (Lacassagne). Over het algemeen neigt men in Rusland naar de leer van Lombroso en in verband daarmee wordt meer waarde gehecht aan anthropologische gegevens, dan aan sociologische. Te dezen aanzien werkt sterk de invloed van Drill. Hij heeft talrijke gegevens verzameld betreffende misdadige en niet-misdadige kinderen van gelijken leeftijd. Deze studiën worden voortgezet door de leerlingen van het psychoneurologisch instituut. Gebleken is bijvoorbeeld, dat de jongens uit de Petersburgsche kolonie in lichaamsontwikkeling twee jaar achter komen bij de adellijke knapen van het cadettencorps.

De jongens komen in de kolonie in het algemeen niet ouder dan veertien jaar. Zij blijven de eerste vijf dagen ter observatie in het ziekenhuis. De kolonie heeft eenen plattelands-heelmeester en wordt driemaal per week door eenen geheel bevoegden arts bezocht. Na de vijf observatie-dagen begint hun noviciaat, dat anderhalf jaar duurt. De jongens gaan naar school, zij zijn veel buiten, maar arbeiden nog niet in de werkplaatsen. Gedurende het noviciaat hebben de meeste ontvluchtingen plaats. De gelegenheid is dan het gunstigst en het verlangen naar het zwervende leven in St. Petersburg het sterkst. Gedurende het noviciaat wordt drie maal zoo veel gestraft als later. Het aantal ziekendagen is tien maal zoo groot als later. Het buitenleven heeft eenen gunstigen invloed op hun lichaam. En de geest van liefde en toewijding, die de ambtenaren in de koloniën beheerscht, op hunne ziel. De salarissen in de koloniën en prioeten zijn laag. En toch is er altijd keus van goede, toegewijde leerkrachten, die hun leven geven aan dit moeilijke werk.

De meeste jongens komen voor diefstal: 87%. Voor beroepsbedelen ruim 2%. Voor doodslag weinig,

□%. Er waren tijdens ons bezoek 212 jongens, verdeeld over 8 families.

Voor de jongens, die hun noviciaat hebben doorgemaakt is de dagverdeeling als volgt: Opstaan des zomers om zes, des winters om zeven uur. Ontbijten. School tot 12 uur. Middageten. Vrij tot 2 uur. Vakarbeid, waarvan de opbrengst gedeeltelijk aan de jongens komt, tot vijf uur. Dan thee. Vrij tot zeven uur, avondeten en vroeg naar bed. De jongens van bijzonderen aanleg studeeren op kosten van de kolonie verder. Soms aan de universiteiten. Enkelen worden officier. Zelfs onderwijzer. Hunne vroegere veroordeeling is daartegen geen bezwaar. Daar de jongens meestal voor hun vijftiende jaar komen, worden zij op hun achttiende jaar ontslagen. Dan blijven zij nog drie jaar onder het patronaat van de bestuurders van de kolonie. Zij krijgen een certificaat van goed gedrag en vinden daarmee gemakkelijk werk. Zij mogen zelf hun beroep kiezen. Maar de eindbeslissing is bij den dokter. De keus is groot: land- en tuinbouw, (de kolonie is 550 H.A. groot), kleermaken, meubelmaken, metaalbewerking, schoenmaken. De jongens leeren een vak geheel en al, opdat zij later zich kunnen vestigen in de dorpen, waar men nog vele zelfstandige ondernemers vindt, zonder personeel of met een enkelen knecht.

Er zijn in Rusland vele feestdagen: ruim zeventig per jaar. Dan houden de jongens zich al naar hunnen aanleg bezig met houtsnijwerk, teekenen, muziek. En door den lieven kunstvollen aard van een groot deel van het Russische volk brengen zij het daarin zeer ver.

Op feestdagen mogen de jongens bezoek ontvangen en met hunne verwanten vrij wandelen over de tuinen van de kolonie. Ontneming van het bezoekrecht, alsmede van het recht brieven te schrijven is eene gevreesde straf. Eene andere straf is: huisves-

ting in een bepaald daarvoor aangewezen gebouw, uitsluiting van de werkplaatsen en het gemeenschappelijk spel. Lichamelijke straf en donkere strafcellen zijn verboden. En aangezien eene kolonie niet een gevangenis is, houdt men zich daaraan. Het aantal straffen, behalve voor ontvluchtingen, is niet zeer groot. Natuurlijk, dat in de kolonie boefjes niet door tooverslag brave broeders worden. Bijvoorbeeld: de jongen, waarvan ik boven sprak, die voor zijn tiende jaar bijna veertig maal met de politie in aanraking was geweest. Die gedraagt zich in de kolonie behoorlijk goed. Toch dit: op bepaalde feestdagen kussen de Russen een kruis en leggen daarnaast eenig geld als offer. Toen de beurt aan dien bewusten jongen kwam kuste hij het kruis zéér lang en innig en nam een deel weg van het daarnaast liggende geld.

De recidivistencijfers van de koloniën bewegen zich tusschen 4,8% en 34,9%. (Notice 61). Maar wat beteekenen die cijfers? Eene oudere kolonie heeft natuurlijk veel meer recidivisten dan eene jongere. De St. Petersburgsche kolonie bestaat reeds sinds 1871.

De algemeene geest van de opvoeding in deze kolonie is die van liefde en vertrouwen. Ik ben lang genoeg onderwijzer en leeraar geweest om schijnbare orde te kunnen onderscheiden van waardevolle krachtige orde. Een inspecteur van de gevangnissen kan hard of onverschillig zijn en met eenen vreemde door de gevangenis komend voor eenmaal vriendelijk wezen, zonder dat men dit aan volwassene gevangenen merkt. Kinderen anders. Laat iemand gewoonlijk hard of onverschillig voor hen wezen, die voor eenmaal hen vriendelijk toespreekt of liefkoost, dan kijken zij verbaasd of maken eene beweging van wrevel en onwil. Welnu: wij hebben uren lang met den directeur gewandeld, en ik heb al de jongens goed gezien, en niets anders gevonden dan zuivere, eerlijke trouw.

Een ding: de kolonie heeft een grooten hond. Hij liep ons na in alle werkplaatsen. Er was niet één knaap dien hij ontweek en vreesde. Ik houd zeer veel van de Russische kinderen. De Russen klagen over hunne straatjongens, zooals de Hollanders het over de hunne doen. Maar de Russische kinderen in de koloniën en prioeten, die toch allen veroordeelde kinderen zijn, gedroegen zich veel beschaafder dan ik uit eigen ervaring weet dat Hollandsche schoolkinderen onder dergelijke omstandigheden doen. Ik heb als onderwijzer aan eene Amsterdamsche volksschool wel eens bezoek in mijne klasse gehad van Franschsprekende dames. De klasse was niet te beheerschen. Daarentegen in de Petersburgsche kolonie spraken Dr. Van der Kop en ik Hollandsch, de Heer De Becklichoff en ik Duitsch, de Heer Diomidof en ik Fransch. De jongens hoorden het rustig en verstandig aan. Niet anders den volgenden dag te St. Petersburg zelf, waar ik met den vrederechter Okouneff een prioet voor jongens en een prioet voor meisjes bezocht. Ik houd zeer veel van de Russische kinderen. Zij hebben iets, dat heel lief is.

Twee gevoelens wil de Heer De Becklichoff bij zijne jongens sterk maken. Het gevoel van eigenwaarde, vertrouwen op eigen macht en inzicht. Maar niet minder het sociaal gevoel: eerbied voor de rechten van anderen. Daarom ook is hij een tegenstander van eene drillende militaire opvoeding en van streng gesloten kolonie-huizen. Wie niet vrij is, wordt niet krachtig.

Een zeer belangrijk deel van de opvoeding is gewijd aan de aesthetische opvoeding. De jongens hebben een eigen muziekcors, eene zangvereeniging, zij lezen veel, en teekenen heel mooi. Gymnastiek wordt gedurende den geheelen zomer in de open lucht beoefend. De directeur beschouwt gymnastiek als een bestanddeel van de aesthetische en lichamelijke opvoeding beide.

Nadat wij in de woning van den directeur over het algemeene karakter van de kolonie gesproken hadden, begonnen wij onze wandeling. De eetzaal eerst, want het was tijd voor het middagmaal. Een van de beginselen van de kolonie is, dat de jongens onder leiding van hun onderwijzers en werkmeesters alles zelf moeten maken. Ook de woonhuizen. Alles is zorgvuldige, kunstvolle handenarbeid, met stijlvol snijwerk. Bovendien: wat de jongens zelve maken wordt zorgvuldig door hen bewaard. Bijvoorbeeld, op de lange tafels in sommige huizen waren landkaarten geschilderd, damborden en andere gezelschapspelen. Dat is aardig en goedkoop. Niets van dit was beschadigd. Slechts zelden zag ik op onrechtmatige wijze in de muren gekrast.

De jongens aten macaroni. Zelf gemaakt. Een ander gerecht was reeds gepasseerd. Ik lust thuis geen macaroni. Maar hoe kon ik het weigeren van den donkeren krullebol, die het zoo lief en schuw aanbood? Ik vroeg: ‘Wat heeft die jongen gedaan?’ Antwoord: ‘Een vriendje gewond uit jaloerschheid.’ Het is mij in de gevangenis ook opgevallen, hoe lief vele gemoedsmisdadigers zijn. Ik heb duizenden gevangenen gezien. Met wie sprak ik? Wanneer wij in eene zaal kwamen: de inspecteur, de commandant, een tolk, dan keken uiteraard de gevangenen verbaasd. Mijn blik gleed snel langs hen henen, en dan zag ik degenen met wie ik spreken wilde met dezelfde zekerheid en met dezelfde kans op vergissing, waarmede ik de woorden voor mijne gedichten kies. In Moscou. Ik zag een slanken, jongen man, met een gevoeligen oogopslag. Eigenlijk is het een schanddaad gevangenen, behalve politieke, te vragen waarvoor zij veroordeeld zijn. De herinnering is smartelijk en beschamend en onze vrijheid doet hen pijn. Deze man sprak alleen Russisch. Hij was drie en twintig jaar. Hij was veroordeeld tot twintig jaar katorga-straf. Hij had zijne vrouw

vermoord na een huwelijk van drie maanden, een fabrieksarbeider. Wij scheidde. Hij zei: 'Ik kon niet anders.' En ik: 'Niemand kan anders.... adieu.' Bij de deur zag ik om: hij stond heel fijn en slank, en lachte.

De eetzaal in de kolonie te St. Petersburg en ook de andere kamers zijn vroolijk versierd met prenten door de jongens zelf geteekend en met portretten, dikwijls ook zelf geteekend van Russische schrijvers: Tolstoj, Gogol, Dostojewski. Portretten van Tolstoj ziet men in Russische koloniën en prieten overal. Zijne boeken zijn in alle gevangenisbibliotheken. Sommige zijn verboden. Er was een aquarium en een terrarium door de jongens gemaakt en in orde gehouden.

De kerk was de mooiste kerk, die ik in Rusland gezien heb. Zij was van hout, zoals de kleine kerken in kleine dorpen in Rusland zijn, en zij was in zuiveren oudrussische stijl opgetrokken. Een vriendelijke pope toonde zijne sierlijke kerkschatten. Ik vroeg naar den godsdienst van de jongens. Er waren ook drie joodsche jongens. Zij leven gewoon met de andere jongens mede. Hunne bijzondere spijswetten worden niet gehouden. Wel komt er een Joodsche godsdienstleeraar onderwijs geven. Bij de gevangenisautoriteiten heb ik voortdurend een heftig, boosaardig antisemitisme gevonden. In de kolonie was daar geen sprake van. Een van de Joodsche jongens heeft eene bijzonder goede stem. Daarom zingt hij mede in het kerkkoor en als de dienst is afgelopen slaat hij zijn kruis gelijk de anderen. Voor het zelfstandig voortbestaan van het Joodsche volk zijn zulke verhoudingen onbeschrijflijk gevaarlijk. Intusschen bewijzen zij, dat het antisemitisme, wanneer het door de Regeering niet wordt aangekweekt, niet bestaat.

In de tuinen en weiden waren de jongens nu aan

het werk. Zij hebben alles zelf ontgonnen. Toen de kolonie voor ruim veertig jaren begon was het een moeras. Zij hebben nu twintig mooie koeien van Hollandsch ras. Die graasden in eene glooiende weide met een beek. In de beek lagen vier roeibooten, door de jongens zelf gemaakt. Evenals een ruim houten badhuis. Van de melk van de koeien, gebruikt de kolonie wat noodig is. Dan kan nog voor vijftienhonderd roebel worden verkocht.

De school was een aardig, gezellig huis. Het onderwijs wordt er gegeven volgens zeer moderne methoden door eene onderwijzeres. Zij is reeds een jaar in de kolonie, gehuwd met een van de ambtenaren en moeder van twee kinderen. Zij is nooit ziek en zij heeft niet de minste moeite met de orde. De leermiddelen waren goed: kaarten, vlindercollectie, natuurkundige instrumenten. Russische kinderen hebben veel aanleg voor teekenen. Zij maken prenten bij de verhalen. Dit: een vies varken kwam in de kolonie en zag, hoe zindelijk daar alles is. Het varken vroeg aan de jongens, aan de huizen, aan de boomen, aan alles, waarom zij toch zoo zindelijk zijn, en kreeg van ieder eene les over het nut van de zindelijkheid. Het varken wordt overtuigd en tot de zindelijkheid bekeerd. En zoo is Iwans laatste teekening: het varken badend in de beek.

Van de school naar de tooneelzaal. Boven het tooneel als opschrift: *‘Leer het goede, dan verdwijnt het slechte.’* De jongens spelen gaarne, en zij spelen goede tooneelstukken, zoowel van Russische als van andere schrijvers. Zij hadden *‘De Gierigaard’* van Molière gespeeld. De bekwaamste teekenaar onder hen had een goed geslaagd aankondigingsbiljet vervaardigd. In de tooneelzaal worden zij samengeroepen voor de mededeeling van belangrijke gebeurtenissen. Een zeer aangrijpende bijeenkomst was die, waarin de Directeur mededeeling deed van de scheepsramp van de Titanic.

Zijn hoogtepunt bereikte deze dag toen de jongens buiten gymnastiek maakten, zongen en dansten. De Heer De Becklichoff beschouwt eene zorgvuldige beoefening van de gymnastiek als een zeer belangrijk element van de lichamelijke en aesthetische opvoeding. Russische jongens zijn niet zoo slank en krachtig als Engelsche, daardoor is hunne gymnastiek fijner, maar niet minder schoon. De jongens vertoonden toestel-oefeningen en vrije- en ordeoefeningen. Zij werden bij de laatste begeleid en in maat gehouden door de muziek van hun corps. Ook hun zang was schoon. Russische knapen hebben zuivere stemmen en een diep gevoel. Zij zongen op dien dag vooral volksliederen en een lied op de uitdrijving van de Franschen in 1812. Van het laatste lied zong de zangonderwijzer, zelf een knaap, de soli, en al de andere knapen zongen de koren, met volkomen toewijding, zonder eenige zucht te behagen. Daarna zagen wij Russische volksdansen door twee jongens. Het volgende lied zij hun toegewijd.

De zingende danser.

Wie danst zoo rank, zoo rap, zoo zacht van zede,
Met stap en stamp, buiging, handslag en kushand?
Een knaap, die mijn hart heeft verzoend met Rusland,
Die maat en muziek maakt van zijne leden.

Mijn open mond drinkt het zoet van de lucht,
Mijn oog verzadigt zich van zalig schoon
De muziek wiekt, gelijk een vogelvlucht,
Zoo zacht van slag, en fluit zoo vol van toon.

En hoor: hoe nu de muziek sneller gaat
En ziet, hoe nu de knaap zich rapper wendt
Allen tot luisteren en glimlach dwingt.

Hij zingt als zilver met gloeiend gelaat,
En is er schooner muziekinstrument
Dan de stem van een knaap, die dansend zingt?

Wij gingen scheiden. De schoone avond viel. En het laatste? Langs de beek gaand, hoorden wij lachen, maar wij zagen de lachers niet. Toen zagen wij hen: zwemmend in het koele zonnige water. Ik heb gezegd, dat ons bezoek aan de kolonie overheerscht werd door de tegenstelling tusschen het lot van jongens in de kolonie en in de gevangenissen. Bij het scheiden voelden wij het zeer sterk. Meer koloniën is maar eene zaak van meer geld.

Lang zal de kolonie bij St. Petersburg niet meer op hare tegenwoordige terreinen kunnen blijven: zij moeten worden onteigend voor militaire doeleinden. Het militarisme, dat het geld verslindt voor koloniën en prioeten zoo noodig en dat de knapen verdrijft van hun eigen erven gewonnen uit waardeloos moeras. De regeering zal geld geven voor onteigening. Maar wie de vraag stelt ‘*genoeg?*’ vindt daarin het antwoord.

III. De Russische gevangenen.

MET het voorgaande zijn voltooid mijne mededeelingen omtrent de verzorging van de minderjarige misdadigers in Rusland. Thans komen wij aan de gevangenen. Als leiddraad voor hetgeen hier volgt heb ik genomen het officieele Notice, dat de Russische Regeering mij door een harer hoofdambtenaren heeft doen ter hand stellen. Dat wil niet zeggen, dat ik officieele gegevens van Russische Regeeringsambtenaren zeer betrouwbaar acht. Men mag vragen, waarom juist de *Russische* Regeering door niemand, niemand wordt vertrouwd?

Ik noem George Kennan, die meer van de Siberische ballingen heeft gezien dan iemand voor hem en na hem. Hij ging op reis met meer sympathie voor de toenmalige Russische Regeering dan voor de politieke gevangenen. Hij kwam terug, gebroken door al het onrecht, de afschuwelijke willekeur. En zijne ervaring met de regeeringsambtenaren was in 1882 precies dezelfde als de mijne dertig jaar later: namelijk *'dat, zij, zulke doorzichtige en voorbarige pogingen aanwendden om mij te bedriegen, dat hun beweringen niet anders dan belachelijk waren.'* Ik noem Ignotus, den bekenden schrijver van *'Russische toestanden.'* die schrijft als volgt (blz. 228) *'De Russische regeering*

heeft altijd gelogen; zij loog en liegt voor haar onderdanen, zij loog en liegt voor het buitenland; de haar onderdanige dagbladen liegen, de ministers liegen. Zij en haar acolyten liegen met voorbedachten rade, met berekening en met "Unverfrorenheit."

Persoonlijk is mijne ervaring precies dezelfde. Het is de eigen schuld van de Russische Regeering, dat geen redelijk mensch haar officieele Notices en Démentis meer gelooft. Een Russisch regeeringsambtenaar heeft mij niet eens, maar herhaalde malen op eerewoord beloofd, dat niemand direct noch indirect zou worden geraakt voor iets, dat hij mij heeft mededeeld. Diezelfde hoofdambtenaar heeft eenen gevangene bedreigd met zware straf, indien ik probeerde de publieke opinie in Europa tegen de Russische Regeering op te zetten. Waarschijnlijk zal hij dit laatste zoo noodig weer heeten liegen op hetzelfde eerewoord van zoo-even.

De regeerings-ambtenaren zijn persoonlijk zeer welwillend geweest en binnen de mate van mijn vermogens mocht ik voor de gevangenen iets liefs doen, wanneer ik dat wenschte. Toch is het niet de meest gewenschte verhouding: een ambtenaar, wien is opgedragen u te bedriegen en een tolk, die u tevens bespionneerd.

Dat er in Rusland duizenden en duizenden politieke gevangenen zijn, dat de katorga een zeer wreede straf is en de steeds daarop volgende verbanning naar Siberië een langzame dood, dat is niet de schuld van de gevangenis-administratie, maar van het geheele Regeeringsbeleid. Is de schuld daarom kleiner?

Het officieele Notice bevat behalve gegevens over Rusland, ter vergelijking gegevens over buitenlandsche penitentaire systemen. Ik wil de juistheid daarvan in het midden laten. Slechts dit: in 1898 is het Engelsch strafstelsel aanmerkelijk verzacht; ik schreef daarover in N°. 9323 van het Weekblad van het Recht.

De Russische Regeering vergelijkt den tegenwoordigen toestand in Rusland met dien in Engeland onder de oude wet. Haar Démenti officiel (4-5) vermeldt in 1910 dat Mr. Wyndt, die Siberië en Sakhaline in 1890-1894 bezocht, zou hebben verklaard liever dwangarbeid te ondergaan in Siberië dan in Engeland. Maar nogmaals: in Engeland is in 1898 de dwangarbeid geheel verzacht. Bovendien in Engeland *is* het systeem dan ook in werkelijkheid precies zooals het in de wet staat. In Rusland daarentegen heerscht de meest mogelijke willekeur.

De groote moeilijkheid is het buitengewone aantal gevangenen in verband met de revolutionaire beweging sinds 1905 en 1906. Alle gevangenen zijn geheel en al vol. In 1905 waren in Rusland 90.000 gevangenen, in 1906 reeds 111.000. In 1907 steeg het aantal tot 138.000 en in 1909 boven 170.000. Eene groote sterfte in de gevangenen is het gevolg hiervan. De cijfers van P. Kropotkine in: '*La terreur en Russie*' zijn volgens alle Russen, die ik daarnaar vroeg, in het algemeen juist. Met hare beschuldigers is de Russische Regeering spoedig klaar: 'Leur but est de noircir, à tout prix, le gouvernement russe devant l'opinion publique en Europe' (Notice blz. 5.)¹ Of..... 'et que toutes ces accusations ne sont que des insinuations mensongères à dessein, ou dues à la crédulité et à l'ignorance de ceux qui s'étaient posés en accusateurs. (Notice blz. 5.)²

Maar 't is niet waar: George Kennan was toen hij op reis ging een vriend van de Russische Regeering. Maar het onrecht veranderde hem, zooals het vuur koud water in heet water verkeert. En ik zelf: mijne verhouding tot de socialistische partij in Holland was sinds meer dan acht jaren eene van openlijke vijandschap. Ik heb nog nooit op een socialist gestemd. Maar de Russische regeering heeft gezorgd, dat ik voortaan altijd op een socialist zal stemmen. Iedere

- 1 Het is hun bedoeling om tot elken prijs de Russische regeering bij de openbare meening in Europa in een kwaad daglicht te stellen.
- 2 en dat al deze beschuldigingen niets zijn dan opzettelijk-leugenachtige insinuaties, dan wel de resultaten van de lichtgeloovigheid en onwetendheid van degenen die zich als aanklagers opwierpen.

socialistische stem is een deeltje, hoe klein dan ook, van de bevrijding der Russische politieke gevangenen.

Ik geef gaarne toe, dat de Russische Regeering vreemde bezoekers in de gevangenissen toelaat: 'Le gouvernement russe n'a jamais fait un mystère de ce qui se passe dans les prisons de l'empire, et il veut bien en ouvrir largement les portes aux représentants de la science et de la presse étrangère qui exprimeraient le désir de voir leur organisation et de faire connaissance avec le régime qui y est établi. Il n'est pas rare, d'ailleurs, de voir les étrangers visiter les prisons russes: les mentions qu'ils en donnent, et il est permis de citer parmi eux des personnes de haute compétence, sont en tous points favorables' (Démenti 26. Notice 6.)¹

Dit ziet er zeer kloek en eerlijk uit. Ik zal de Russische Regeering verlot vragen nogmaals de Russische gevangenissen te mogen bezoeken en vertrouwd, dat het antwoord dan even kloek en eerlijk zal zijn. De Russische Regeering citeert (Notice blz. 6, Démenti blz. 26.) een gunstig oordeel van den Amerikaanschen rechtsgeleerde Dr. S. Barrows, en van den vroegeren afgevaardigde Obninsky (Démenti blz. 10.), die drie maanden gevangen is geweest wegens het medeteekenen van de 'verklaring van Wyborg.' Maar Dr. Barrows had, toen hij zijne verklaring gaf, volgens zijn eigen woorden, niet anders gezien dan twee gevangenissen in St. Petersburg, dezelfde twee, die ik ook heb gezien en die men blijkbaar altijd aan vreemdelingen laat zien. Ik heb in Petersburg, Moscou en Riga ongeveer tien gevangenissen gezien en met eene enkele uitzondering kan ik verklaren, dat de gebouwen er goed waren, sommigen zelfs zeer goed. Maar in de kleine steden van Rusland en Siberië, waar nooit een vreemdeling komt, zijn, volgens getuigenissen van talrijke gevangenen, gevangenissen waar de gezondheidstoestand boven alle beschrijving slecht is. Of daar ook de deuren wijd open staan voor weten-

1 Het Russische gouvernement heeft nimmer een geheim gemaakt van wat er in de gevangenissen van het Keizerrijk geschiedt en het is volkomen bereid, de deuren wijd open te zetten voor de vertegenwoordigers der wetenschap en der buitenlandsche pers, die den wensch mochten te kennen geven, zijn inrichtingen en de daar toegepaste stelsels te leeren kennen. Bezoeken van vreemden aan Russische gevangenissen behooren overigens niet tot de zeldzaamheden: de indrukken die zij ervan geven -- en onder hen bevinden zich alleszins tot oordeelen bevoegden -- zijn in alle opzichten gunstig.

schappelijke werkers en dagbladschrijvers? Ik wil overigens de Russische Regeering de volle maat van gerechtigheid geven: in twee Petersburgsche gevangenissen vond ik in het vreemdelingenboek een gunstig oordeel van prof. Reiss, den bekenden Hoogleraar uit Lausanne. Voorts van den Heer Van der Vlucht, theologisch candidaat te Leiden, luidende als volgt: *‘De Bastille te Parijs is verwoest, maar in Rusland is nog steeds iedere gevangenis eene Bastille.’* Zietdaar het algemeene oordeel in Holland over Russische gevangenissen. Na deze gevangenis te hebben gezien, durf ik te verklaren, dat dit oordeel onjuist is. Als Leidsch correspondent van het Utrechtsch Dagblad zal ik zorg dragen, dat de Waarheid, die altijd op den duur zegeviert, in Holland bekend worde.’

Ik weet niet of de Heer Van der Vlucht als Leidsch correspondent van het Utrechtsch Dagblad zijn woord tegenover de Russische Regeering heeft gehouden. Ik heb mijn woord gegeven aan de Regeering en aan de gevangenen, dat ik eerlijk zou zijn, zonder bewuste overdrijving naar een van beide kanten. En zoo waarlijk moge God Almachtig mij helpen, als in de Russische gevangenissen honderden administratieve gevangenen zijn zonder eenig rechtsgeding. En duizenden stelselmatig worden gemarteld en mishandeld, dat de dood volgt.

Er zijn uitzonderingen. De Russische Regeering noemt Morozoff, wiens lichamelijke en geestelijke vermogens door eene langjarige gevangenschap zóó weinig hebben geleden, dat hij na zijn ontslag populaire voordrachten over sterrekunde hield. (Notice blz. 16) Ik noem Morozoff hier ook, omdat ik in Rusland hoorde, dat hij, of reeds weer gevangen was, of gevangen genomen zou worden. Blijkbaar hebben de moreele vermogens van Morozoff geheel niet geleden.

Het mag waar zijn wat de Regeering zegt (Notice blz. 7.) dat de materiele toestand van een Russische

gevangene, wat woning, voeding en kleeding betreft, niet minder is dan die van een boer of van eenen arbeider. De welstand van de Russische boeren en arbeiders is niet groot. Het is niet de materiele toestand waarover de gevangenen klagen, maar vooral de onmenselijke mishandeling en het voortdurend stelselmatig plegen van onrecht. De politieke gevangenen gevoelen zich het meest en terecht; daarom lijden zij het meest. Bovendien: dit was al zoo in den tijd van George Kennan: wie vriendelijk en voorkomend is voor de politieke gevangenen wordt van sympathie met hunne ideeën verdacht. Hij wordt ontslagen of tenminste niet bevorderd. Daarentegen: de gewone verdediging van eenen bewaarder, die een politieke gevangene heeft mishandeld is deze: 'Ik kon mijn haat tegen de vijanden van den Keizer niet bedwingen.' Dikwijls zijn de bewaarders dronken, of beweren, dat zij door de politieke gevangenen zijn aangevallen.

Een bron van bitter onrecht zijn de lage salarissen van de gevangenis-ambtenaren. (Notice 26-29). De Regeering zelf noemt deze salarissen zéér onvoldoende vergeleken met de salarissen van andere Russische ambtenaren en van gevangenenbewaarders in andere landen. Salarissen boven 1000 Rb. zijn zeer zeldzaam. Gemiddeld kost iedere gevangenenbewaarder het Rijk jaarlijks 390 Rb., waarbij berekend zijn voeding, uitrusting en bewapening. Meer dan de helft van de bewaarders ontvangt in geld minder dan 20 Rb. per maand. Een derde niet meer dan 15 Rb. Het beroep is volkomen geminacht. Men vraagt, hoe de Regeering dan toch aan een voldoende aantal gevangenenbewaarders komt? De officieele waarheid (Notice 27), is deze, dat men gaarne gevangenenbewaarder wordt wegens bijzondere voordeelen aan die betrekking verbonden. Deze zijn: pensioen na 25 jaar; onderscheidingsteekenen en medailles na zooveel jaar onberispelijken dienst; verhooging van salaris na 5, 10 en 15 jaar;

vrijstelling van de verplichting om in geval van legermobilisatie als reservist op te komen.

Naast deze officieele waarheid bestaat de werkelijke, dat de gevangenis-ambtenaren van hoog tot laag de gevangenen, en vooral de politieke en hunne familie op schaamteloze en schandelijke wijze afpersen. Bijvoorbeeld: onrustige elementen worden dikwijls overgeplaatst; aanleggers van hongerstakingen enz. De commandanten van de gevangenissen regelen in de practijk die overplaatsing. Onder bedreiging met overplaatsing naar eene ver afgelegen gevangenis of naar eene als ongezond of wreed bekend staande gevangenis worden de families van gevangenen doorlopend afgeperst. Ik heb eenen politieken gevangene gesproken wiens vader men op deze wijze in den loop der jaren heeft geruïneerd. Hij had twee zoons in de gevangenis. Een stierf. De ander is ten slotte toch overgeplaatst naar eene gevangenis vijf dagen en nachten reizens met den trein. Voor deze afperserij hebben de gevangenis-commandanten meestal tusschenpersonen. Gevangenis-artsen laten zich betalen voor attesten, dat de gevangene beter voedsel behoeft, of niet de boeien dragen kan. Gevangenbewaarders kwellen en straffen de gevangenen wier familie hun geen geld geeft, of dragen deze gevangenen het meest-vuile werk op, als het wegruimen van faecaliën waar men nog geen rioolstelsel heeft. De Russische Regeering weet dit alles zéér wel, maar laat dezen toestand voortduren, omdat zij anders de salarissen zou moeten verhoogen.

Een andere bron van inkomsten voor de gevangenbewaarders is deze: Een deel van de opbrengst van hun werk wordt voor de gevangenen op een boek ingeschreven. De naaste bloedverwanten mogen tot een bepaald bedrag laten inschrijven voor gevangenen, die niet werken kunnen. Voor dit geld mogen de gevangenen één of tweemaal per maand bepaalde levens-

middelen koopen. Dat is niet overal hetzelfde geregeld. In St. Petersburg heeft de gevangenis-administratie zelf een winkel met vaste lage prijzen. In Moscou koopen de bewaarders in gewone winkels voor de gevangenen. In Riga heeft men vaste contracten met kooplieden tot lagen prijs. Tenminste als de regeeringsambtenaren mij niet opzettelijk onjuist hebben ingelicht. Dit gebeurt met studeerende vreemdelingen meermalen. Publiceeren ze dan te goeder trouw onjuiste inlichtingen, hun door ambtenaren verstrekt, dan is de Regeering erbij met een Démenti officiel, teneinde ook aan de juiste inlichtingen hunne waarde te ontnemen. Men heeft mij in St. Petersburg eene lange lijst gegeven van wat een gevangene in de kantine al zoo koopen kan. Dat is heel fraai, behalve dat de bewaarders het meeste krijgen, of van het geld, of van de gekochte waren. Aan deze dingen komt geen einde zoolang de salarissen van de bewaarders zoo laag zijn en de gevangenis-ambtenaren geen trots genoeg hebben om niet te stelen en af te persen.

Wie meent, dat ik overdreven heb, leze wat Ignotus schrijft in zijn boek: '*Russische toestanden*' over de corruptie van de bureaucratie. Of ga zelf naar Rusland.

Het is niet mijne bedoeling eene nauwkeurige beschrijving te geven van het strafstelsel in Rusland. Men kan deze vinden in het Notice blz. 8 en volgende. Er zijn niet minder dan vijf vrijheidsstraffen: hechtenis, gevangenis, vestingstraf, en twee soorten katorga, dwangarbeid. Vestingstraf wordt niet in eene vesting ondergaan, maar in eene cel onder bijzondere voorwaarden. Het is eene straf vooral voor geringe politieke delicten, b.v. met betrekking tot de drukpers. De meeste politieke gevangenen zijn bestraft ex §§99-102 met katorga, dikwijls levenslang. Iedere niet-levenslange katorgastraf wordt gevolgd door verbanning naar Siberië, met aanwijzing eener bepaalde

woonplaats. De toestand van deze bannelingen is onbeschrijflijk ellendig. De inlandsche bevolking kan hun geen loonend werk geven en Europeanen zijn er niet. De aanwijzing van eene woonplaats in Siberië is volkomen willekeurig en oorzaak van allerlei afpersing en onrecht. Oorspronkelijk werd de katorgastraf zelve ook in Siberië ondergaan. Maar alle tuchthuizen daar zijn vol. Vandaar dat men in de gewone Russische gevangenissen talrijke veroordeelden tot katorga vindt. De veroordeelden tot lange katorga-straffen dragen gedurende de eerste jaren van hunnen straftijd ijzeren kettingen aan de voeten en buiten de werkuren ook aan de handen. Dit is geene straf, die een beschaafde Regeering gebruikt voor politieke tegenstanders, ook al zouden de politieken niet voortdurend getart en mishandeld worden. Het aantal veroordeelden tot katorga was in Januari 1906, 1907, 1908, 1909 en 1910 respectievelijk in ronde getallen 5700; 7700; 12600; 21000 en 28000. (Notice blz. 10). Dit zijn officieele cijfers. Van de 28000 veroordeelden tot katorga zijn stellig 25000 politieken. Ook zonder eenige mishandeling beteekent de katorga met de bijbehorende verbanning voor hen een langzame, zware dood. Het aantal politieke veroordeelden stijgt bij den dag. Ik behoef niet te zeggen, dat juist de politieken dubbel lijden. Hunne behoeften aan geestelijke ontwikkeling worden niet bevredigd. Hun rechtmatige trots en zelfbewustzijn worden zonder ophouden stelselmatig gekwetst. Het eenige waar zij op hopen is een politieke keer. Op gratie behoeven zij niet te rekenen. Het volgend jaar bestaat de dynastie van de Romanofs driehonderd jaar en zal aan velen gratie worden verleend. Het voornemen van de Regeering is politieke gevangenen daarvan uit te sluiten.

Briefwisseling is in het algemeen slechts toegelaten met echtgenooten en zeer nabije bloedverwanten. Een brief per maand. Praktisch beteekent de brief-

wisseling niet veel, daar het verboden is over het leven in de gevangenis te schrijven, te klagen, mededeelingen te doen bestemd voor derden met wie briefwisseling niet is toegestaan. De ontvangen brieven worden voortdurend gehavend of vernietigd.

Bezoek wordt in het algemeen toegestaan eens per maand, gedurende een kwartier, van één persoon te gelijk, behoorend tot de naaste bloedverwanten. De gevangene en de bezoeker staan beide achter tralies, met een gang ertusschen, waarin een bewaarder. Er zijn geen kleine bezoekkamers, maar groote met talrijke bezoekers te gelijk. Wij liepen zulk een kamer door: het was een onbeschrijfelijk lawaai. Vele politieke gevangenen weten, dat zij te zenuwachtig zijn om onder zulke omstandigheden bezoek te ontvangen en zien er geheel van af.

De Russische Regeering (Notice blz. 15). vergelijkt het aantal bezoeken dat de veroordeelden tot katorga krijgen met in Engeland de gestraften met penal servitude. Het notice dateert van 1910, maar geeft de Engelsche cijfers van voor de verzachting van 1898. Bovendien: het bezoekrecht van vele Russische gevangenen is door de groote afstanden eenvoudig illusoir. De administratie plaatst de gevangenen stelselmatig ver van hunne woonplaats, naar het heet om hulp bij de ontvluchting te keeren. Ik heb Armeniërs gezien te St. Petersburg; Groeziërs uit de Kaukasus zijn in groot aantal te Sarátof en te Riga. Zij krijgen nooit of bijna nooit bezoek. Zij worden ziek en sterven door het andere klimaat. Bovendien: als de Armeniërs of Groeziërs of Polen, Letten, Finnen niet op een Russisch gymnasium of dergelijke school zijn geweest, verstaan zij geen Russisch. De gevangenebewaarders in eigenlijk Rusland verstaan alleen Russisch. Het gevolg hiervan is misverstand, twist, mishandeling. De Groezische gevangenen in Sarátof zijn door zulke misverstanden voortdurend gestraft en

mishandeld. Dit is mij verteld door den Commandant van de Centrale gevangenis te Riga, die in Sarátof was geweest en er weder heen zou gaan. Een aantal Groeziërs was overgeplaatst naar Riga, omdat zij bijna allen tuberculose hebben en de gevangenis-ambtenaren beweren, dat Riga een bijzonder goed klimaat heeft. Tegenover deze bewering stel ik het feit, dat van vijftien Groeziërs, die eenige maanden geleden te Riga uit Sarátof aankwamen, er reeds drie zijn overleden. Anderen zijn ziek: tuberculose en scorbut, beide ziekten, die wijzen op onvoldoende hygiënische verhoudingen. De Groeziërs hebben meer dan de echt-Russische gevangenen te lijden van de ruwheid van het mindere gevangenispersonnel. Zij zijn statige, trotsche mannen, wier aard geen onrecht of vernedering verdraagt. De meeste zijn veroordeeld wegens deelneming aan revolutionnaire woelingen in 1905 en 1906 in Batoem en omgeving. Sven Hedin, de Zweedsche reiziger heeft daarover geschreven in zijn boek: *‘Over land naar Indië.’* Een groot aantal gevangen Groeziërs is sinds 1906 gestorven. In Riga sprak ik eenen Groezischen gevangene tweemaal. Hij was mij genoemd als een gevangene uit Sarátof overgeplaatst. De eerste maal sprak ik met hem alleen in de Fransche taal gedurende eenen langen tijd. De tweede maal korter in het kabinet van den gevangeniscommandant, in het Russisch met een tolk. Een tweede maal eenen gevangene alleen te spreken is altijd zeer moeilijk, omdat de gevangenisambtenaren dan dubbel vreezen voor het overbrengen van brieven en berichten. Om diezelfde reden wordt men minder gemakkelijk alleen gelaten met eenen politieken gevangene naar wien men bijzonder vraagt, dan met eenen, met wien men in de gevangenis toevallig in aanraking komt. Onze Groezische kameraad heet Paul Sakwarelidzé en verdervoort schrijf ik weder meer over hem.

Wanneer men in Russische gevangenissen vele

overgeplaatste gevangenen ontmoet kan men zeker zijn van moeilijkheden kort te voren. Ontmoet men vele overgeplaatste ambtenaren, dan wijst dat op eene kort te voren plaats gehad hebbende revisie. In Riga ontmoette ik beide. Er waren daar talrijke gevangenen uit het beruchte Sarátof. In Moscou vele uit het zoo mogelijk nog meer beruchte Orel. De adjunct-inspecteur te Riga was slechts korten tijd daar in functie. De commandant van de Centrale gevangenis eveneens. In Orel en Sarátof zijn de gevangenen door voortdurende kwellingen en mishandelingen in opstand gebracht. Er is streng gestraft en velen zijn overgeplaatst. In de centrale gevangenis te Moscou is de toestand tegenwoordig goed. Maar verleden jaar werd op bevel van den ambtenaar Droujinine bijna iederen dag een van de politieke gevangenen tot bloedens en stervens toe geranseld. In Riga werd tot verleden jaar voortdurend geranseld. De gevangenen organiseerden eene hongerstaking, die een onderzoek uit St. Petersburg ten gevolge had. Twintig hunner werden overgeplaatst, evenals een aantal ambtenaren. De toestand is nu beter. Maar niet één van de gevangenen acht de verbetering blijvend, omdat de ambtenaren, die wreedheden hebben gepleegd, niet streng bestraft worden en ontslagen, maar eenvoudig overgeplaatst; dikwijls alleen om voor het oog van de wereld iets te doen. Een van de politieke gevangenen zeide met een matten lach: 'Kameraad, we zijn nu in een stilte tusschen twee stormen.'

Joodsche gevangenen worden bijzonder slecht behandeld, zoowel feitelijk als wettelijk. Het officieele Notice zegt daarvan niets. Het antisemitisme behoort in de hofkringen tot de vereischte manieren; het is daar een deel van den christelijken godsdienst. Omdat de hofkringen antisemietisch zijn, zijn de ambtenaren het ook, zonder dat zij zich goed rekenschap geven van de waarde. Onder de politieke gevangenen vindt men

veel Joden, want zij zijn zoowel het meest-intelligente als het meest verdrukte deel van de bevolking van Rusland. Bovendien worden zij niet door godsdienstige overwegingen weerhouden van een optreden tegen den Tsaar. Herhaaldelijk hebben Russische gevangenisambtenaren mij hun haat te kennen gegeven tegen Joden. Het leven van Joodsche gevangenen is dubbel ellendig, want niemand spaart hen en niemand luistert naar hunne klachten.

De Russische Regeering vergelijkt het bezoekrecht van de Russische gevangenen met dat van de buitenlandsche. Echter: in buitenlandsche gevangenissen bestaat in 't algemeen noch wettelijk noch feitelijk godsdienstverschil. In de Centrale gevangenis te Moscou sprak ik met Joseph Minor, over wien ik verder uitvoerig schrijf, en ik vroeg: 'Woont uwe familie te ver af voor bezoek? En hij: 'Ik krijg nooit bezoek..... mijn vrouw en kinderen wonen in Parijs, maar ik ben een Jood, en daarom mogen zij hier niet komen. Zij hebben geen woonrecht hier. Mijn vrouw heeft het meermalen te Petersburg gevraagd, maar 't is niet toegestaan.'

De heer Minor is wegens verspreiding van een manifest veroordeeld tot 8 jaar katorga, natuurlijk gevolgd door verbanning naar Siberië. In het algemeen mogen de echtgenooten en kinderen van bannelingen deze vrijwillig naar Siberië volgen. Het gouvernement helpt zoo noodig met het reisgeld. Vrouwen en kinderen van Joodsche ballingen mogen niet mede volgen naar Siberië, daar niet-gestrafte Joden in Siberië zich niet mogen vestigen. Het is de plicht van alle Joden te zorgen, dat tenminste in gevangenschap en ballingschap Joodsche gevangenen niet worden achtergesteld. Het Joodsche volk is een verspreid volk dat geen vlootmacht en geen legermacht heeft. Maar het heeft geldmacht. Het is geen schande rijk te zijn. Maar schande is zijn geld gemeen te gebruiken.

Iedere Joodsche bankier, die middellijk of onmiddellijk de tegenwoordige Russische regering steunt met geld is een moordenaar van zijn volk. Niet meer, maar ook niet minder.¹

Tusschen de katorga en de gevangenis staat eene vrijheidsstraf, die het Notice noemt (blz. 17): ‘envoi dans les quartiers de correction.’ Zij heeft zeven graden. Als gevolg brengt zij mee verlies van burgerlijke rechten. Het aantal personen, dat deze straf ondergaat steeg van 16000 in 1900 tot 27000 in 1908, uit welke stijging blijkt, dat men ook in deze categorie zeer vele politieke gevangenen vindt.

Een van de groote nadeelen verbonden aan sommige vrijheidsstraffen is het stellen onder politietoezicht na verloop van den straftijd. Het zijn vooral de niet-politieke misdadigers, die daaronder lijden. In de recidivisten-gevangenis te Riga hebben verschillende gevangenen zich zeer bitter over het politietoezicht uitgelaten, dat tot recidieve drijft. De onder politietoezicht geplaatsten mogen bijvoorbeeld niet wonen in gouvernements-hoofdsteden gelijk Riga. Dit is voor hen, die reeds in Riga woonden een zware straf en die het vinden van werk zeer bemoeilijkt.

1 Ik had den Heer Von Boetticher een afdruk gezonden van mijne liederen in ‘*De Beweging*’ van September met verzoek dit door te zenden aan George Dmitrenko in de Centrale gevangenis te Moscou en met de mededeeling, dat mijne opstellen over de Russische gevangenen in hetzelfde tijdschrift zullen verschijnen. Zooeven ontvang ik eenen brief namens den Heer Von Boetticher van den Heer Victor Pozniakow, dat men mij toegang tot de gevangenen heeft gegeven in de verwachting, dat ik alleen publiceeren zou in een rechtsgeleerd vaktijdschrift, en dat publicatie in ‘*De Beweging*’ niet gewenscht wordt. Ik verwees den Heer Von Boetticher naar Notice blz. 6 en Démenti blz. 26.

Over de andere vrijheidsstraffen, forteresse en hechtenis behoef ik niet uitvoerig te schrijven.

Maar behalve veroordeelden en preventieven vindt men in de Russische gevangenissen duizenden administratief gevangenen. Zij zijn gevangen gezet door de civiele autoriteiten: gouverneur of minister, zonder eenige rechterlijke autoriteit en zonder mededeeling van gronden. Gevonnist worden zij niet. Verdedigen kunnen zij zich niet. Zij kunnen onbepaalde tijd worden gevangengehouden, en eveneens administratief worden verbannen naar Siberië. Het Notice (blz. 18) geeft als hun aantal op 10% van alle gevangenen, dat is ongeveer 20.000. Hunne positie is absoluut ongeregeld. Hun aantal wordt in onrustige tijden grooter en is in dezen tijd zeer groot, veel grooter dan de Russische Regeering wenscht op te geven en waarschijnlijk niet veel lager dan de cijfers van Kropotkine in: 'La terreur en Russie.' Het heet, dat administratieve gevangenzetting alleen mogelijk is in staat van beleg, maar niets van dit alles is geregeld bij de wet. Hier gelden allerlei Senaatsbesluiten, die niemand van te voren kent. Trouwens: er zijn drie graden van den staat van beleg en de groote steden verkeerden sinds 1905 en 1906 doorlopend in één van die stadia: Sint Petersburg in den tweeden. De stadsbewoners zijn daaraan gewend. Talrijke Russen, zoowel in als buiten de gevangenissen hebben mij verzekerd, dat de gouverneurs groote sommen trekken uit bedreigingen met administratieve gevangenzetting of verbanning. De administratieven zijn welhaast zonder uitzondering politieken. Zij bevinden zich meestal in cellen. Het is moeilijk verlof te krijgen met eenen administratieven gevangene alleen te spreken. In de Centrale gevangenis te Moscou ontmoette ik eenen gymnasiast, George Dmitrenko, als administratief gevangene. Hij scheen mij niet toe een van de meest felle onder de jongere revolutionnaires te zijn. De gevangenis-

ambtenaren brachten mij uit eigen beweging in de cel. George sprak Fransch. Hij klaagde niet. Hij wist niet, waarvoor hij gevangene was. Er was iets in den blik van zijne blauwe oogen, dat erger was dan iedere klacht. Daarom stond ik er sterk op hem den volgenden dag nogmaals te zien, ofschoon hij geene belangrijke mededeelingen zou doen. Dien volgenden dag, eenen Zondag, sprak ik met den knaap nogmaals in het bureau van den commandant, in het bijzijn van den adjunct-inspecteur der gevangenen in het gouvernement van Moscou, den tolk, en eenen gewapenden bewaarder. Want geen gevangene wordt ooit met eenen gevangenis-ambtenaar alleen gelaten uit vrees voor aanslagen. Alles was heel eenvoudig, maar dit bezoek is eene van de schrikkelijkste ervaringen geweest. De jongen kwam binnen, schuw, niet wetend wat hij des Zondags in het bureau van den commandant moest doen. Dan: het herkennen en de blijdschap. Hij was heel lief in zijn Russische bloese van zwart satijn, met een paars koord om het midden. En dan: in zijne verheugde verwarring drukte hij mij de hand en zat lachend in een stoel, als ware hij een kameraad. Maar een gevangene mag niet zitten in het aanwezen van ambtenaren. Een snauw, de jongen was de eenige niet, die in mijn bijzijn dusdanig vernederd werd: de knaap stond recht. Hij bloosde. Toen stond ik ook op, want waar mijn dappere kameraden moeten staan, behoef ik niet te zitten. Ik gaf hem de kleine geschenken, die ik voor hem gekocht had. Ieder woord was ijdel. Den jongen vernederd te zien, deed pijn. Wij scheidden: in zijn oogen was de vage dwaling die erger is dan eenige klacht. George, George, wat wordt er van u in de Centrale gevangenis te Moscou gemaakt? Een dwaas? Een verrader? Want wanneer de Regeering meent, dat in een bepaalde groep eenige opstand wordt voorbereid dan neemt zij administratief gevangen niet de meest verdachte, maar de minst-krach-

tige van de deelnemers, hopend dat die verraden zal, wanneer hij ontzenuwd is door langdurige eenzaamheid en vrees voor administratieve verbanning. Moge George bestand zijn. Het volgende lied worde hem gewijd:

‘O, Knaap in 't stijgen van uw vlucht gevangen
 Als vogel en gekooïd in nauw verblijf,
 Hoe langt naar vrijheid uw machtloos verlangen,
 Hoe kwelt angst voor wat u wacht ziel en lijf.

En toen ik kwam (gij waart zoolang alleen)
 En toen mijn oogen in uw oogen blonken
 Werden als gloeiend goud aan goud geklonken
 Die macht noch man scheidt onze zielen één.

En hoeveel vreugd deed u mijn klein geschenk
 Van zoete zomervruchten en geen dank
 Heeft ooit meer dan uw lach mijn hart verheugd.

Mijn lied stikt in mijn hart als 'k aan u denk,
 Muren des daags en 's nachts voor bed een plank,
 Neergeslagen de vlucht van uwe jeugd.

Sinds den zomer van 1909 is in Rusland de voorwaardelijke invrijheidstelling ingevoerd. Daardoor zal de tucht in de gevangnissen gemakkelijker te handhaven zijn. Maar ook: de gevangenisambtenaren krijgen eene nieuwe gelegenheid voor afperserij. Voor de veroordeelden tot katorga-straf bestaat de voorwaardelijke invrijheidstelling niet, daardoor zijn de meeste politieke gevangenen ervan uitgesloten. Trouwens ook en vooral doordat van de politieken niet verwacht wordt, dat zij zich van politieke agitatie zullen onthouden. De gevangenen worden tot voorwaardelijke invrijheidstelling voorgedragen door de gevangenisambtenaren. De eindbeslissing is bij den rechter. Drie-

vierden van den straftijd moet zijn ondergaan, en tevens zes maanden. Deze termijn is in Holland drie jaar (Sr. 15.) Gedurende den overigen straftijd staat de voorwaardelijk in vrijheid gestelde onder toezicht van patronage-comités of van de autoriteiten. De redenen van herroeping zijn talrijk en vaag geformuleerd. (Notice 19 sub 6.) Dat wordt weer willekeur en afpersing. In geval van herroeping telt de tusschentijd niet mede. Door den genoemden korteren tijd van zes maanden is de gelegenheid tot voorwaardelijke invrijheidstelling relatief groot en de gelegenheid wordt gebruikt: Gedurende het eerste halfjaar na de invoering werden 6000 personen voorwaardelijk in vrijheid gesteld.

De gevangenisgebouwen in de groote steden zijn, voor zooverre ik oordeelen kan, goed en gelijken niet op de helsche holen, die George Kennan in Siberië heeft gezien. In de kleine steden van Rusland en Siberië zijn de gebouwen veel minder goed, dikwijls zeer slecht. En alle gevangenissen zijn overvuld. Ik geef de officieele cijfers van de Regeering, maar vestig wel de aandacht op de cijfers van Kropotkine in *'La terreur en Russie.'* De Regeering geeft een verschil aan van ruim 30% tusschen het aantal plaatsen en het aantal veroordeelden. Het gevolg is een onvoldoende sanitaire toestand. Van eigenlijk celsysteem is in Rusland geen sprake. Er zijn wel celgevangenissen in Petersburg en Moscou voor ongeveer duizend gevangenen ieder, maar in 't geheel is er in de cellen plaats voor slechts 8% van alle gevangenen. De cellen worden ingenomen door administratieven, preventieven in ernstige gevallen, lastige elementen, zeer bekende politieken en verklikkers, verraders, wier waarde door de andere gevangenen is ontdekt en die op deze wijze aan haat en wraak worden ont-

trokken. Dikwijls zijn er in de cellen twee gevangenen. In Engeland is dat verboden: òf een òf drie. De gevangenen, die niet in de cellen verblijven, zijn gehuisvest in groote zalen, volkomen kaal en vreugdeloos, maar voldoende geventileerd. Zij werken in andere lokalen. Soms zag ik een cel, waarin touwachtig goed geweven werd. Het vertrekje was vol van grauw en scherp pluis. De gevangene moest daar ook slapen wegens gebrek aan ruimte. De cijfers, die Kropotkine geeft, zijn boven alle verbeelding verschrikkelijk. Toch houd ik hen in hoofdzaak voor waar, omdat Kropotkine geen feit geeft zonder bronvermelding. Ik houd mijne belofte aan de Russische Regeering gegeven en vermeld uitvoerig haar Notice en Démenti, maar raad tevens ieder aan de lezing van: *'La terreur en Russie.'*

In de gevangenissen, die ik bezocht, een tiental te Petersburg, Moscou, en Riga, heerschte nergens bedompte lucht. In een van de gevangenissen te St. Petersburg had iedere cel eene doorloopende spoelinrichting. Ik trok er vele af: niet één weigerde. Een enkele was vuilgelaten door den gevangene zelf. In andere gevangenissen is het onmisbare voorwerp bedekt met eene afsluiting, die afvoer naar buiten heeft. In andere gevangenissen is in de cel zelve geheel geene gelegenheid, maar zijn zeer goede gelegenheden buiten de cel. Echter: vele gevangenen zeiden mij, dat het niet raadzaam is dikwijls verlof te vragen de cel te mogen verlaten, vooral niet des nachts. Zieke gevangenen, vooral met nog niet vastgestelde typhus, zijn dikwijls gekomen in eenen toestand van diepe vernedering. Mijn arme, beste kameraden: er zijn zooveel zieken.

Over de gevangenissen in kleine steden en dorpen heb ik geen eigen oordeel. Aangezien echter alle gevangenissen in geheel Rusland wijd open staan voor vreemde rechtsgeleerden en dagbladschrijvers (Notice blz. 6; Démenti: 26) zal de Russische Re-

geering mij niet weigeren het volgend jaar gevangenen in kleinere steden van Siberië te bezoeken.

Over de voeding van de gevangenen heb ik weinig eigen oordeel. Zij is niet bij de wet of reglement vastgesteld maar wisselt ongeveer met iedere gevangenis. Een van de oorzaken daarvan is de decentralisatie van het gevangeniswezen: Staat, Gouvernement en de groote invloed van plaatselijke comités, half-officieel, half particulier (Notice 36). In alle gevangenen laat men de bezoekers van het zwarte brood eten. Dat is waardelooze ijdelheid. Op den duur is het zwarte brood niet te verteren, vooral niet voor personen, die vroeger in steden en in zekeren welstand hebben geleefd. De artsen kunnen beter brood geven, maar mede met het oog op de geldmiddelen doen ze dat weinig en zeker niet veel aan de politieken, want dat zou hen verdacht maken. Het middageten is niet goed en dikwijls bedorven. De kwaliteit van de voedingsmiddelen is reeds bij aankoop vaak onvoldoende. Wees in Russische gevangenen voorzichtig: men heeft mij eenmaal als gewone gevangenskost het bijzonder betaalde voedsel van preventieven gegeven. Wie over het eten oordeelen wil moet op etenstijd onverwacht eene cel binnengaan van een gewonen gevangene. Wat het Notice zegt over bijzondere rechten van politieken ten aanzien van betere voeding geldt alleen voor de lichtere vormen van vrijheidstraf. Politieken, die katorga ondergaan, hebben geen enkele bijzondere positie, evenmin als zij, die in de quartiers de correction zijn (Notice 34-35.) De gevangenen kunnen tamelijk veel uit de kantine of stadswinkels laten komen: voor 10 kop. = 12 □ cts per dag. Maar niet dagelijks: een of tweemaal per maand. Vele gevangenen achten dit eer een nadeel dan een voordeel, want deze bevoegdheid

is voor de administratie een vermindering van de drang zelf voor goed voedsel te zorgen. De gevangenen, die geen eigen geld hebben, hongeren. De naaste bloedverwanten mogen geld zenden, maar alleen als de gevangene niet werken kan, en daarvoor mag slechts eens of tweemaal per maand worden gekocht naar een verhouding van 10 kop. per dag. Een uniforme voedingslijst voor alle gevangenissen is in bewerking. (Notice 36-37.)

Ik kom thans tot een van de somberste gedeelten: de toestand van de zieken in de gevangenissen. Het aantal zieken is hartbrekend groot, veel grooter dan de Regeering opgeeft. (Démenti 13-14 en Notice 38). Ik heb zalen en zalen vol lijdens aan tuberculose gezien, waaronder een zéér groot gedeelte politieken. Zalen en zalen met zenuwlijders en geheel krankzinnigen. Ook daaronder zeer vele politieken. Ik heb dat met zorg onderzocht. Op de zalen met bijzondere ziekten, die afzonderlijk verpleegd worden, heb ik bij mijn weten geene politieken gezien. Ofschoon men geen mensch zal verachten omdat hij eene bijzondere ziekte heeft meen ik, dat dit feit toch vermelding verdient tegenover de poging van de Regeering om het te doen voorkomen alsof een politieke gevangene gemiddeld niet een ander gedachte- en gevoelsleven heeft dan eene gewone gevangene (Démenti 26). Zeer veel vindt men scorbut en in de gevangenis te Riga was hevig dysenterie. De ambtenaren verzochten mij niet vruchten aan gevangenen te geven, maar liever wat anders, want er was veel dysenterie. Bij betere sanitaire verhoudingen zouden dysenterie en scorbut niet voorkomen.

Slechts weinige gevangenissen in groote steden hebben eigen ziekeninrichtingen. Uit andere ge-

vangenissen moeten de zieken naar particuliere ziekenhuizen worden vervoerd. (Notice 37). Dat is louter theorie. Ik heb inlichtingen van gevangenen, gevangenisartsen en artsen buiten de gevangenis. Zij allen verzekerden mij, dat in de praktijk zieken zelden of nooit naar particuliere ziekenhuizen worden vervoerd. Eene uitzondering maken de besmettelijke zieken wegens gevaar voor besmetting. Maar dit vervoer heeft op zulk eene slechte wijze plaats, dat het gelijk staat met den dood. De Regeering noemt de cijfers van Kropotkine: '*hyperboliques*' (Démenti 15), maar Kropotkine geeft voor ieder van zijn cijfers de Russische dagbladen en tijdschriften op, waaraan hij ze heeft ontleend. Ik kan alleen beslist oordeelen over wat ik zelf heb gezien. De hospitaalgebouwen zijn niet slecht. In Sint Petersburg is een nieuw gevangenis-hospitaal in aanbouw, waarvan de vertrekken geen somberen indruk maakten. In sommige gevangenissen heeft men een kabinet voor eenen tandarts, uitgaande van de meening, dat goede verzorging van de tanden, langdurige maag en ingewandziekten kan voorkomen. Philantropische economie. Maar overigens. De aantekeningen van mijn tochten door de gevangenis-hospitalen zijn niet talrijk, de herinneringen schrikkelijk. Met een boekje en een potlood aan het bed van zieke en stervende gevangenen te staan: ik heb het niet gekund. Sommige aantekeningen zijn onleesbaar, omdat ik niet duidelijk schrijven kon. Maar de scherpe, stellige herinnering. Geen verplegers. Gezegd werd: er zijn bewaarders genoeg, die ervaring hebben gekregen van ziekenverpleging. Het is niet waar. De groote en kleine zalen van de hospitalen zijn allen afgesloten. Ze werden voor ons opengemaakt. Ik herinner mij niet in ééne zaal een verpleger of bewaarder te hebben gezien. Men zegt: ze kunnen bellen. Het is niet waar. Ten eerste durven ze niet te bellen, want er zijn veel te weinig bewaar-

ders en de zieken, vooral de chronische, krijgen schoppen, stompen en slagen als ze te lastig zijn. Ten tweede kunnen bedlegerigen en stervenden niet bellen. O, de zalen met lijdens aan tuberculose, zaal achter zaal. Die nog niet bedlegerig waren stonden voor ons in 't gelid. De zieken zijn gescheiden naar het stadium, daarom was iedere zaal schrikkelijker dan iedere voorgaande. In één gevangenis te Moscou zag ik een geheele zaal doodzieken en stervenden. Naast een van de bedden stond een bak menschenbloed als ware het beestenbloed en het daarbij behoorende mensch was stervende. De ambtenaren zeggen, dat de doktoren de bevoegdheid hebben zieke veroordeelden tot katorga van de ketenen te ontlasten. Ik heb tallooze tuberculoselijders met ketenen gezien, zelfs op hun ziekbed, zelfs zwaar zieken. Wie niet zeer ziek was moest opstaan wanneer wij binnenkwamen. Daarom óók is het moeilijk door gevangenshospitalen te gaan. En zalen vol zenuwzieken, en zalen vol bijzondere zieken, maar onder de laatsten geen politieken. De chirurgische afdeelingen zijn overvol. De werktijd is te lang: twaalf uur per dag voor de katorgisten met één uur daartusschen; het gevangenisleven ontzenuwt de aandacht, vandaar de vele verwondingen, infecties en operaties. Ook in de chirurgische afdeelingen talrijke zieken met kettingen.

In den beginne vroeg ik sommige zieken naar hun leeftijd en zette in mijn aantekeningen hoe oud zij geleken. Maar het is niet doenlijk aantekeningen te maken. Het kwetst de zieken. Ik vind in mijne aantekeningen dit: T! 26:50. K. En dat beteekent, dat ik eenen zieke met tuberculose in ernstigen graad gezien heb met kettingen, die 26 jaar was en minstens 50 jaar geleek.

De temperatuur in de gevangenshospitalen was tusschen 22 en 26 graden Reaumur, dat is 70 tot 80 graden Fahrenheit. In verschillende zalen was

geen drinkwater, noch iemand om het te brengen. Het beddegoed was dikwijls vuil en onvoldoende. De strookussens met gaten en langzaam aan leeg geworden van het liggen. Niet eens, maar meermalen is het voorgekomen, dat gevangenisambtenaren zelve daarover hun afkeuring uitspraken en beloofden nieuw beddegoed te laten geven. Dat is de lichtzijde van deze treurige bezoeken, al vergeet ik niet, dat eene belofte nog geen daad is. De hogere ambtenaren komen naar de getuigenis van de gevangenen zelden in de zalen en cellen. Zij zelve zeggen, dat zij er veel komen. Mij is opgevallen, dat commandanten van eene gevangenis of zelfs maar van een vleugel zoo goed als nooit iets van eenen gevangene afwisten.

Ik heb hierboven opzettelijk niet bepaalde gevangnissen genoemd om niet bepaalde ambtenaren meer dan anderen te bezwaren. De gevangenshospitalen, die ik zag waren de beste. En in St. Petersburg en Moscou is de geneeskundige gevangenisdienst van Rijkswegen georganiseerd. Overal elders moet alles bijna geheel geregeld en betaald worden door plaatselijke particuliere comités, wier taak hoofdzakelijk, maar niet uitsluitend, patronage van ontslagen gevangenen is. (Notice 37 en 38). Ik wil met het voorgaande niet zeggen, dat de gegevens van Kropotkine in: *'La terreur en Russie'* juist zijn, maar stellig zijn ze niet zoo hyperbolisch als de Regeering beweert. De Regeering geeft als aantal zieken op: 7 à 8% (Notice 38). Dan is Schlüsselbourg met 4 zieken op 1 Januari 1910 (Démenti 13) haast een gezondheidsoord. Een zeer groot aantal zieken bevindt zich buiten de hospitalen in cellen. De Russische Regeering wijst op het geringe aantal recidivisten: 20% tegenover Engeland 36%, Frankrijk 42%, België 50% (Notice 2). Geen wonder met eindelooze katorgastraffen, zooveel ziekte, zooveel sterfte. De jongens van vijftien, zestien, zeventien jaar, die, vooral te Warschau,

als politieke gevangenen zijn doodgeschoten hebben nooit meer gerecidiveerd. Wellicht zouden zij in meer misdadige landen: Frankrijk, Engeland, hunne schanddaden, waaronder zelfs het loopen met of achter een roode vlag, hebben herhaald. Maar in Rusland is nu eenmaal weinig recidieve.

In eene van de gevangnissen zag ik eenen gevangene zéér ziek, stervend. Hij was veroordeeld tot vijftig jaar gevangenisstraf. Dat wil zeggen: oorspronkelijk tot 25 jaar katorga. Aangezien hij voor katorga te zwak was had men hem gratie gegeven van de katorga en zijn straf veranderd in vijftig jaar gevangenis. Na afloop daarvan wordt hij nu ook niet naar Siberië verbannen, ik wilde den man niet in zijn sterven storen en vroeg niets. Tegen mijnen vriendelijken geleider sprak ik de hoop uit, dat de gevangenisstraf op dezen boef een heilzamen invloed mocht uitoefenen en dat hij niet tot recidieve vervallen moge. Mijn geleider antwoordde, dat de recidieve in Rusland veel lager is dan in misdadige moderne landen: Engeland, Frankrijk.

Het Notice zegt (blz 13) dat zieken gerechtigd zijn tot bijzonder bezoek in de ziekenkamer. Ik heb honderden zieken gezien op verschillende dagen van de week, op verschillende uren van den dag. Nooit één, die bezoek had.

De Russische gevangenisartsen, voor zooverre zij bestaan, hebben in den vreemde een slechten naam. Volgens de Regeering ten onrechte (Démenti blz. 11). Ik heb eenige gevangenisartsen ontmoet, die een bijzonder gunstig voorkomen hadden. Een van hen moet of mij bedriegen of de Regeering. Met gevoelens en genegenheden voor politieke gevangenen als hij zeide te hebben, kan men niet gevangenisarts zijn. Het is mij meermalen gebeurd, dat regeeringsambtenaren mij mededeelingen deden ten nadeele van de Regeering. Zeker kan de

Regeering lang niet op alle ambtenaren vertrouwen. Dat bijvoorbeeld de rechter van instructie in de zaak van een groot aantal revolutionnaire matrozen te Sebastopol gevangen genomen is wegens revolutionnaire gevoelens is niet iets wonderlijks. Niet een zéér hooge, maar toch wel een tamelijk hooge gevangenisambtenaar bood mij aan brieven van gevangenen voor mij en van mij voor gevangenen in stilte over te brengen. Ik had reden te vreezen voor eenen valstrik en dankte. Toch ontving ik in het geheim eenen brief, die zeer waarschijnlijk door zijne handen is gegaan. Maar ik blijf vreezen voor eenen valstrik en antwoord niet.

Het oordeel van de Russische artsen en gevangenen over de gevangenisartsen is ongunstig. Zij zijn bij hunne collega's in minachting. Zij hebben het recht eigen praktijk uit te oefenen en de klacht is, dat zij daarvoor de gevangenen verwaarloozen. Hiermede stemt overeen, wat ik zelf in Riga zag, dat de gevangenisarts niet op zijn spreekuur was verschenen zonder zelfs even te hebben getelefoneerd, tenminste de commandant wist niet, waarom de dokter niet kwam. In de Kresty-gevangenis te Sint Petersburg zijn 2372 gevangenen. Mijn geleider deelde mede, dat aan die gevangenis tien doktoren verbonden zijn, die beurtelings aanwezig zijn. Ik kon evenwel niet één van hen ontdekken, en zag alleen een leeg spreekkamertje. De dokter was juist uit.

Een zeer somber hoofdstuk is dat van de straffen (Notice 39, 40). Het begint met gewone straffen, die men ook in andere landen vindt: verbod van boeken, brieven, bezoek, kantine voor een maand, vermindering van het eten tot aan water en brood.

Erger is reeds de zwarte cel in zware gevallen tot een maximum van een maand. Voor de katorgisten, waartoe de meeste politieken behooren, geeseling tot honderd slagen. De Regeering zegt (Notice 42) dat geen dezer straffen het karakter draagt van eene marteling, maar dat is onjuist voor de geeseling en voor de zwarte cel. Bovendien houden de gevangenisambtenaren zich niet aan de wet: zij geeselen en leggen ijzeren kettingen aan buiten de geoorloofde gevallen. Een gevangene wordt vóór zijn straf niet door den commandant of vleugelcommandant contradictoir met den bewaarder in zijne verdediging gehoord, gelijk dat b.v. in Engeland met voortreffelijke stiptheid gebeurt. De gevangene staat volkomen rechtloos tegenover den bewaarder. Vooral de politieke gevangenen lijden bitter. Dat zijn dan niet mishandelingen maar straffen. De wet geeft de straffen aan, maar niet welke straffen voor elk feit. Ook dat geeft aanleiding tot willekeur. Hun groote macht is voor de gevangenisbewaarders een bron van inkomsten, gelijk ik reeds vroeger heb uiteengezet. De willekeur en de wreedheid van de bewaarders voert telkens tot hongerstakingen. Kropotkine vermeldt precies dezelfde gevangenispenningen als bijzonder wreed, die mij ook als zoodanig zijn genoemd. Riga en Moscou zijn sinds eene revisie beter geworden. Pskov begint opnieuw berucht te zijn. Orel en Saràtof zijn moordholten, en de gevangenisadministratie kan of wil het niet verhelpen. De Kresty-gevangenis in Petersburg is tamelijk, men mishandelt er niet systematisch, maar straft wreed en onrechtvaardig. Tiflis is slecht. Tobolsk is slecht. Nicolajev is slecht, Wologda is slecht, Jaroslav is slecht. De geeselsstraf wordt veel toegepast. De Regeering zegt van niet (Notice 39) maar zij weet beter of wel zij vergenoegt zich met officieele rapporten. Maar ik heb verscheidene politieke katorgisten gesproken, die gegeeseld zijn met

zooveel slagen als een man maar dragen kan. Een gevangene, een beste brave kameraad, barstte in tranen uit van woede bij het verhalen van de geeseling. In Riga werd vroeger alle dagen geeeseld, in Moscou op bevel van den ambtenaar Droujinine niet minder. De Regeering zal wel weer zeggen, dat het niet waar is; dat is gemakkelijk, omdat nooit een vreemdeling de geeseling heeft gezien.

Wat ik wel gezien heb zijn de cachotten, in het Russisch de carcens, de zwarte cellen. Een verblijf van een week, wat een gewone straf is, of van een maand, een buitengewone straf, is niet meer een straf, maar een marteling, die blijvende schade aan de gezondheid moet toebrengen. Ik heb de carcens gezien in goed-gebouwde gevangenissen en zij waren gruwelijk. Hoe zullen zij dan zijn in oude gebouwen? Er is meestal absoluut geen licht, want zij zijn met dubbele deuren zonder vensters aangebouwd. Andere zijn later voor carcens ingericht; door de betimmerde ruiten kwijnt wat licht zonder zon. Er is absoluut geen bed, geen deken, niets, niets. Een handbreedte hoog boven den grond is een houten vloertje, daarop moet men slapen. In vele cellen is volstrekt geene noodzakelijke gelegenheid, in andere een vies metalen ding met deksel. Er is in geen enkele strafcel, die ik zag, een bel. Het heet, dat de gevangenen kunnen roepen of kloppen, maar er zijn veel te weinig bewaarders en bovendien slaan die harder dan dat ze loopen. Ventilatie is er weinig, een vierkant gat boven de deur, maar dat stroomt niet door, omdat overigens alles geheel dicht is. Ik heb tientallen strafcellen bezocht, maar durfde nooit één binnen gaan dan met een zakdoek tegen den mond gedrukt. De gevangenis-ambtenaren bleven meestal buiten. Eenmaal werd de tolk onwel. De theorie is, dat de gestrafte elke drie dagen uit de cachot komt om te wandelen. Maar in de praktijk gebeurt dat dikwijls niet, omdat

er geen wandelruimte en geen voldoende bewakend personeel is. Daarom komen ook de niet-gestrafte gevangenen veel te weinig buiten, twintig of vijf en twintig minuten daags. Lezen en werken is in de cachotten natuurlijk onmogelijk. Gedurende de drie eerste dagen krijgen de gestraften alleen water en brood. Maar er zijn gevallen geweest, waarin bewaarders uit luiheid of wreede baldadigheid de gevangenen niet eens daarvan voorzagen. De stank in sommige cellen gaat ieder denkbeeld te boven. Daaraan kan men schatten hoe lang de gestrafte in zijne cel is. In Riga waren zes gevangenen, niet-politiek, ontvlucht. Eenige waren reeds weder gevangen en allen in 't cachot gezet. Een van de cachotten was nog niet geheel verpest, daaruit begreep ik, dat die gevangene later gevat was en zoo was het ook. Een van de vluchtelingen had zijn been gewond. Hij had in het hospitaal moeten zijn. Het been was absoluut niet verbonden. Nu was het verbogen op ongelooflijke wijze. Heengaand reikte ik den man de hand. Hij drukte zijn heeten mond op mijn hand. Verwarmd zijn de cellen des winters niet en evenmin is er beddegoed. De gevangenisambtenaren zeggen, dat de muren warmte genoeg afgeven, maar gevangenen, die in de carcens geweest zijn, zeggen, dat het er duldeloos koud is, dat meermalen lichaamsdeelen van gevangenen bevroren zijn of gevangenen zwaar ziek werden. Dit is mij ook door eenen gevangenisarts verzekerd. De carcer is geen straf meer, maar eene marteling. Voor iedere kleinigheid wordt carcer gegeven: twist en handgemeen tusschen gevangenen; kijken door een raam, praten tegen eenen medegevangene, zoogenaamde onbeschaamdheid tegen een bewaarder, gebrek aan nederigheid tegen een officier. Ik heb een zeer intelligente politieke gevangene gesproken, veroordeeld wegens het letterzetten in een geheime typografie. Hij had een week carcer

gehad voor het uitkloppen van zijn pijp tegen den muur. Men beschuldigde hem berichten aan eenen medegevangene te hebben willen overkloppen. Een beschaafd en geleerd man als de Heer Joseph Minor, dien ik te Moscou tweemaal langen tijd heb gesproken, was vroeger te Sarátof twaalfmaal in één jaar met een week carcer bestraft. En waarvoor? de Heer Minor is zéér bijziende en had daardoor niet gezien, dat er op één van zijn koperen celvoorwerpen een klein vuilvlekje gebleven was. Straf: een week carcer. Sinds geruimen tijd is de Heer Minor in Moscou en daar is de toestand dragelijk. De politieken worden sinds de laatste revisie niet meer voortdurend gescholden en geslagen. De Heer Minor is in Moscou nog nooit gestraft en zoowel bij de ambtenaren als bij de gevangenen ten zeerste gezien, gelijk verder blijken zal. Moscou is nu dragelijk, maar tegen de ambtenaren in Orel en in Sarátof schijnt de Regeering machteloos te staan. Ik heb verscheidene gevangenen uit Orel en Sarátof in ndere gevangenissen gesproken en de meest-wreede verhalen gehoord omtrent de behandeling aldaar. Ik geef slechts dit uit Orel, omdat ik het van twee gevangenen, die niets van elkaar afwisten, gehoord heb zonder groot verschil, en zóó spontaan, en zoo vertrouwd verhaald, dat ik tot mijn diepe smart aan de waarheid niet twijfelen kan. Laat de Russische Regeering dit niet ontkennen, maar laat zij in Orel, Sarátof, Tobolsk, Pskov, en andere gevangenissen ingrijpen. In Orel was een gevangene gestraft op beschuldiging van simulatie. In de carcer werd hij onder den invloed van het voedsel: brood en water ziek. Een voorwerp was er niet. De man riep en klopte: er kwam niemand. Toen den vierden dag een bewaarder kwam zag die het vuil in de cel. In zijn woede sloeg hij den man tegen den grond, die in het vuil viel. Het werd den gevangene niet toegestaan zich te reinigen. Daar

de gevangene aldus niet wandelen kon, liet men hem in de cel tot zijn zeven dagen om waren. Misschien is dit voorval de oorsprong van het verhaal, dat ambtenaren in de gevangenissen den mond vol stoppen met uitwerpselen. (Démenti 18). Ik heb verscheidene politieke gevangenen, die Fransch lazen, het Démenti op die plaats laten lezen. Maar deze beschuldiging is meen ik valsch. Intusschen is de waarheid al erg genoeg. De Regeering zal wellicht de waarheid willen betwisten, omdat ik hier geen namen noem. Maar ik heb te dezer zake besliste geheimhouding beloofd, en minder dan ooit heb ik vertrouwen in ambtenaren, die mij hun eerewoord geven, dat geen gevangene voor mededeelingen zal worden gestraft en te gelijk een gevangene geheim bedreigen. Het is de eigen schuld van de ambtenaren, dat ik hen niet vertrouw. In eene van de gevangenissen had ik een lang onderhoud alleen met eenen gevangene overgeplaatst uit een zeer beruchte gevangenis. Toen wij dien gevangene verlaten hadden zei de mij geleidende adjunct-inspecteur der gevangenissen in het gouvernement: 'Die man is nooit in..... geweest, dat is een bekende leugenaar.' En ik: 'Geeft u mij dan zijn dossier, dan laat ik het vertalen.' Neen, dat ging niet zonder verlof van den procureur. Den volgenden dag sprak ik dien kameraad weer en hij vertelde veel over het leven in die gevangenis, waar hij nog steeds nooit was geweest. Gelukkig, dat men dergelijke volleerde leugenaars nooit onder de regeeringsambtenaren vindt.

Tot de straffen voor de katorgisten behoort verlenging van den straftijd door den rechter bepaald met een of twee jaar naar gelang van de categorie. Deze straf wordt zelden toegepast. Zij is overigens in strijd met de beginselen van het recht.

Dat zal menig een waarlijk niet gedacht hebben: maar sommige gevangenissen in Rusland hebben uitmuntende bibliotheken met vele goede boeken van Russische, Fransche, Duitsche en Engelsche schrijvers. Dit is een groot voordeel, dat in het bijzonder den politieke gevangenen ten goede komt. Tegenover zooveel slechts in de behandeling van de politieke gevangenen stemt dit tot dank. Niet alle gevangenissen hebben zulke goede bibliotheken: de nieuwe recidivisten-gevangenis te Riga heeft er geheel nog geene. Dan zijn de gevangenen aangewezen op hun eigen bezit aan boeken, dat niet heel groot of belangrijk is. Het Notice vermeldt, dat in Siberië in enkele gevangenissen niet een voldoende aantal boeken was en dat dit gebrek van regeeringswege werd aangevuld (blz. 44). De bibliotheken worden in het algemeen niet door de Regeering verzorgd, maar door de reeds meer genoemde patronage-comités, deels bestaande uit ambtenaren, deels uit particulieren. De geldmiddelen van deze comités zijn niet overal gelijk, evenmin als de bedragen, die zij voor boeken bestemmen. Vandaar het groote verschil tusschen de gevangenisbibliotheken. Tot mijn leedwezen deelde een Regeeringsambtenaar te Sint Petersburg mij mede, dat reeds eene circulaire in voorbereiding is om de bibliotheken aanmerkelijk te verminderen. Boeken in vreemde talen zullen moeten worden geweerd en van de Russische mogen alleen de vaderlandslievende en godsdienstige blijven. Ik vroeg andere Regeeringsambtenaren naar die circulaire, en kreeg de volgende officieele lezing: ‘De particulieren trekken zich hoe langer hoe meer uit de patronage-comités terug, omdat dit werk deels de politieke gevangenen baat en men voor hen niet de minste sympathie heeft. De inkomsten van de patronage-comités zijn daardoor geducht gedaald. Zij kunnen de bibliotheken niet blijven bekostigen. De Regeering zal die taak nu over-

nemen en dat zal den bibliotheken eer ten voordeele dan ten nadeele zijn.’ Deze officieele lezing is als gewoonlijk onjuist: de sympathie en het medelijden voor de politieke gevangenen zijn zeer groot. Wel is het waar, dat een groot aantal particulieren zich uit de patronage-comités terugtrekken. Maar de reden daarvan is deze: persoonlijke werkzaamheid in en mildheid tegenover deze comités wordt door de Regeering beschouwd als een verdacht bewijs van sympathie met de politieke gevangenen. Bovendien: particulieren moeten in die comités samenwerken met de regeeringsambtenaren. Zij vormen eene vereeniging onder voorzitterschap van den Minister van Justitie en onder protectoraat van den Keizer. Het reactionnaire karakter van de Regeering drijft de particulieren heen en vermindert de giften. Zöo is dit particulier initiatief door inmenging van de Regeering gedood. Het geheele aantal boeken in de Russische gevangenisbibliotheken bedroeg volgens de Regeering in 1904 (Notice 43) 133000, dat is ongeveer 200 per gevangenis. De groote gevangenis te Moscou had er ruim 2600, de celgevangenis te Petersburg bijna 3000, een andere gevangenis te St Petersburg ruim 7300. Tijdschriften zijn toegestaan, mits van het vorige jaar. Een groot aantal goede boeken wordt door particulieren ten geschenke gegeven. Ik vroeg, of men ook boeken aan bepaalde personen schenken mocht. De gevangenisambtenaren, in hun ijver om alles zoo gunstig mogelijk voor te stellen, antwoordden, dat dit was toegestaan. En inderdaad heb ik verschillenden gevangenen boeken gegeven. Andere boeken heb ik van uit Holland gezonden. De Heer Von Boetticher berichtte mij, dat boekgeschenken aan bijzondere gevangenen niet zijn toegestaan, dat zijn ambtenaren zich hebben vergist en dat hun die vergissing onder het oog zal worden gebracht. Och, mochten de ambtenaren ook op hun andere vergissingen gewezen worden, en niet alleen

op deze ééne, die mejuffrouw Chichloffa, den Heer Minor en George Dmitrénko in het bezit van enkele begeerde boeken zou hebben gebracht. Er is toezicht op de bibliotheken: er is een lijst van verboden boeken. Een van de censors verstaat geen Engelsch. Hoe hij dan met de Engelsche boeken deed? Wel, de lijst van verboden boeken raadplegen en bij twijfel niet doorlaten. Ook hier de grootste willekeur. De Russische schrijver, dien ik het meest waardeer is Saltykoff, die schreef onder den naam Schédrin en nu steeds genoemd wordt; Saltykoff-Schédrin. Een satyricus. Ik vroeg meermalen naar hem. In de eene stad was hij absoluut verboden. In eene andere gevangenis vond ik zijn satyrisch boek: 'De geschiedenis van de stad Gloekof,' dat wil zeggen: de stad Bedompt. Het is één doorlopende satyre op Rusland. Het boek behoorde aan eenen niet-politieke gevangene. Ik kon natuurlijk niet in alle gevangnissen precies den inhoud van de bibliotheken nagaan, maar deed dat voor eene gevangenis in Sint Petersburg en vond van de vreemden: d'Annunzio, Barbey d'Aurevilly, Balzac, Beaumarchais, Flaubert, Anatole France, Heine, Loti, Goethe, Hartleben, Ibsen, De Sacher-Masoch. Heine en Ibsen waren van de buitenlanders de meestgelezen schrijvers. Van de Russen vond ik natuurlijk: Tolstoj, maar niet compleet, enkele werken van Turgénijef; Leonid Andréjef en Maxim Gorki zijn verboden. Nietzsche was er geweest maar verbannen. '*Nietzsche-Nietchewó*' zei de inspecteur. Hoe wonderlijk het trouwens toegaat moge blijken uit het volgende: Marx is toegelaten in de cellen, niet op de gemeenschappelijke zalen; ofschoon het vinden van geschriften van Marx in iemands huis voldoende is voor administratieve verbanning. Daarentegen is een burgerlijk schrijver als Werner-Sombart geheel verboden. Van de filosofen wordt Bergson het meest gelezen. Een van de schrijvers, die zeer veel

gelezen wordt, is Oscar Wilde. Al zijne geschriften worden toegelaten, ook *De Profundis* en *The ballad of Reading Gaol*, zoowel in Engelsch, Russisch als in andere talen. De talenkennis van de Russen is mij tegengevallen. Bij de gevangenisambtenaren is zij klein, omdat deze voor een gedeelte domme mislukte jongens van goede familie zijn. De politieke gevangenen spreken dikwijls een of twee vreemde talen, zelden drie, ook niet wanneer zij gymnasiast of student zijn. De Heer Joseph Minor sprak vlot Fransch, Duitsch en Engelsch, en kende Latijn. Ik las *The ballad of Reading Gaol* samen met een politieke gevangene in voorarrest, mejuffrouw Maria Philippof, en vertelde haar van mijn bezoek aan Reading in de lente van dit jaar. Wij zaten samen op den rand van haar bed als oude bekenden. Toen ik de geleiders absoluut niet langer kon laten wachten, had ik haar nog niets gevraagd over haar proces en haar gevangenis-ervaringen. Dat gebeurde trouwens meermalen: de politieken, vooral zij die langen tijd gevangen zijn, verheugen zich steeds ten zeerste iemand te zien, die eerlijke, betrouwbare tijding van buiten brengt. Dan vragen zij meer dan dat zij vertellen en men mag hun schamel geluk niet storen. Meermalen ook waren politieke gevangenen zóó zenuwachtig en zóó ontroerd, dat zij niet spreken konden en mij vroegen bij hen te blijven, maar niets te vragen. Mejuffrouw Philippof, eene onderwijzeres, was eene van de meest-bekende revolutionairen. Zij moest nu met tien medebeklaagden terecht staan en verwachtte veroordeeling tot eenige jaren katorga en verbanning naar Siberië, die trouwens na katorga van zelf volgt. George Kennan spreekt zijne verwondering uit, dat zoovele vrouwelijke politieken er zoo onschuldig, simpeltjes uitzien. Inderdaad: mejuffrouw Philippof zag er geheel niet opvallend uit. Zij was klein, haar oogen waren zonder iets bijzonders. Ongelooflijk, dat zij eene zeer bekende

revolutionnaire was. Zij was in den beginne wantrouwend. Later niet langer. En zij was verheugd, toen ik haar vertelde, dat ik in het voorjaar bij Kropotkine eenen dag gast was geweest. Kropotkine is bij de politieke gevangenen zeer bemind, ook bij de niet-anarchisten. Meermalen heb ik tot in de kleinste bijzonderheden alles moeten vertellen van zijn leven en van zijne gezondheid. Het was meestal mijn eerste vraag aan de politieke gevangenen: 'Leest u Marx of Kropotkine?' De bedoeling van die vraag werd dadelijk begrepen en de mededeeling, dat ik Kropotkine had ontmoet deed altijd vreugd. De Regeeringsambtenaren vonden het verdacht; zij begrijpen niet, dat het hart Kropotkine liefheeft, al kan ook het verstand hem niet steeds gelijk geven. Toen ik eens aan een middagtafel met meerdere Regeeringsambtenaren mij op Kropotkine beriep, was de tafel met stomheid geslagen. Geen twee, die elkander aankeken, waarschijnlijk omdat er geen twee waren, die Kropotkine niet gelijk moesten geven. Of mejuffrouw Philippof reeds veroordeeld is en zoo ja tot welke straf, weet ik niet.

In eene van de St. Petersburgsche gevangnissen waren in een cel twee niet-politieke moordenaars. Gewone straatrovers. De een had zes jaar katorga, de ander zeven. Deze straffen zijn zwaarder dan zij gelijken, doordat de katorga altijd door levenslange verbanning naar Siberië vervolgd wordt. De eene moordenaar las: *Het portret van Dorian Gray* door Oscar Wilde, vertaald in het Russisch. Ik was ten zeerste ontroerd. Daar de moordenaar alleen Russisch sprak, moest ik de hulp van den tolk vragen. Maar mijne belangstelling maakte den moordenaar schuw. Op mijne vraag, waarom hij juist dat boek las, en of iemand het hem wellicht had aangeraden, antwoordde hij ontwijkend. Ik reikte hem de hand tot afscheid. Maar hij bleef strak staan. Op mijn verzoek schreef

hij op een blaadje papier, dat hij Oscar Wilde had gelezen. Hij schreef Askold Wilde. Dit papier bewaar ik. Hij was een gewone ruwe moordenaar, roofmoord.

Zeer economisch georganiseerd vond ik den arbeid van de gevangenen. Men kan verschillende typen van gevangenisarbeid onderscheiden: de arbeid als opvoedend element, zoodat de veroordeelde een beroep leert, waarmee hij later eerlijk zijn levensonderhoud verdienen kan. De arbeid als strafverzwarend element, gelijk de tredmolen voor 1898 in Engeland. Of wel de arbeid dient alleen om de verveling te verdrijven. In Rusland wordt alles gedaan om den arbeid van de gevangenen zoo productief mogelijk te maken (Notice 44). Die geen vak kent, leert in de gevangenis niet veel meer dan doosjes plakken. Overigens oefent ieder zijn eigen vak zooveel mogelijk uit. Sommige groote gevangenissen zijn groote stoomfabrieken b.v. te St. Petersburg. Ik zag: houtbewerking, metaalbewerking, textielindustrie, leerbewerking, boekdrukkerij. Het leger en de vloot zijn zeer groote afnemers en verder zorgen de meergenoemde patronage-comités voor den afzet. In andere landen zouden de particuliere ondernemers zich zeker ernstig tegen zulk eene gevangenisconcurrentie verzetten. Toen ik een van de Russische hoofdambtenaren vroeg of dat in Rusland niet het geval was, keek hij mij aan, geslagen van verbazing en antwoordde: *‘Maar wij zijn toch de Regeering.’* Behalve alle genoemde winstgevende bedrijven doen de gevangenen allen huiselijken arbeid. De Regeering verdient jaarlijks meer dan vijf millioen op den gevangenisarbeid. (Notice blz. 46). Groote wegen en spoorwegen zijn door de gevangenen aangelegd. Een aantal gevangenissen hebben winstgevende kweekerijen van boomen en vruchten. Men kan dit alles

zeer gedetailleerd in het Notice vinden. Het is opvallend, dat de gevangenen die de Regeering als bijzonder goed georganiseerd opgeeft en als bijzonder winstgevend, dikwijls dezelfde gevangenen zijn mij door gevangenen als zeer wreed vermeld: Jarislav, Orel, Pskov, Nicolaevsk, Wologda. Niet overal is de arbeid even intensief geregeld. In de verre gevangenen van Siberië is aanvoer van grondstoffen en afvoer van producten te kostbaar. Er is daar geen bevolking en geen afzet. In het geheel haalden de gevangenen in 1908 een cijfer van vijf miljoen dagen huishoudelijken arbeid. Bijna drie miljoen winstgevende dagen buiten de gevangenis: wegen, plantsoenen enz. Ruim drie miljoen dagen winstgevend arbeid in de gevangenen. (Notice 53). In 1908 waren er ongeveer gemiddeld 150.000 gevangenen, en dan is dit aantal dagen niet eens zoo groot. Maar men moet rekening houden met het groot aantal zieken, die niet werken kunnen, zeker 20% of meer. Verder met het aantal feestdagen, verjaardagen van het Keizerlijk Huis enz. dat meer dan zeventig bedraagt. De katorgisten werken twaalf uur per dag, met een uur vrijen tijd. Gelukkig, dat het aantal vrije dagen zoo groot is. Een aantal gevangenen zijn bekroond met goud voor inzending van handenarbeid en vruchten. Een gedeelte van de opbrengst van den arbeid is voor de gevangenen zelve. Daarvan mogen zij een deel voor kantinewaren gebruiken. Een deel vormt hun uitgangskas. Volgens de Russische Regeering (Notice 7, Démenti 28) bestaat zulk eene goede regeling in geen enkel ander land. Volgens het Koninklijk Besluit van 31 Augustus 1886 behoorende bij de Beginselenwet is dit in Nederland ook zoo. Maar dat is dan eene vergissing. En hoeveel is dat loon? Ik heb een politieken gevangene gesproken van even twintig jaar, veroordeeld tot levenslange katorga! Hij was nu aan het schoenmaken. Men had hem dat geleerd, omdat

het verlies van een leertijd voor de Regeering wel opweegt bij eenen zoo jongen gevangene tegen het voordeel van skilled labour voor het geheele verdere leven van dien braven kameraad. Hij werkt elf uur per dag, zes dagen in de week en verdient daarmede 45 kop. Er is niets, dat ik liever wil dan de Russische kameraden weerzien. En als ik niet meer gaan mag, laat dan anderen gaan, daar toch de Russische gevangenen zoo heerlijk wijd openstaan (Démenti blz. 26, Notice blz. 6.) Politieke gevangenen zijn slechte handwerkers, men vindt er te veel intellectueelen onder. Bovendien zijn zij veel te vaak ziek. Er zijn in Rusland ongeveer zevenhonderd gevangenen (Notice 51). In het begin van het revolutiejaar 1906 waren er 95 duizend gevangenen, in het einde 125 duizend. Een toename van 30 duizend in een jaar, allen politieken. Dit zijn de officieele cijfers (Notice 45). De gemiddelde winst op eenen gevangene daalde daardoor aanmerkelijk. Ook de absolute winst werd bedreigd, daar de politieke gevangenen alle ruimte innamen en er voor werkplaatsen geen ruimte overbleef. Gelukkig nam de gevangenisadministratie verstandige maatregelen: de ruimte van hospitalen en woonzalen werd beperkt, alles werd vol menschen gestopt. Zóó leverde 1907 reeds 24% meer op dan 1906 en 1908 wederom 26% meer. Het absolute winstverschil tusschen 1906 en 1909 is ongeveer een millioen (Notice 46). Een aantal gevangenen worden door de Regeering als bijzonder winstgevend geprezen (Notice 51). En er is een smartelijke overeenstemming tusschen die lijst en tusschen de lijst van gevangenen, waarover mij voortdurend werd geklaagd.

IV. De politieke gevangenen.

IN het voorgaande heb ik meermalen gesproken van: ‘*de politieke gevangenen*’ en daardoor wellicht den indruk gewekt, dat de politieke gevangenen een aparte groep vormen, die beter behandeld wordt. In het algemeen is dat niet zoo. De politieke gevangenen, die tot zekere soort vrijheidsstraf veroordeeld zijn worden wettelijk gelijk behandeld als de gewone gevangenen, die dezelfde strafsoort ondergaan. Feitelijk zullen de politieke gevangenen slechter behandeld worden zoolang de meening bij de gevangenis-ambtenaren bestaat, dat mishandeling en belediging van politieke gevangenen zooal niet een gewaardeerde, dan toch zeker een gemakkelijk te vergeven uiting van vaderlands- en vorstenliefde is. De politieke gevangenen zijn voor een gedeelte aan meer maatschappelijken welstand gewoon dan de gewone gevangenen en bijna zonder uitzondering zijn hunne geestelijke behoeften veel sterker. Zij lijden onbeschrijflijk onder de katorga-straf, ook al werden zij niet voortdurend mishandeld. Ieder uur van iederen dag is eene doorlopende vernedering, en iedere rinkelning van hunne kettingen herinnert hun aan hunnen hartbrekenden toestand. De ouderen zijn gelaten en weten, dat de woorden en daden hunne waarde ontleenen aan hem, die spreekt en handelt

en dat eene belediging door bepaalde personen niet eene belediging is. Maar de jongeren stuiven op, worden gestraft en mishandeld. Ik heb verscheidene gevangenen uit Orel gesproken. Meermalen werd mij de naam van Iwan Korotkoff genoemd als van eenen gevangene, die telkens wreed is mishandeld, zoogenaamd wegens onbeleefdheid. Hij is veroordeeld in hetzelfde proces als Joseph Minor. Maar de heer Minor heeft mij niet over hem gesproken. Korotkoff is een jonge boer. Hij is nu in de Centrale gevangenis te Orel en wanneer de Russische Regeering inderdaad zich van geen mishandeling van dezen kameraad bewust is, zal zij zeker geen bezwaar hebben, dat ik naar Orel ga. Korotkoff zal aan twee woorden weten, dat hij mij vertrouwen kan. In Orel zal ik ook vinden den student Alexis Pavlov, die verscheidene vreemde talen spreekt, veroordeeld in het proces van Gotz. In Orel zal ik ook vinden het graf van den gevangene Kojine, doodgeslagen in December 1911. En het graf van Samuel Bielin, doodgeslagen in Januari 1912, 'Hij, die bloedschuld opeischt, zal zich hunner herinneren.' In de Centrale gevangenis te Moscou heb ik tweemaal Joseph Minor gesproken: de eerste maal op de algemeene zaal. De tweede maal in de kamer van den Directeur in het bijzijn van den adjunct-inspecteur van de gevangnissen in het gouvernement van Moscou. De heer Minor kwam binnen. Ik wilde samen met hem zitten op een canapé. En hij, zacht en bedroefd: *'Ik mag niet zitten, waar zulk een hoog ambtenaar bij is.'* De adjunct-inspecteur liet den Heer Minor staan. Dit is eene mishandeling. De heer Minor klaagde niet, want het was recht. Ik stond ook. Waarlijk: de tienduizenden politieken lijden meer dan iemand weet. In Riga sprak ik tweemaal met den Groeziër Paul Sakwarélidzé, de tweede maal in het bijzijn van den commandant. Onze kameraad Sakwarélidzé had scorbut. De commandant

liet hem zitten. Dat was heel lief. Ik ben daar dankbaar voor. De commandant gaat spoedig naar Sarátof. Heengaande zeide ik: ‘Zorg, dat Sarátof zijn schandelijken naam in het buitenland verliest.’ Daar de Russische gevangenen voor juristen steeds openstaan (Notice 6, Démenti 26) zal ik naar Sarátof reizen en verheugd zijn verbetering te mogen berichten.

Ik heb van eenen politieken gevangene in het geheim eenen brief gekregen. Ik kan dien brief niet geheel publiceeren zonder dat de schrijver bekend wordt. Onder de gedeelten die ik moet weglaten, zijn eenige zinnen over verbeteringen in enkele gevangenen aangebracht. Ik wil dat vermelden omdat ik de Russische Regeering niet in het minst onrechtmatig bezwaren wil. Er zijn elf dagen verlopen tusschen het schrijven van den brief en het posten in Rusland. Gemakkelijk is hij dus niet uit de gevangenis gekomen. Mijn adres was den gevangene niet bekend. Dit is de brief. Stipjes duiden op weglatingen: ‘Beste, beste kameraad, ik ben zóó gelukkig en zoo ontroerd tot in mijn hart en ziel over al de lieve dingen, die ge mij verteld hebt. Ik ben zoo gelukkig, dat het toeval u tot mij gebracht heeft. Ik dank u duizend malen voor mij zelven en voor alle kameraden, de politieke gevangenen. Wij zien hier nooit iemand, die lief en vriendelijk voor ons is. Ongelukkig spreek ik het Fransch niet vlot genoeg en ik was zoo zenuwachtig tijdens ons gesprek, dat ik u lang niet alles heb gezegd, wat ik u had willen zeggen. En dan voelde ik mij ook niet geheel vrij en op mijn gemak na de woorden van den inspecteur: *“Wij laten u nu wel met dezen heer spreken, maar u zult zelf wel begrijpen, als hij de publieke opinie in Europa tegen ons gaat opzetten, dat het dan wel eens slecht met u zou kunnen afloopen.”* U hebt zelf gezien..... (volgt een belediging den gevangene aangedaan). En u hebt gezien, (volgt eene belediging den gevangene aangedaan). Daarom was ik zoo zenuwachtig. Maar dat

zijn kleinigheden. Ik zal u nog enkele dingen schrijven ter aanvulling en verbetering van wat ik u heb verteld. Ik had gehoopt, dat u nog eens zoudt zijn teruggekomen.

‘De grootste ellende voor de politieke gevangenen is de schuld van de algemeene gevangenisadministratie, die ons absoluut gelijk behandelt met gewone gevangenen: straatrovers, moordenaars, dieven enz. Dat is onbeschrijfelijk ellendig. U kunt niet begrijpen wat wij te lijden hebben, dag en nacht. Ieder oogenblik laat men ons gevoelen, dat wij eigenlijk geen menschen meer zijn, dat iedere bewaarder ons kan jijen en joun, beledigen, slaan, trappen, in een zwarte cel schoppen met water en brood. Het gevolg is, dat wij allen zenuwziek en ellendig worden. Een vijfde deel van ons heeft tuberculose. Wij gevoelen voortdurend, dat men er stelselmatig op uit is ons te krenken in ons gevoel van menschenwaarde. En dat gevoel is ons boven alles dierbaar. (*Volgen de zinnen over eenige verbeteringen, die ik niet publiceeren kan*). Tegenwoordig is het eten ook niet telkens meer bedorven, vroeger wel; telkens. Maar dat hindert niet. Vroeger werd hier iederen dag geslagen. Dat is nu nog zoo in Orel, Pskow, Sarátov, Wologda, Jaroslav, Tobolsk, Nikolaev en andere. Dat *Démenti* ken ik niet. Maar u begrijpt zelf wel, dat is een politieke daad, niet een daad van recht en waarheid. Een *Démenti* uitgeven doet de Regeering altijd wanneer in den vreemde over de mishandelingen van politieke gevangenen geschreven wordt. Ik geloof, ik ben er van overtuigd, dat de feiten in artikel in de *Humanité* en in de brochure van P. Kropotkine waar zijn. Het zijn alle mededeelingen van gevangenen zelve, waarbij een groot aantal, die nu reeds in Siberië zijn of in het buitenland. Als zij den indruk van overdrijving maken, dan komt dat alleen doordat alles wat in twee of drie jaar is gebeurd nu bij elkaar in een klein boekje staat.

‘Het is de vraag, als u in Orel komt, en in andere gevangenissen buiten groote steden, of de politieke gevangenen u de waarheid durven te vertellen, die eenvoudig ontzettend is. Want geslagen te worden en getrapt tot de dood volgt, dat is iets zeer gewoons als men verdacht wordt te veel te hebben gezegd. Daarom zou ik u raden met de gevangenen alleen te spreken, zonder getuigen, en maatregelen te nemen, dat de gevangenen niet achteraf gestraft worden.¹ In de Centrale gevangenis te Orel zijn vele politieke gevangenen. Maar als u betrouwbare mededeelingen wilt hebben spreek dan met Alexis Pavlov, van het Gotzer-proces en met Iwan Korotkoff. Als u zegt, dat u Minor en mij hebt gesproken zullen zij u vertrouwen. Korotkoff is geloof ik gelijk met Minor veroordeeld. In Orel zijn doodgeslagen Kojine, Samuel Bielin, December 1911, Januari 1912, en anderen. (*Volgen een groot aantal namen van vrienden en bekenden, die ik moest schrijven of bezoeken*)... en groet voor mij alle kameraden, burgers van de Nieuwe Wereld, groet de socialisten van alle landen. Wij, de socialisten, willen leven in liefde. Wij willen, dat de liefde overal zal heerschen. Eenmaal zal dat zoo zijn.’

Dit is de brief. Hij is geschreven op een armzalig blaadje papier. Gepost in een gewone goede enveloppe met ander handschrift. Wat moet ik eraan toevoegen? In Rusland noemde men mij eenige kostbare spoorwegen, die alleen strategische waarde hebben voor troepenvervoer naar de Duitse grenzen. De aanleg van deze spoorwegen was door de Fransche regeering als voorwaarde gesteld bij eene

1 Welke maatregelen? De schrijver zelf is bedreigd!

leening. Indien de Fransche regeering bij eene volgende gelegenheid als voorwaarde stelde: ophouden van de martelingen en mishandelingen van de politieke gevangenen zou handelen overeenkomstig de eischen van menschelijkheid en van het verleden van het Fransche volk. Ik heb mij in het voorgaande zorgvuldig onthouden van iedere overdrijving. Het goede heb ik met niet minder zorg vermeld dan het kwade. Maar de waarheid is: het leven van een politiek gevangene in Rusland is een langzame, wreede dood. In de provinciale gevangenissen gaat het wat sneller en wreeder, omdat daar veel minder bezoek komt, klachten daar veel minder gemakkelijk tot de dagbladen doordringen; de gevangenisambtenaren zich daar vrijer gevoelen. Alle politieke gevangenen worden zenuwachtig en als zij zich dan niet weten te beheerschen worden zij mishandeld. Velen barstten in tranen uit, als wij alleen waren, of konden niet spreken van ontroering. Of wilden niet, dat ik wegging. Voortdurend was ik omringd door twee, drie, vier zeer vriendelijke, maar ook zeer achterdochtige geleiders. Ieder gesprek met een gevangene alleen moest ik afdwingen. Veel kan ik niet publiceeren om gevangenen niet te verraden. Als de Russische Regeering mij van verdichtsel of overdrijving beschuldigt, ben ik bereid weer naar Rusland te gaan en even eerlijk den toestand van de politieke gevangenen te onderzoeken in andere gevangenissen.

De Regeering is er op uit de politieke gevangenen voor te stellen als een bende, niet veel verschillend van de gewone misdadigers. Het Doemalid Lutz van de Octobristen citeerde in een van zijn redevoeringen uit een brief van een *ongenoemden* politieken gevangene: 'De tijden zijn veranderd; de politieke gevangene is volstrekt niet meer iemand, die bijzonderen eerbied verdient, 90% hunner verschilt in niets van dieven, straatroovers en zakkenrollers'

(Démenti 26). Dat is niet waar. Ik heb honderden politieke gevangenen gezien en tientallen gesproken. Er is een groot geestelijk verschil tusschen hen en de gewone misdadigers. Men herkent de politieken haast altijd aan den blik van hun oogen, hoe ook verdoofd. Dit citaat is een leugen, en de schrijver, als hij bestaat, een leugenaar. Elders spreekt de Regeering van: ‘het zedelijk gehalte van de gevangenen, dat sinds de revolutie aanmerkelijk is gedaald’ (Notice 22). Dat is een leugen. Hij, die het schreef is een leugenaar. Het gehalte van de politieke gevangenen is zeer goed. Ik heb in de gevangenissen eenige gevangenen ontmoet van beschaving en ontwikkeling, niet-politieke gestraft voor verduistering in hun beroep. Mijn vraag: ‘Wat is uw meening over de politieken.’ De antwoorden gemiddeld dit: ‘Het lot van de politieken is zwaarder dan het onze, maar zij hebben nooit het gevoel, dat zij iets minderwaardigs hebben gedaan. Dat hebben wij wel. De politieken zijn voortreffelijke menschen. Zij sluiten zich zooveel mogelijk aaneen, maar doen toch ook voor de andere gevangenen wat zij kunnen. Bijvoorbeeld: veel gewone gevangenen hebben van de politieken lezen of schrijven geleerd. Er gaat van de politieken een liefdevolle invloed uit, die duizenden ten goede komt, en zoo lijden zij toch niet vergeefs.’

De regeeringsambtenaren zijn volkomen onbetrouwbaar.¹ Ik vroeg den eenen dag naar den gezond-

1 Laatste ervaring. Een van de politieke gevangenen sprak ik tweemaal. Eens in het Fransch alleen; de tweede maal in het Russisch met een tolk. Hij gaf mij toen het adres van een in het buitenland gevestigden bloedverwant met verzoek dien te schrijven. Volgens den tolk stonden zij geregeld in briefwisseling. Maar de tolk vertaalde in het Duitsch, dat de gevangene niet verstond. Waarom moest *ik* schrijven als hij zelf schreef? Van dien bloedverwant kreeg ik eenen brief, waarin hij mij zeer dankt voor de berichten, daar hij zelf nooit antwoord op zijn brieven krijgt.

heidstoestand in de gevangenis en hoorde, dat er evenmin als in het kuuroord Schlüsselburg op 1 Januari 1910, typhus was, scorbut of dysenterie. Den dag daarna sprak ik meerdere gevangenen met scorbut en werd mij verzocht geen vruchten in de gevangenis te geven wegens de dysenterie. Zoo ook met de politieken. Om mij een ongunstigen indruk van de politieken te geven, hebben de ambtenaren zich niet ontzien mij gewone misdadigers van zeer ongunstig uiterlijk aan te wijzen als politieken. Maar de vraag: ‘Zijt gij een politiek gevangene?’ hebben de tolken zoo vaak voor mij gedaan, dat ik dat zelf wel in 't Russisch kon doen en dat ‘*njet*’ ‘neen’ beteekent weet ik ook. De ambtenaren houden met een stalen gezicht vol: ‘Hij is wel een politieke, maar hij schaamt zich er voor.’ Later, in een andere gevangenis, sprak ik mijne verbazing uit over het groot aantal politieke gevangenen. En het antwoord, zonder blikken of blozen: ‘O, maar allen, die het zeggen, zijn het niet. Ze zeggen het dikwijls, omdat ze zich schamen, gewone misdadigers te zijn.’

De politieken spreken zelfs nog liefdevol en verontschuldigend over de bewaarders, die hen mishandelen: ‘Zij weten niet beter. Zij worden zelf den geheelen dag gesnauwd en gejaagd. Velen van hen zijn zenuwpatiënten zoo goed als wij. Onder de gevangenbewaarders is de meening algemeen, dat, wie de politieke gevangenen mishandelt promotie maakt, en dat, wie bijzonder welwillend voor de politieke gevangenen is, van revolutionnaire sympathieën wordt verdacht.’ De gevoelens die de politieke gevangenen bij mij opwekten, heb ik weergegeven in het volgende lied:

Aan de politieke gevangenen in Rusland.

Hebben zij met ketenen u gebonden
Een rauwe last om polsen en om de enkel,

Geen zware stap zonder krenkend gerenkel
Geen moew man zonder hand en voet met wonden.

Is dit het eind van al hun strijd en hopen?
Zoo schoone jeugd, zoo klaar verstand gekooid,
Geknecht, gekrenkt van kracht en vreugd berooid,
Onder voeten van schenners neergelooien.

Dood is beter dan dit machteloos leven
Waarmee de beulen stoeien als in spel,
Geesel, trap, woedewoorden, donkre cel,
En niet eens zijn heugnis en hoop gebleven.

Heugenis: ach, krachtloos wordt hun verstand,
Dat het de dagen van hun strijd vergeet.
En hoop? Hun oogen staren uitgebrand,
Geen man buigt niet onder last van dit leed.

Het kerkhof bloeit naast de gevangenis,
De dooden rusten onder zoden zacht,
Die stervend leven lijden dag en nacht:
Wanhoop, waanzin, bange verlangenis.

Want waanzin dwaalt, een glimlach om zijn mond,
Een schat van belofte in zijn matblauw oog.
Hij voert, wie voor zijne bekoring boog
Door de ijdele tuinen van zijn wereld rond.

De scorbut sluipt door hun ontbindend bloed,
En bleek-lachend loert de tuberculose,
Verwelkt hun wangen, dooft der oogen gloed,
Plukt stoute knapen af als witte rozen.

O, keur van Knapen, van Vrouwen en Mannen,
Helden van Rusland in zijn bange strijd.
Die 't leven rekken door katorgatijd,
Worden naar 't bar Siberië verbannen.

Zij wilden Liefde en Leven: ach, de Dood,
Lokt hen in droom en waak met zijne lach,
Dood hier, daar Waanzin, wie nog kiezen mag,
Kiest het kort sterven boven lange nood.

Makkers: wat kunnen mijne zwakke handen,
Makkers: wat kan de stem van mijn droef lied?
Niet meer dan schreien om de barre schande
Die dag en nacht strafloos aan u geschiedt.

Straffeloos? Neen. Die bloedschuld eischt zal 't wreken,
Met vaste wraak. Hij meet van elk den Tijd.
De Dag der dagen komt, die 't Volk bevrijdt,
Uw beulen slaat, uw kettingen zal breken.

Over sommige gevangenen heb ik reeds in het voorgaande gesproken. Over eenigen hunner moge in het bijzonder nog iets gezegd zijn. De sterkste politieke, die ik zag, sterker dan de matroos in Petersburg, was niet veel meer dan een kind. Ik wist dat hij Fransch sprak en ging daarom in zijn cel alleen. Hij was beschuldigd van ernstige politieke misdrijven, maar nog niet veroordeeld. Hij ontving mij rustig: 'Ik weet niet of u een van de vrienden bent of een van de verraders, of een onverschillige, maar dat doet er niet toe, vraagt u maar wat u weten wilt, als ik niet antwoorden wil, dan antwoord ik niet.' Of hij mishandeld was? 'In de gevangenis niet; bij de politie wel, dat is altijd zoo; daar rekenen wij op.... het doet er niet toe.' Hoe zijn zaak stond: 'O, daar hebt u de acte van beschuldiging. Ik heb ontkend.... misschien loop ik ditmaal nog los.... dan begin ik weer.... natuurlijk begin ik weer. Weet u, wat dikwijls gebeurt als ze iemand vrijspreken? Dan wordt hij administratief gevangen gezet. Maar misschien laten ze mij wel gaan, en ze houden mij in 't oog tot ik weer iets doe.... dan knippen ze mij voorgoed, als ik nu los kom.... dat is veiliger dan administratief. Het spijt mij natuurlijk, dat ik gevangen genomen ben, omdat ik nu niets meer doen kan, en ik heb nog haast niets gedaan. Vroeg of laat

wordt iedereen veroordeeld, tenzij de revolutie doorzet. Daar geloof ik op 't oogenblik niet veel van.... maar we moeten de onrust gaande houden.... dat is al veel waard, dan vinden de lateren een steun, een partij.' Ik vroeg zijn naam, en hij: 'Wat doet het er toe? Als u mij verraden wilt is het nummer van mijn cel voldoende. En als u dat niet wilt, mij persoonlijk prijzen, dat hoeft niet, dat is dwaasheid.'

Mijn geleider klopte op het celraampje: ik was angstig voor dien kalmen, trotschen jongen, nog niet twintig jaar. Iwan Korotkoff in Orel is ook zoo trotsch; hij wordt voortdurend voor onbeleefdheid gestraft en mishandeld. Ik zei: 'Maat, als gij mocht vrijkomen, overweeg nog eens goed, wat gij doen wilt, het is een keus voor uw geheele leven en gij zijt nog zoo jong.' Toen strafte de jongen mij juist en scherp, want hij zeide: 'U praat zeer verstandig.... u zult het in uw land ver brengen.... wat raadt u mij, alleen desertie of óók nog verraad?' Ik ben dertig jaar. Hij is nog niet twintig. Ik stond voor hem als een beschaamde jongen en stamelde: 'Dat niet.... doe wat uw hart u ingeeft.' En hij: 'Ik heb mijn weg gekozen.... kies den uwe even eerlijk. Laat u niet door de regeering omkopen of bedriegen, wees eerlijk in wat gij schrijft.... adieu.'

Deze jongen wordt veroordeeld, nu of later. Zal daardoor het zedelijk peil van den gevangene dalen? Of behoort hij wellicht tot de gelukkige 10% der politieken, die zich gunstig onderscheiden van de dieven, de roovers, de zakkenrollers? (Démenti 26).

Des Zondags bezochten wij de vrouwengevangenis te Moscou. Het werk stond toen stil, zoodat ik van het dagelijksch leven geen goeden indruk

heb kunnen krijgen. De arbeid van de vrouwen beperkt zich vooral tot huiselijke bezigheden. De vrouwengevangenis maakte dien dag niet zulk eenen schrikkelijken indruk als ik gevreesd had. Het was mooi weer en de vrouwen wandelden over de plaats, gewoon op een asphalten ring. Zij wandelden twee aan twee, niet in de maat en den pas. Daardoor was het minder vreeselijk. De kleeding van de Russische gevangenen, voor zoover ik zag, is niet bespottelijk. De mannen droegen, het was zomer, lichtgrijs linnen. De vrouwen lichtblauw katoen met witte hoofddoek. In Engeland zijn de gevangeniskleeren bespottelijk: grof, grauw goed, bedrukt met een soort pijlachtige bladeren. Lang niet alle gevangenen lijden door die kleederen, maar een aantal hunner, de gevoeligsten, lijden daardoor wel. Oscar Wilde klaagt in *De Profundis* voortdurend over de kwelling van die togetakelde kleeren.

Ik was naar de vrouwengevangenis gegaan om Maria Philippof haar boek te brengen: *De Profundis* en *The Ballad of Reading gaol*. Over onze ontmoeting heb ik bereids geschreven. Ook onder de vrouwen bevinden zich vele politieke gevangenen. Ik heb er verscheidene gesproken. Het zijn twee vrouwen, die diepen indruk hebben gemaakt. Wij kwamen in eene zaal en een groot aantal vrouwen, katorgisten, stond stipt in militaire houding, op een rij. Voor zoover ik haar vroeg, waren het alle moordenaressen, gewone en politieke. Liever dan Russisch met een tolk, sprak ik eene ons beide bekende taal met de gevangenen. Er zijn, helaas, tallooze politieke gevangenen, die vreemde talen spreken. Meermalen, als ik een gevangene moest spreken, die alleen Russisch verstond, vroeg ik eenen anderen gevangene, tolk te willen zijn. De regeeringstolken hebben zóó lang valsch vertaald, tot ik ze geen van allen meer vertrouw. Wanneer wij in eene nieuwe zaal kwamen,

vroegen wij steeds wie eene vreemde taal sprak. In deze zaal sprak eene dame voortreffelijk Fransch. Zij was in Zwitserland en in Frankrijk opgevoed. Deze vrouw was absoluut onbeweeglijk, absoluut correct. Zij stond stipt in de houding. Zij antwoordde zonder onwil, zonder welwillendheid, een krachtige, toch klanklooze stem. Zij was vijf en dertig jaar. Veroordeeld tot 15 jaar katorga, waarop vanzelf verbanning naar Siberië volgt. Zij was sinds drie jaar in de gevangenis. Zij had haar schoonzuster vermoord. Ik vroeg: 'Een politieke moord?' En zij: 'Daar zal ik niet op antwoorden.' Toch meen ik, dat zij eene politieke kan geweest zijn, daar zij door een krijgsraad was veroordeeld. Kettingen droeg zij niet. De vrouw naast haar in de rij droeg kettingen aan de voeten. Zij had haar man en haar kinderen vermoord en levenslange katorga gekregen. De eerste acht jaar droeg zij kettingen. Ik vroeg de vrouw, met wie ik Fransch sprak, hoe zij over de politieke gevangenen dacht. 'Zeer gunstig. Zij doen voor de medegevangenen veel goeds.' Of de politieken mishandeld werden? 'Neen.' Maar dat antwoord was in strijd met wat anderen mij zeiden. Ter wille van de gerechtigheid deel ik het mede. Ik vroeg of niet-politieken zich voor politieken uitgeven of omgekeerd: 'Een politiek gevangene zal zich niet licht voor een niet-politiek uitgeven. Misschien een enkele maal om minder straf te krijgen. Hetzelfde feit uit politieke motieven wordt meestal zwaarder gestraft. Daarom zal een gewone beklagde ook niet licht zeggen, dat hij een politieke is, tenminste niet voor den rechter. In de gevangenis kan het een enkele maal voorkomen, maar de andere politieken merken het gauw.' En dit alles met dezelfde harde stem, ieder woord los van ieder ander. Ik reikte haar de hand. Zij bleef onbewogen in de houding staan: 'Ik mag u geen hand geven.' De inspecteur, die

dit zag, wenkte. Het was zeer pijnlijk. En zij: 'Ik dank u voor uw vriendelijke woorden.' En ik: 'Die bloedschuld opeischt moge zich uwer ten goede herinneren; het is dikwijls toeval of lafheid, dat men niet tot moord komt.' Zij: 'Dank u, mijnheer.' Wij scheidden. Ik heb haren naam niet gevraagd, ook niet aan de ambtenaren, omdat ik meende, dat dit haar aangenamer was. Daarna sprak ik met eene politieke gevangene, wier naam ik wel weet: Nina Georgievna Chichloffa. Zij was drie en twintig jaar. Zes jaar is zij reeds in de gevangenis: op haar zeventiende jaar veroordeeld wegens deelneming in den moord op eene politieke verraadster tot twintig jaar katorga, die vanzelf gevolgd worden door levenslange verbanning naar Siberië. Zij was een klein, tenger meisje. Zij dacht zelve niet, dat zij nog veertien jaar katorga-straf zou kunnen dragen. Zij was moedeloos: 'Waarvoor leef ik nog? In het begin heb ik zooveel ik kon de andere gevangenen geholpen.... dat doen wij allemaal.... ik doe het nog. Maar ik geef het op. Veertien jaar katorga, en dan Siberië.... wie er buiten staat, weet niet wat het is.... ik was zeventien jaar, ik heb geen spijt. Verraders kunnen wij niet sparen, laat ik zeggen, evenmin als in het leger.' Kortens tijd daarna lachte zij verheugd toen ik zei, dat zij nog zoo vlot Fransch sprak na zooveel jaren. Zij vroeg mij een goed woordenboek: Russisch-Fransch. Ik heb het in Riga gekocht: Makaroff. Van uit Holland heb ik het haar gezonden met eenige Fransche boeken. De ambtenaren in Moscou hebben mij verzekerd, dat boekgeschenken aan bijzondere gevangenen zijn toegelaten en verschillende gevangenen waren in het bezit van eigen boeken. Staatsraad Von Boetticher te St. Petersburg, waarnemend chef van de hoofdadministratie der gevangenissen houdt het tegendeel staande. En een meisje van drie en twintig

jaar, dat zes jaar katorgastraf heeft doorgeleden en nog veertien jaar te lijden heeft voor het nieuwe leed in Siberië begint, zal haar boeken niet krijgen. Ik hoop zóó, dat men mejuffrouw Chichloffa tenminste heeft medegedeeld, dat de boeken gezonden zijn. Voor wij scheidden vroeg ik haar of ik iets voor haar kon en mocht doen. Ja: zij was uit Sebastopol naar Moscou overgeplaatst en nu waren haar boeken weg. Ze had daarover geschreven, maar geen antwoord ontvangen. De ambtenaren hielden vol, dat zij wel antwoord had ontvangen en dat de boeken bij haar zuster waren. Zij lieten mij het dossier zien. Maar ik wensch daar verder over te zwijgen tot tijd en wijle.

Ach: het was in de vrouwengevangenis weer dezelfde droeve zaak. Acht jaar katorga met natuurlijk Siberië voor het verspreiden van een manifest. Zes jaar katorga met natuurlijk Siberië wegens lidmaatschap van eene politieke partij. Siberië is veel erger dan katorga. Feitelijk is dus iedere katorgastraf levenslang.

Het leven in de vrouwengevangenis te Moscou is dragelijk, maar ook niets meer. Er wordt nog steeds geregeld geslagen en gestompt, maar niet bepaald meer gegeeseld, hetgeen vroeger wel voorkwam. De gevangenen zijn altijd bijzonder voorzichtig in het noemen van namen van gevangenen, die mishandeld zijn, want als een bezoeker naar dien gevangene vragen zou, liepen degenen, die verdacht werden dien naam te hebben genoemd kans op straf en mishandeling. Geeseling is niet mishandeling, maar straf. Zeer kleine kinderen blijven in de vrouwengevangenis bij de moeders. Ik zag eene crèche voor die kinderen, maar kinderen zag ik niet. Later bedacht ik vergeten te hebben naar de kinderen te vragen. Maar dat is dikwijls gebeurd, dat ik dood-onnoozele dingen niet vroeg. Ik heb zoo veel ellende gezien. Veel meer dan

mijne woorden vermogen weer te geven. Het eten in de Moscousche vrouwengevangenis is zeer slecht. Maar daarover zouden de politieken niet klagen, wanneer zij niet voortdurend gekrenkt, vernederd werden. Bijzonder slecht zijn de carcens. Dit een straf te noemen en niet eene ernstige mishandeling is spelen met woorden. De stank in de carcens was schrikkelijk. De gestraften hebben in theorie eene wandeling van twintig of dertig minuten alle drie dagen. Geen licht. Geen lucht. Geen meubel om op te zitten. Staan of liggen op een harden, vuilen vloer. Daar ik ten tweedenmale naar George Dmitrenko en den heer Joseph Minor wilde gaan, verlieten wij na een niet al te lang bezoek de vrouwengevangenis te Moscou. Wie kan mij helpen Nina Chichloffa te vergeten en de Raadselachtige Vrouw? Ik zou gaarne rust willen hebben van herinneringen, die mij dag en nacht verontrusten.

Scherpen indruk kreeg ik van eenen politieken gevangene, een medisch student. Hij was van een tartend cynisme. Wie kent de smart daarachter? Gestraft en mishandeld zal hij wel niet worden. Hij zal de heeren wel te vriend houden en verachten. Ik vroeg zijn naam: Hij rustig: 'Nummer honderdneven.' Mijn vraag: 'Wat las u, Marx of Kropotkine.' Hij lachte: 'Geen van tweeën, ik las niet. Ik heb gewerkt. Er wordt door de revolutionairen veel te veel gelezen, en veel te weinig gewerkt. In uw land is misschien een boek beter dan een bom, maar hier is een bom beter dan een boek.' Hij droeg geen gevangenskleeven. Of hij nog niet veroordeeld was? 'Neen, ik ben administratief verbannen; dat vind ik veel prettiger dan veroordeeld. Nu ontbreekt ook de schijn van recht die een vonnis toch altijd

heeft. Ik voel mij diep verongelijkt, dat is een heel prettig gevoel.... God moge u daarvoor bewaren. Ik ga naar de streek van den Amoer, dit jaar of het volgend jaar, het reisseizoen is nu geloof ik al gesloten.’ Ik reikte hem de hand. En hij: ‘Reis prettig, kameraad.’ Mijn geleider, ditmaal slechts één, prees hem zeer: ‘Een aardige baas, altijd vroolijk en vriendelijk. Jammer, dat hij in de politiek is gegaan.’

Wanneer ik de blikken van mijn herinnering laat gaan langs de honderden, honderden politieken, die ik zag, dan denk ik aan den leeraar in Riga. Een statig man van ongeveer vijf en veertig jaar. Ik vroeg bij welke partij hij was aangesloten geweest. ‘Bij geene.’ Hij had gepleit voor eene meer liberale inrichting van de scholen en was daarvoor veroordeeld tot jarenlange katorgastraf, ik meen acht jaar, maar het cijfer staat onduidelijk in mijn aantekeningen. Kan ook zes zijn. Dat doet er trouwens niet veel toe, daar toch iedere katorga-straf door verbanning naar Siberië gevolgd wordt. Zijn kinderen waren al groot. Zijn vrouw zou met hem gaan.

En ik denk aan twee bejaarde gevangenen, beiden middelmatige landeigenaars, in eene gevangenis te Riga, veroordeeld tot katorga. Zij waren leden geweest van een revolutionnairn gemeenteraad. Dat wil zeggen: de gewone gemeenteraad was op zijde gezet en een nieuwe opgetreden. Van een hunner waren de goederen verbeurd verklaard. Zijn familie daardoor verarmd. De ander werd nog steeds met verbeurdverklaring bedreigd. Toen ik er was, werd in Riga niet meer alle dagen geslagen. Er was pas hongerstaking geweest, revisie en overplaatsing zoowel van gevangenen als van ambtenaren.

En ik denk aan onzen zieken makker Paul Sac-

warélidzé, den Groeziër. O, die arme kameraden. Ik heb het reeds gezegd: zij lijden dubbel. Ver van hun huis, zien zij niemand. Wie maakt een reis van zes dagen heen en zes dagen terug, om een makker of een bloedverwant gedurende een kwartier te zien op een afstand achter tralies te midden van een groot rumoer van talrijke bezoekers. Als de werkelijke cijfers eens bekend werden van de Groeziërs, die in 1905 en 1906 zijn gevangen genomen en van hen, die er nog over zijn. Zij zijn gedecimeerd. Woordelijk, letterlijk gedecimeerd. Doodgeschoten in Tiflis. Gestorven aan hongerstakingen. Doodgeslagen in Sarátof. Een aantal, vijftien, Groeziërs is onlangs overgeplaatst van Sarátof naar Riga, zoogenaamd omdat het klimaat daar beter is. Als dat de bedoeling was geweest, dan had men hen moeten overplaatsen naar de Kaukasus terug. Ik weet heel andere dingen van die overplaatsingen. En hij, die in het begin van Augustus commandant was van de centrale gevangenis te Riga weet het ook. Een van de niet-politieke gevangenen uit Sarátof, dien ik sprak met een anderen gevangene als tolk, weet het ook. Van de vijftien Groeziërs, die naar Riga kwamen, zijn er in weinig weken drie gestorven. Paul Sacvarélidzé heeft scorbut in hevige mate. Het aantal lijdens aan scorbut is zeer groot. De katorga-tijd van Sacvarélidzé is spoedig om. Hij is 28 jaar, en sinds zes jaar gevangen. Nu gaat hij naar Siberië. Hij is op een Russisch gymnasium geweest en spreekt vlot Russisch. Maar zelfs daarmee, hoe zal hij in Siberië kunnen leven? Zijn familie door de revolutie verarmd, hij zelf ziek en aan het klimaat van de Kaukasus gewend. Van de duizenden Groeziërs, die zes jaar geleden zijn gevangen genomen, leven er nu geen honderden meer. Over enkele jaren zullen er geen tientallen meer zijn. Over de uitmoording van de Groeziërs kan ik volledige mededeeling doen, maar niet voordat

sommige gevangenen doodgeslagen zijn of mij van mijne belofte tot geheimhouding hebben ontslagen. Ik heb onzen makker Sacvaréldzé beloofd, dat ik hem in Siberië zal komen bezoeken. Volgens de Regeeringsambtenaren is dat geoorloofd. Ik weet geen woorden om den toestand van Paul Sacvaréldzé te beschrijven. Hij is ter dood veroordeeld. Hij sterft reeds gedurende zes jaren. Hoe weinig was het wat ik voor hem deed. En met hoeveel droefenis wijd ik hem mijn klagend lied:

Waar 't land een tuin is en de zaalge brand
Der zomerzon schatten van oogst doet groeien
Waar beken blauw als blauwe hemel vloeien,
Sacvaréldzé: was uw Vaderland.

Gij streedt bloedend op de open barricaden,
Droom van vrijheid in uw zacht-donker oog.
Ach: toen uw macht voor de overmacht zich boog,
Met last van welk wreed lot werd gij beladen!

Verlaat uw land en uw lieve gezellen,
Uw haters drijven u naar 't vlijmend Noord,
Trotsche Makker: machtloos tegen hun kwellen.

Door ziekte en wanhoop wordt gij traag vermoord.
Hoeveel met u? Die wreedheid niet kan vellen
Sleepen 't leven door Siberië voort.

V. Worden de politieken mishandeld?

MEN verbaast zich over het feit, dat de publieke opinie in Frankrijk en Engeland geenen voldoende druk uitoefent op de Regeeringen dier landen, ten einde alle betrekkingen af te breken met een gouvernement, dat zich niet kan staande houden zonder duizenden, duizenden politieke tegenstanders te straffen op een wijze, die gelijk staat met een zwaren, martelenden dood. Er kan niet gezegd worden, dat men den toestand niet kent: Kropotkines: *'Terreur en Russie'* geeft een duidelijk beeld en zijn boek is in tienduizenden exemplaren verkocht. Men kan van het Russisch gouvernement niet verlangen, dat het bommenwerpers en barricadenbouwers ongestraft laat, maar men kan vragen, dat het gouvernement zich rekenschap geeft waarom bommen en barricaden juist in Rusland noodig zijn. Bovendien: onder de politieken vindt men slechts een klein gedeelte terroristen. De meesten zijn volkomen vreedzame propagandisten voor eene volkomen vreedzame staatsontwikkeling. Werden de politieken in Rusland behandeld gelijk in Frankrijk of in Engeland, dan nog zou men het Russische gouvernement de duizenden arrestaties niet

schreiend verwijten. Maar de politieken worden gestraft met de wreede katorga, die altijd gevolgd wordt door verbanning naar de barre streken van Siberië. En bovendien: de politieken worden stelselmatig getart, getergd tot zij zenuwziek worden en zich niet meer kunnen beheerschen. Dan worden zij op de wreedste manier mishandeld. En nu neem ik het begrip: ‘mishandeling’ zeer eng, zoodat de carcerstraf en de geeseling, beiden als straf worden beschouwd. Het moordend mishandelen van machteloze tegenstanders wordt ook door de Russen als onwaardig beschouwd. Het pleit voor de Russische Regeering, dat zij het Démenti heeft uitgegeven en zich tegen de beschuldiging van stelselmatige mishandeling verdedigt. (Démenti 16). Ik ben volstrekt niet in Rusland gekomen als een groot vriend van de politieke gevangenen, maar als een volkomen objectief rechtsgeleerde. Dat ik weg ben gegaan als iets beters dan een volkomen objectief rechtsgeleerde, dank ik aan de Russische gevangenis-administratie. George Kennan kwam in Siberië als verdediger van de gevangenis-administratie. Maar wat hij zelf zag, deed hem tot volkomen veranderde meening komen. Waarlijk: welk belang kan ik hebben bij leugens of bij overdrijving? Ik wil niet zeggen, dat men mij heeft willen omkopen, dat gebeurt in Rusland niet. Maar wel dit: een van de regeeringsambtenaren zei, dat de gevangenis-administratie zeker gaarne mijn artikelen zou willen uitgeven als officieel démenti, mits volkomen daarvoor geschikt en mij natuurlijk niet minder zou honoreeren dan een uitgever. Er werd geen bedrag genoemd, maar er werd wel gezegd, dat in een dergelijk geval een som van eenige duizenden roebels door de regeering niet te hoog wordt geacht. Ik kon dit aanbod bezwaarlijk overwegen. Later werd mij verzocht mijne artikelen te vervalschen ten gunste

van de gevangenis-administratie. Wederkeerig zou men dan alles doen wat maar eenigszins mogelijk was om het lot te verlichten van enkele gevangenen, die mijne meeste genegenheid hebben. Dit aanbod heb ik overwogen van den avond tot den morgen, dat is zeer lang. Des ochtends wees ik het af, mede omdat ik meende, dat de bedoelde politieke gevangenen zeker niet eene verbetering in hun lot zouden wenschen op die wijs. Ik ben bereid den naam van dien ambtenaar mede te deelen aan den heer Von Boetticher of nog beter aan den heer De Khrouleff. Dit laatste om een reden, die ik ook niet zeggen kan. Deze ambtenaar is een politespion. Verscheidene Russen, regeeringsambtenaren waarschuwdten mij voor hem. Een hunner zei: 'Probeer los te komen van dien man, hij heeft reeds menigeen ongelukkig gemaakt.' Maar hij was mij door de Regeering toegevoegd. Hij bood mij aan in het geheim brieven van en voor mij de gevangenis in en uit te brengen. Ik antwoordde, dat ik zijne carrière niet bedreigen mocht. Hij bood mij aan, mij 's avonds te brengen bij de familie van een van de gevangenen. Ik antwoordde, dat ik heel moe was. Waarlijk: ik heb schrijvend gelijk ik moet doen, geen enkel belang.

De Russische Regeering zal toch moeten begrijpen, dat zij te harer verdediging met iets anders komen moet dan de voortdurende bewering, dat hare beschuldigers opzettelijk tegen beter weten in liegen. (Démenti blz. 3 geheel, blz. 7; 15; 16; 26; Notice blz. 5). Waarom zou George Kennan liegen? Waarom zou ik liegen? Kautzky en Kropotkine zijn politieke tegenstanders van de Russische Regeering; zijn zij daarom bewuste leugenaars?

De Regeering beroept zich op eene publicatie van den vroegeren afgevaardigde Obninsky, een Kadet, die drie maanden gevangen is geweest voor de onderteekening van de verklaring van Wyborg. Katorgastraf?

Neen: gevangenis of forteresse. En wat zegt de heer Obninsky dan nog? Dat zijn cel goed was. (Démenti 11). Zeg ik anders dan dat er in de groote steden goede gevangnissen zijn. Maar het leven in een goede gevangenis kan gemakkelijk tot een hel worden gemaakt. De heer Obninsky was in een cel alleen. Ik heb verschillende politieken naar den heer Obninsky gevraagd: hij werd mij een betrouwbaar man genoemd. Verder beroept de Regeering zich op het oordeel van den heer Lutz, een Octobrist in de Doema. Maar de heer Lutz is zelf nooit in eene gevangenis geweest en hij zegt eigenlijk niets, en zeker absoluut niets over mishandelingen van politieke gevangenen. Tegenover deze twee vage verklaringen staan de scherpe beschuldigingen, gestaafd door de stenographische verslagen van de Doema in: *‘La terreur en Russie’* hoofdstuk V: *‘Témoignages portés devant la première et la deuxième Douma sur les conseils de guerre, les exécutions et l'encombrement des prisons.’*¹

De Russische Regeering verwijt haren beschuldigers, dat deze niet de namen van hunne zegslieden noemen en noemt dit: *‘afdoend bewijs van de valsheid dier beschuldigingen.’* (Démenti 19). Maar wie zou niet uiterst voorzichtig zijn met het noemen van namen, wetend dat hij de gevangene overlaat aan den haat en de wraak van de Russische Regeering. Men leze den brief door eenen politieken gevangene uit de gevangenis aan mij geschreven, en beslisse dan of voorzichtigheid geen plicht is. Ik ben overigens bereid altijd naar Rusland te reizen en mijnen berichtgevers opheffing van den plicht tot geheimhouding te vragen. Trouwens: waarom noemt de Russische Regeering niet den naam van den politieken gevangene uit wiens brieven zij citeert, dat 90% van de politieken gewone dieven, roovers en zakkenrollers zijn? (Démenti 26).

Op grond van eigen ervaringen en op grond van

1 Getuigenissen, voorgelegd aan de eerste en de tweede Doema betreffende de krijgsraden, de executies en de overbevolking in de gevangnissen.

volkomen betrouwbare inlichtingen durf ik te verklaren en te bezweren, dat de politieke gevangenen worden getart, getergd, gekweld, gekwetst in hun gevoel van mensch te zijn, mishandeld en geslagen tot den dood toe. Mishandeld zijn in Orel en Sarátof: *Alexis Pavlov*, een student uit het Gotzer-proces, *Iwan Korotkoff*, een jonge, intelligente landbouwer, een Fransche anarchist *Desjardins*, *Djougeli*, wiens broer, meen ik, lid van de tweede Doema was. Doodgeslagen zijn: *Kikenadzé*, *Kojine* en *Samuel Bielin* in het laatst van het vorige jaar en in het begin van dit jaar. Dit zijn namen, die mij door meerdere gevangenen zijn opgegeven. Er valt niet aan te twifelen. In Moscou en Riga heb ik vele gevangenen gesproken, die zelf geslagen, getrapt en gegeeseld zijn. Maar wie kan verlangen, dat ik hunne namen noem. Zij werden doodgeslagen. In Sarátof worden de gevangenen, vooral de Groeziërs, met de vuist vooraan tegen het strottenhoofd gestompt, tot zij stikken van benauwdheid en bloed. Het aantal zelfmoorden in de gevangenis is zeer groot. Kropotkine in '*La terreur en Russie*' geeft zeventig namen uit 1906 en 1908. De Regeering loochent. (Démenti 22). Maar ik weet dit: in Sarátof hebben zich in één jaar twee en twintig gevangenen om het leven gebracht, vooral in de gouvernementsgevangenis. De commandant van die gevangenis werd overgeplaatst naar de centrale gevangenis om daar orde te herstellen en te handhaven. Liever dan onder het régime van dien man te leven hebben zeven gevangenen zich om het leven gebracht. De Russische Regeering vermeldt sierlijk spottend de beschuldiging, dat de gevangenisambtenaren de gevangenen in brand zouden hebben gestoken, overgoten met petroleum. Kautzky en Kropotkine zouden die beschuldiging hebben verspreid. Ik weet dat niet en houd deze beschuldiging niet voor waar.

Maar wel waar is dit: dat vele gevangenen zich zelf om het leven hebben gebracht door zich te overgieten met petroleum uit de lampen en in brand te steken. In ééne gevangenis onlangs zeven. Sommige stierven niet dadelijk. Ik weet dit van een Regeeringsambtenaar, wiens naam ik, wanneer het beslist verlangd werd, onder de noodige waarborgen wil mededeelen aan den heer Von Boetticher.

Onder de mishandelingen reken ik niet de verwondingen, toegebracht bij het beletten van ontsnappingen. Als ik een politiek gevangene was, zou ik probeeren te ontkomen, maar geen politiek gevangene zal ontkennen dat de bewaarders het recht hebben, desnoods met geweld ontsnappingen en ontvluchtingen te keeren. Maar politieke gevangenen zijn dikwijls nog dagen lang stelselmatig mishandeld als wraak over ontvluchtingen of poging daartoe. Den laatsten tijd komen ontvluchtingen weinig voor. In Riga waren zes niet-politieke uitbroken. De laatste dagen bevatten de dagbladen voortdurend tijdingen over mishandelingen en zelfmoorden in de gevangenissen van Nertchinsk in Oost-Siberië. Eenige jaren geleden werden die gevangenissen bezocht door den heer De Khrouleff. Hij vond er natuurlijk alles: blagopoluchno, dat wil zeggen: in orde. Behalve nitchewó heb ik blagopoluchno wel 't meest in Russische gevangenissen gehoord. Alleen de bibliotheken waren niet blagopoluchno. Vandaar dat dadelijk vier collecties van vijfhonderd boeken ieder werden gevormd en naar Nertchinsk gezonden. De rest is duidelijk: de boeken zijn uitgelezen en nu zijn de gevangenen weer bezig met hun gewone amusemenen: zelfmoord en hongerstaking. In Pskov en Riga is korten tijd geleden een hongerstaking geweest. Daar wordt nu veel gelezen. Kautsky en Kropotkine zijn daar niet onschuldig aan.

Het Démenti verdedigt de administratie vooral tegen mishandeling van drie met name genoemde gevangenen, waarvan twee genoemd door Kropotkine: *'La terreur en Russie'* blz. 31. In Orel, altijd Orel, zijn een gymnasiast Diakoff of Diakonoff en een advocaat Jdanoff half-doodgeslagen. De regeering, daarover in de Doema geïnterpelleerd, wil het loochenen. De inspecteur van de gevangenen in het gouvernement Orel ondervraagt Diakonoff en krijgt een ontkenning van de mishandelingen op schrift. De heer De Khrouleff zelf ondervraagt Mr. Jdanoff, toen te Alexandroskoïe in Siberië en krijgt dezelfde verklaring. Terloops: waarom is Mr. Jdanoff overgeplaatst? Dat moet men altijd probeeren te weten te komen, zoowel van ambtenaren als van gevangenen, waarom zij overgeplaatst zijn. Maar wat zeggen die verklaringen van Diakonoff en Jdanoff? In het gunstigste geval zijn zij echt. Maar als men Diakonoff, een knaap, en Mr. Jdanoff half doodgeslagen heeft, welke moeite zou het dan kosten met nieuwe bedreigingen hen te dwingen tot de verklaring, dat zij niet mishandeld zijn? Tegenover het Démenti van de Regeering verklaar ik een gevangene te hebben gesproken, die in dien tijd in Orel was en die mij op eer en geweten bezworen heeft, dat Diakonoff en Jdanoff wel mishandeld zijn. Ik heb den naam van eenen gevangene, die zelf de mishandeling van Jdanoff heeft gezien. En als de Russische Regeering de waarheid niet te vreezen heeft, goed, laat ze mij naar Orel laten gaan. En ik vraag: waarom is de heer Jdanoff naar Siberië overgeplaatst? Uit Riga zijn pas twintig gevangenen overgeplaatst: aanleggers van de hongerstaking en mishandelden, die men liever wat verder van hun familie weg heeft en in een nieuwe gevangenis van waaruit niet zoo gemakkelijk brieven kunnen worden weggesmokkeld. Overplaatsingen zijn verdachte

dingen. Onze kameraden Bielin, Kikenadzé en Kojine zijn doodgeslagen. Misschien gaat de heer De Khrouleff wel naar het kerkhof om eene verklaring, dat zij volkomen gezond zijn. Men vindt vreemder dingen in officieele démentis.

Er is een derde gevangene over wien het Démenti spreekt: de heer Joseph Minor. Na de mishandelingen van den knaap Diakonoff en den heer Jdanoff te hebben ontkend gaat het Démenti voort (blz. 18): ‘Maar er is geen erger doove dan iemand, die niet wil hooren. Zoo komt de “Radical” in zijn nummer van 15 Maart van dit jaar vertellen, dat men een zekeren Minor in de gevangenis van Sarátof gedwongen heeft zich geheel uit te kleeden bij een kou van twintig graden onder nul, onder voorwendsel, dat hij moest worden onderzocht.¹ Maar deze onderzoekingen, wanneer zij al in gevangnissen gebeuren, hebben nooit buiten plaats, maar in gesloten en verwarmde lokalen. En Minor, veroordeeld tot acht jaar dwangarbeid, heeft tegen zijnen advocaat, die hem nog onlangs heeft bezocht, niets van dit feit gezegd. Bovendien is zijn gezondheidstoestand volkomen voldoende.’ De Fransche tekst heeft hier: ‘*tout à fait satisfaisant*’ (Démenti 18).² De Russische zal wel blagopoluchno hebben. Overigens is dit een wonderlijk stukje. De opzettelijk minachtende uitdrukking ‘*un certain Minor*,’³ terwijl van Diakonoff en Jdanoff wordt vermeld, dat zij gymnasiast en advocaat waren, moet wel den indruk vestigen, dat Joseph Minor een ernstig gewoon misdadiger is, die men nu wel niet mag mishandelen, maar die

- 1 De Fransche tekst heeft *perquisition*. Bedoeld is dus waarschijnlijk niet een medisch onderzoek maar naar verborgen papieren of iets dergelijks, aan den lijve.
- 2 volkomen voldoende
- 3 een zekere Minor

toch wel tegen een stootje moet kunnen. De mededeeling, dat de heer Minor veroordeeld is tot acht jaar dwangarbeid moet denzelfden indruk vestigen. Dit is onjuist: de heer Joseph Minor is in Rusland een zeer bekend publicist. Zijn broer is hoogleeraar in de neurologie aan de universiteit van Moscou. Wie zich verbaast, dat een Jood hoogleeraar kan zijn aan eene Russische universiteit moge weten, dat de benoeming van prof. Minor van lange jaren geleden dateert, uit die domme dagen, toen men nog niet had begrepen, dat Joden geen menschen zijn. Dit besef is tegenwoordig zéér levendig. De heer Joseph Minor is de meest-intelligente van alle politieke gevangenen, die ik heb gesproken. Kortens tijd vóór zijne gevangenneming was hij in Amsterdam op het socialistencongres geweest. Hij heeft in Holland veel goede bekenden. Het is overbodig hier de lijst mede te deelen van de vrienden en bekenden, zoowel in Rusland als buiten Rusland, dien ik op verzoek van den heer Minor geschreven heb. Men zou er letterkundigen en staatkundigen op vinden van wereldnaam. Uit de brieven, die ik van hen terugkreeg blijkt, hoe zeer zij den heer Minor waardeeren en hoe zeer zij zijn bitter lot betreuren. Hij is sinds vier jaar gevangen. Na afloop van de volgende vier jaar gaat hij naar Siberië, waar zijne vrouw hem niet volgen mag, daar zij als Jodin niet in Siberië wonen mag. Evenmin hebben zijne vrouw en zijne kinderen woonrecht in Moscou, zoodat zij hunnen man en vader nooit mogen bezoeken. De heer Joseph Minor spreekt bijzonder vlot Fransch, Duitsch en Engelsch. Hij verstaat Latijn. Welk een fijne geest hij heeft moge blijken uit het feit, dat hij Jules Renard in het Russisch heeft vertaald. Hij had een voorkeur voor Rémy de Gourmont, en toen wij over De Gourmont, dien ik meermalen in Parijs heb ontmoet, spraken, vergaten wij beiden, dat hij een tuchthuisboef was en ik een bezoeker, die zulk een tuchthuisboef zou wenschen

te zijn. Wij spraken snel en verheugd, zelfs lachend en de gevangenisambtenaren (ik had toen drie geleiders, niet minder) moeten wel gedacht hebben, dat de heer Minor bijzonder opgewekt was. Hij noemde R. de Gourmont een ‘*anarchistisch bourgeois*, dat wil zeggen een burgerlijk anarchist.’ ‘Hegel’ riep ik uit. En de heer Minor: ‘Schon dagewesen, schon dagewesen,¹ jaren geleden werd Hegel veel in de gevangnissen gelezen. Maar wij lezen tegenwoordig Bergson; die zult u in meerdere bibliotheken vinden.’ Ik zeide in Engeland en Frankrijk ervaren te hebben, dat Bergson de gewaardeerde filosoof van de syndicalisten is en daarover spraken wij voort. Ik denk, dat de gevangenisambtenaren wel meenden, dat wij over geheel andere dingen spraken. Dit zal wellicht van den heer Minor eenen juisteren indruk geven dan woorden van de Regeering: ‘Een zekere Minor, die tot acht jaar dwangarbeid is veroordeeld.’ Stellig waar, maar voor het uitgeven van manifesten, zooals men ze in ieder ander land gerust uitgeven mag.

Is het verhaal van de ‘Radical’ over den heer Minor juist? Ik sta hier voor een van die scherpe toevalligheden, die ongelooflijk zijn. Notice en Démenti kreeg ik den avond van mijn vertrek uit St. Petersburg. Ik begon met het Notice 66 blz. van 40 regels in den nachttrein naar Moscou. Wat ik in Moscou gedaan heb behalve gevangnissen bezoeken en brieven schrijven voor politieke gevangenen, doet er niet toe. Den heer Minor heb ik des Zaterdags en des Zondags bezocht. Het Notice had ik uit. En het Démenti precies gelezen tot aan de nieuwe alinea waar de schrijver over den heer Minor begint. Des Zondagavonds las ik verder. Mijn gevoel bij het ontdekken van die toevalligheid was een angstgevoel; ik heb datzelfde gevoel nog eens gehad, jaren geleden, toen ik twee willekeurige getallen opschreef, een van vier en een van zes cijfers en toen het kleinste getal zonder over-

1 (bekend citaat uit Gützkow's Uriël Acosta) = ‘Reeds voorbij..... reeds voorbij.’

schot in het groote deelbaar bleek. Des Maandags, de dag bestemd voor een bezoek aan het Roukavichnikov-asyl, legde ik het geval voor aan mijn geleider, den heer Tichomiroff adjunct-inspecteur van de gevangnissen in het gouvernement van Moscou. Ik zag er zéér tegen op den heer Minor ten derden male te ontmoeten. Wij hadden des Zondags afscheid genomen. Intusschen verklaarde ik mij bereid te gaan, wanneer de heer Tichomiroff het wenschte. De heer Tichomiroff scheen mij niet te vertrouwen of niet geheel gerust te zijn op de verklaringen van den heer Minor. Ik wees hem er op, dat hij de kans voorbij liet gaan een geloofwaardige bevestiging te krijgen van het officieele Démenti, dat ik de zaak aan hem overliet, en zelf zéér tegen een derde bezoek aan den heer Minor opzag. De heer Tichomiroff vroeg mij door den tolk, want hij spreekt en verstaat alleen Russisch, wat ik zonder verder onderzoek van plan was te publiceeren. En ik: dat ik den heer Minor twee maal heb gesproken, dat hij mij over zijn leven in Sarátof heeft gesproken en daarbij niets heeft gezegd over hetgeen de ‘Radical’ zou hebben verteld.’ De heer Tichomiroff verkoos het gewisse voor het ongewisse en ik ging niet. Intusschen: laat ik het geval voor de Regeering zoo gunstig mogelijk stellen en aannemen, dat de ‘Radical’ verkeerd is ingelicht en dat men niet den heer Joseph Minor naakt heeft uitgekleeed buiten in een kou van twintig graden vorst. Wat men beslist wel heeft gedaan is waarlijk niet minder erg. Men heeft den heer Minor te Sarátof twaalf maal in één jaar gestraft met een week carcer, voor niets, voor kleinigheden als een poetsvlekje op zijn kopergoed, dat hij trouwens, bijziend zijnde, niet kon zien. Wat carcer is voor iemand als de heer Minor behoef ik niet te zeggen. Verschillende malen is de heer Minor des winters opgesloten geweest in een geheel koude cel met temperaturen van twintig graden vorst, zonder eenige andere kleeding

dan het gewone wintergoed. Dat is niets minder erg dan het verhaal in de ‘Radical’, waarvan ik trouwens volstrekt niet wil beweren, dat het niet waar is. Want als de Regeering eene verklaring geeft van den knaap Diakonoff en Mr. Jdanoff, dat zij niet mishandeld zijn, waarom geeft zij er geene van den heer Minor? Saràtof is toch niet moeilijker bereikbaar dan Alexandrovskoïe in Siberië, waar de heer De Khrouleff Mr. Jdanoff bezocht. En hoe weet de Regeering, dat de heer Minor iets wel of iets niet aan zijnen advocaat heeft verteld? En waarom greep de heer Tichomiroff niet de gelegenheid aan den heer Minor de beweerde mishandeling te laten logenstraffen?

De Russische Regeering zegt, dat de gezondheidstoestand van den heer Minor volkomen voldoende is. ‘*Wzjò blagopolouchno:*’ alles in orde. Een van die bittere slagwoorden in Rusland. Het Démenti is van 1910. Hoe de gezondheid van den heer Minor toen was, weet ik niet. Nu is hij een man van een en vijftig jaar, gebogen. Zijn lieve stem is dof geworden. Zijne handen beven. Zijn hoofd is geheel kaal. Zijn volle baard is geheel wit op één plekje na boven de rechterbovenlip. De gezichtszenuwen trekken voortdurend onbeheerschaar. Ik wil geene beschrijving geven van de ontroering van eenen man, dien ik zóó lief heb, maar laat mij zeggen, dat de heer Minor zeer ontroerd was. Hij is niet bedlegerig, maar zijne zenuwen zijn verwoest. Zijn geheugen is gehavend. En wat is zijn werk: het kerven en branden van houtwerk, twaalf uren per dag, voor eenen man van zijne geestelijke behoeften. De heer Minor vertelde mij, dat hij nog vier jaar tuchthuisstraf moet ondergaan. ‘En daarna?’ ‘Ach,’ zeide hij: ‘daarna? Daar denk ik maar niet over. Ik ben 51 jaar, ik geloof niet, dat ik nog vier jaar te leven heb. En als ik naar Siberië ga, mag mijn vrouw niet medegaan. Zij heeft daar geen woonrecht. Joden, die niet veroordeeld zijn, zouden het Heilige Land

Siberië ontwijden.’ Maar laat mij verhalen hoe ik den heer Minor ontmoette. Des Zaterdags waren wij in de Centrale gevangenis te Moscou. Op de vraag in eene zaal, wie eene vreemde taal sprak, antwoordde een man, een schoenmaker, dat hij Duitsch sprak. Dit is niet dezelfde schoenmaker over wien ik reeds eerder schreef. Deze man was zes en twintig jaar. Sinds zes jaar gevangen. Veroordeeld tot levenslange katorga wegens deelneming aan een straatgevecht. Zag die man er oud uit? Hij had geen leeftijd. Toen hij mij zeide zes en twintig jaar oud te zijn, beging ik de onvergeefbare domheid eene beweging van schrik te maken. Hij zag het en hij zei: ‘Het doet er niet toe, ik weet het zelf; maar wees voorzichtig met anderen.’ Zijne stem was verschrikkelijk dof. Hij had groote bruine oogen; die rusteloos rondkeken. Rondom den man, die sprak, schoolden de andere gevangenen. Ik zei: ‘De tolk verstaat Duitsch als het zeer langzaam gesproken wordt.’ Bijna alle gevangenen hebben doffe, klanklooze stemmen. De stem van dezen man was verschrikkelijk. Ik hoor hem voortdurend, maar ik kan hem niet beschrijven. Hij zei: ‘Het doet er niet toe.... geschopt en geslagen wordt je toch, en hoe meer hoe liever, zooveel te eerder ben ik uit mijn lijden.’

‘Wordt er nu nog geslagen? Ik dacht, dat het uit was.’

‘Gegeeseld niet meer. Vroeger iederen dag. Maar getrapt en geslagen meer dan genoeg,’

‘En het eten?’

‘Slecht, slecht, bedorven en niet genoeg.... ik ben ziek, overal ben ik ziek..... mijn voeten doen zeer van die kettingen, mijn maag is ziek, mijn hoofd brandt.’

‘Wilt u naar het ziekenhuis?’

‘Nee, ik ben daar geweest, maar 't is er nog slechter. Je wordt er nog harder geschopt en geslagen

dan hier. Nu kan ik tenminste werken.... verdien ik wat geld voor de kantine. Wat moet ik in het hospitaal doen? Waarom moet ik beter worden? Ik ben zes en twintig jaar, heb levenslange katorga.... de eenige, die wat aan mijn leven heeft is de Staat.... ik verdien meer dan ik hun kost. Twaalf uur hard werken op een dag..... en een halve roebel in de week is veel. Ik weet precies wat ik deed.... ik heb geen spijt.... maar hoe eer ik nu dood ben, hoe liever. Ik ben zoo slap geworden, dat ik mij zelf niet eens meer van 't leven berooven kan.... ik zou het anders met mijn schoenmakersmes kunnen doen, en voor de heeren hier was het een tegenvallertje.... ze houden niet van zelfmoorden.'

Ik wilde gaan, maar hij hield de hand vast, die ik hem reikte tot afscheid: 'Blijf gerust hier; ik wil alles zeggen, hoe slecht 't is, hoe ze ons voortdurend kwellen en mishandelen.' Het werd zóó pijnlijk. Achter mij stonden de regeeringsambtenaren. De tolk vertaalde. Hij verstond Fransch of Duitsch alleen wanneer het langzaam, met bijzonderen nadruk, woord voor woord gesproken werd. Daar hij aan zijne chefs den indruk wilde geven, dat hij de vreemde talen vlot verstond, vrees ik, dat hij uit enkele opgevangen woorden maar zoowat een gesprek maakte. De gebroken stem van den gevangene hamerde voortdurend: 'Slecht, slecht.' Een stem uit een groep luisterende gevangenen zei in het Duitsch: 'Hij heeft gelijk.... maar dat zullen ze hem laten betalen.' Wie het zeide durfde ik niet te vragen. Ik zei 'Maar de bibliotheek is toch goed?' 'Wat bibliotheek?' kreunde de man: 'denkt u dat ik een hoofd heb om te lezen. Ik kan geen twee regels onthouden; voor mijn part doeken ze de geheele bibliotheek op en trappen en stompen mij niet langer.'

Ik was dof en duizelig. Wie na mij in Russische gevangenissen komt zal óók dof en duizelig zijn. Ik geloof, dat op het oogenblik de toestand niet zóó

slecht was in Moscou als onze zieke makker zeide. Maar waardoor was hij ziek geworden? En waarom vindt men in andere landen niet duizenden kameraden van twintig tot dertig jaar in zulken onbeschrijflijken toestand. Ik behoef niet te zeggen in welke stemming wij dezen gevangene verlieten. Het fijne gelaat van den heer Tichomiroff was wit van woede geworden. Ik vroeg de belofte, dat de man niet gestraft zou worden. Maar de vraag was een dwaasheid. De heer Tichomiroff beloofde. Zou hij nu nog op eerwoord willen verklaren dat de man waarlijk niet gestraft is? Ik hoop den heer Tichomiroff bij een volgend bezoek aan Russische gevangenen weder te zien. Tenslotte barstte de woede van den ambtenaar uit: 'U moet dien man niet gelooven..... u moet dat niet in het buitenland publiceeren. Die man liegt. Hij is een Jood.... die liegen altijd..... hij wil u tegen de Regeering opzetten.' Zoolang ik in Moscou bleef, kwam de woede tegen dien man telkens boven. Zooveel Russisch versta ik om te begrijpen waarover gesproken wordt. Bovendien waren de woedende gebaren duidelijk. De haat tegen Joodsche gevangenen is zeer groot. De hulpvaardigheid van Joodsche bankiers in het helpen van de Russische regeering is óók zeer groot. De tolk zei: 'Die man heeft gelogen en overdreven. Maar nu zullen we naar eenen gevangene gaan, die u volkomen gelooven kunt.' Deze gevangene was Joseph Minor. Hij is ook een Jood. Daarom mogen zijne vrouw en kinderen hem niet bezoeken. Daarom mogen zij hem later evenmin volgen naar Siberië. De logica blijve voor rekening van de Russische ambtenaren. Daar zij meestal de waarheid niet zeggen, spreken zij zich zelve voortdurend tegen. Wij vonden den heer Minor op een groote werkzaal. Er waren honderddertig gevangenen, waarvan dertig politieken. De kleeding van de Russische gevangenen in den zomer is van grijs linnen. Toen de heer Minor uit een groep

gevangenen naar voren kwam, had ik moeite te begrijpen, dat hij een gevangene was. Ik dacht: een oud kalm heer in zomerkleeding. Maar ik zag anders. De lieve zachte oogen beefden, de handen beefden. Wij stonden. Achter hem de gevangenen, die luisterden. Achter mij de ambtenaren. De heer Minor, ik zei dat reeds, is 51 jaar oud. Hij ziet er veel ouder uit. Hij heeft eene zachte, doffe stem. Na wat ik reeds over dien besten van alle mannen heb medegedeeld, blijft mij vooral nog over te schrijven over hetgeen hij van het gevangenisleven mededeelde. Hij zei: ‘Moscou is tegenwoordig dragelijk, voor zooverre een leven als dit dragelijk kan zijn voor iemand van onze behoeften. Vroeger werd er in Moscou ook veel gegeeseld. De gevangenisgebouwen zijn over het algemeen beter dan men in den vreemde denkt, vooral in de groote steden. In de kleine steden en in Siberië zijn de gebouwen nog altijd slecht, niet beter dan in de dagen van George Kennan. De gevangenen zijn veel voller dan ooit. Stelselmatig mishandeld worden de gevangenen in Moscou tegenwoordig niet meer. Wel in andere gevangenen. Vooral in Siberië. In Rusland zelf zijn berucht: Pskow, Wologda, Kieff, Riga, maar dat is nu wat beter. Tiflis, Sebastopol en vooral Sarátof en Orel. Door de voortdurende overplaatsingen weten de gevangenen goed wat in andere gevangenen gebeurt. Orel en Sarátof zijn boven alle beschrijving schrikkelijk. Daar slaat men de menschen moedwillig tot zij sterven.’

Inderdaad: ik heb in andere gevangenen talrijke gevangenen uit Orel en Sarátof gesproken: het is daar onmenschelijk. De heer Minor machtigde mij zijnen naam te noemen. Hij zei: ‘De inspecteur heeft mij geroepen om met u te spreken, de waarheid, niet meer, niet minder. En ik zeg de waarheid. Dat is een zaak van mijn geweten. Willen ze mij daarom straffen en mishandelen, dan is dat een zaak van hun geweten.’

Het volgend jaar bestaat de dynastie van de Romanofs driehonderd jaar en zal eene groote amnestie worden afgekondigd. Waarom zullen de politieken daarvan uitgesloten zijn, gelijk men mij zeide? Terwijl de heer Minor sprak was het doodstil in de groote zaal. Enkelen, die Fransch of Duitsch verstonden luisterden stipt. Anderen zwegen. Soms een enkel woord van een gevangene, die iets vertaalde of van den tolk. En de woorden Orel en Sarátof verstond een ieder. Dit is wat de heer Minor woordelijk zei: ‘U bent vrij, u kunt spreken, u kunt schrijven. In Orel en in Sarátof en in zooveel andere steden zijn duizenden, die lijden en gekweld worden. Zeg dat. Ieder volk moet zelf het leed dragen, dat zijn groei meebrengt. Maar boven het nationale volksgevoel gaat het gevoel van menselijkheid en wat in Orel en in Sarátof gebeurt dat is boven iedere beschrijving en verbeelding onmenselijk. Men heeft mij gevraagd u de waarheid te zeggen: dit is de waarheid.’

Toen de heer Minor zweeg kwam er ontspanning in de groote groep gevangenen, die roerloos geluisterd hadden. De tolk sprak druk met den commandant en den inspecteur. Ik zei, dat ik nog wat alleen met den heer Minor wilde spreken. Hij gaf mij het adres van zijne vrouw en zijne kinderen en ik beloofde daarheen te gaan in Parijs. Hij gaf mij ook adressen van vrienden en bekenden in Rusland en daarbuiten en ik beloofde hun te schrijven. Wederkeurig gaf ik hem een aandenken en ik schreef daarop woorden, die Ernest Dowson boven één van zijne gedichten schreef: ‘*Dum nos fata sinunt oculos satiemus amore.*’¹ Den volgenden middag bezocht ik den heer Minor nogmaals en was verheugd hem iets te kunnen schenken. Wij zouden gaarne lang bij elkander gebleven zijn. Maar, ik heb reeds gezegd: ons onderhoud had plaats onder pijnlijke en vernederende omstandigheden: een gewapend gendarme in de kamer en den

1 Laten we elkaar in liefde gadeslaan zoolang het noodlot ons samenlaat.

heer Minor was niet toegestaan te zitten. Een aantal boeken, die ik den heer Minor uit Holland zond, zal hij niet ontvangen. De Moscousche gevangenisambtenaren verklaarden, dat boekgeschenken wel zijn toegelaten. De heer Von Boetticher verklaart van niet. De boeken worden nu ten bate van de gevangenen verkocht. Benijdbare boeken! Mocht de opbrengst velen gevangenen een weinig ten goede komen, dan achten wij het verlies nog winst.¹

Waarom ik den heer Minor niet ten derdenmale sprak, heb ik reeds medegedeeld. Tot eer van de ambtenaren in Moscou kan ik vermelden, dat zij met eerbied over den heer Minor spraken. Mijne gevoelens voor onzen moedigen, ongelukkigen makker Joseph Minor heb ik uitgezegd in dit gedicht:

Joseph Minor: kloek denker, kalme dader,
 Hoe vond ik u, gekooïd, gekrenkt, geknecht
 Aan waardloos werk hoe scheidt schandlijk onrecht
 Een vrouw van haar man, kindren van hun vader.

Ik hield ontroerd uw handen in mijn handen,
 Mijn hart verstond blik, en gebaar en taal,
 Gij spraakt (en stil werd ieder op uw zaal)
 Van der geknechten leed en wreede schande,

1 In dit verband het volgende: ik had reden te informeeren naar een Rus, dien ik te St.-Petersburg had ontmoet. De verlangde inlichtingen kreeg ik nog niet, maar mijn berichtgever schrijft: ‘daarom wil ik u vooruit even mededeelen, dat ik heel kort nadat u hier in P. waart, in de courant las, dat die heer uit de Malaya Masterskaya, waar u 't eerst waart, een paar dagen verlof had aangevraagd, toen hij echter niet op tijd terug was, zag men na en vond, dat er een groote som niet aanwezig was. Hij was met zijne familie naar 't buitenland vertrokken.’ Malaya Masterskaya No. 5 is het bureau van de gevangenis-inspectie in St. Petersburg. Ik sprak er verschillende ambtenaren. Weet dus niet wie mijn berichtgever bedoelt. De naam doet er niet toe. Hij of een ander, dit zijn de menschen, die spreken van: ‘een zekerer Minor’ en die leven en dood van onze makkers in hun handen hebben.

Dit was uw woord: 'Gij zijt nog vrij, mijn Makker,
 Uw sterke stem bindt een talrijk gehoor,
 Spreek wat wij lijden, nacht en dagen door,
 Roep het geweten van Europa wakker.

Frankrijk met zijn opstandig-sterk verleden,
 Engeland met zijn trotsch gevoel van recht,
 Laten ons hier in ketenen geknecht,
 Onder voeten van ruw geweld vertreden.

In Orel, Pskov, in Tobolsk en Sarátov
 Loeren de kerkers wreeder dan een hel
 Daar kwijnt gekweld, dof in zijn donkre cel
 Wien tartend onrecht en hatende wraak trof

Wij slaven daags, die 's nachts op planken slapen,
 Wreeder dan straf dreigt ons hooplooze ban,
 Zij breken hier de kracht van ieder man,
 Zij verneedren vrouwen, zij kwetsen knapen.

O, wees de stem van onze stem, gij Makker
 Die vrij de wegen van uw wenschen meet,
 Zinge luid uw lied ons hartbrekend leed,
 Roepe uw lied Europa's geweten wakker.'

Dit was uw woord. Mijn Daad? O, kon ik breken
 Met mijn handen der muren barre ban.
 Mijn hand is zwak. Mijn lied tart sterk. Ik kan
 Met hatend woord uw bitter onrecht wreken.

De stem van uw stem moge ik zijn, uw klagen
 Vinde in de maten van mijn lied gehoor.
 Ik zweer: 'zij martlen machtloozen ál door,
 Die recht vragen worden ter neer geslagen.'

Joseph Minor: ons scheiden zooveel landen,
 Onrecht en streng verbod, en wacht en muur.
 Vergeet mij niet: ik gedenk ieder uur
 Uw liefde, uw trots en hun liefdlooze schande.

Ik ben hiermede aan het einde van mijne mededeelingen en beschouwingen gekomen. De vrees voor bestraffing en mishandeling van mijne berichtgevers heeft mij ten deele weerhouden mede te deelen wat ik weet. Natuurlijk is mijn onderzoek niet volledig geweest. Er zijn zeventienhonderd gevangenen in het Russische Rijk. Ik zag er zeven en zeker de beste. Van de ellende van de ballingen in Siberië zag ik niets. Ik bezocht de gevangenen in den zomer. Hoe is de toestand in den winter? Voor verder onderzoek is nog ruimte genoeg. Zeker zal ik nogmaals naar Rusland gaan. Ik heb mijne aanbevelingen nu ook voor de gevangenen. En mijn leertijd is voorbij. Men zegt, dat de Russische regeering mij niet nogmaals in de gevangenen zal toelaten. Dit is onverstandig en onmogelijk, waar de regeering gelijk ik reeds citeerde, schrijft, dat alle gevangenen voor vreemde onderzoekers wijd open staan: ‘Le gouvernement russe n'a jamais fait un mystère de ce qui se passe dans les prisons de l'empire, et il veut bien en ouvrir largement les portes aux représentants de la science et de la presse étrangère qui exprimeraient le désir de voir leur organisation et de faire connaissance avec le régime qui y est établi.’ (Notice 6, Dementi 26.)¹ Dit kan niet beteekenen, dat men als vreemdeling het recht heeft onder waakzaam geleide van zeer vriendelijke, maar ook zeer onbetrouwbare regeeringsambtenaren te worden rondgevoerd door eenige daartoe bestemde modelgevangenen. Maar dit beteekent, dat de Russische regeering geen onafhankelijk, eerlijk onderzoek vreest. Wordt mij de toegang verder geweigerd dan zal ook iedereen weten, wat de waarde is van eene besliste verzekering van de regeering in twee officieele geschriften. Niemand liever dan ik zal goede berichten willen geven omtrent verbetering in beruchte Russische gevangenen aangebracht. Maar nu zijn Orel en Sarátov moordholten, andere

1 Het Russische gouvernement heeft nimmer een geheim gemaakt van wat er in de gevangenen van het Keizerrijk geschiedt en het is volkomen bereid, de deuren wijd open te zetten voor de vertegenwoordigers der wetenschap en der buitenlandsche pers, die den wensch mochten te kennen geven, zijn inrichtingen en de daar toegepaste stelsels te leeren kennen. Bezoeken van vreemden aan Russische gevangenen behooren overigens niet tot de zeldzaamheden: de indrukken die zij ervan geven -- en onder hen bevinden zich alleszins tot oordeelen bevoegden -- zijn in alle opzichten gunstig.

gevangenissen tooneelen van misdadige mishandelingen.

Ik doe een beroep op de Russische Regeering om deze smartelijke, schandelijke toestanden, die haar sinds tientallen van jaren volkomen bekend zijn, te doen eindigen.

En als een beroep op de Russische regeering niet helpt, dan namens de duizenden en duizenden, die lijden in Orel en Sarátof, in Tobolok, Pskov, Sebastopol, Tiflis, Nicolajevsk, in de weinige gevangenissen waar ik ben geweest, en in de vele gevangenissen, waarin ik gaan wil, namens die duizenden en duizenden zou ik een beroep doen op het rechtsgevoel van het Engelsche volk, welks regeering thans met Rusland is bevriend. En wij zouden moeten vragen wat de zedelijke waarde is van de vriendschap met eene regeering, die niet kan staande blijven zonder het verbannen, vermoorden, mishandelen van duizenden van hare beste burgers.

En als een beroep op de Russische regeering niet helpt, dan namens de duizenden en duizenden, die lijden in Orel en Sarátof, in Tobolsk, Pskov, Sebastopol, Tiflis, Nicolajevsk, in de weinige gevangenissen waar ik ben geweest en in de vele gevangenissen, waar ik gaan wil, namens die duizenden en duizenden zou ik een beroep doen op het rechtsgevoel van het Fransche volk, welks regeering thans met Rusland is verbonden. En wij zouden moeten vragen, wat de zedelijke waarde is van een bondgenootschap met eene regeering, die niet kan staande blijven zonder verbannen, vermoorden, mishandelen van duizenden van hare beste burgers.

En als het Engelsche volk en het Fransche volk zwijgen en lijdelijk blijven toezien? Wij bidden dit: een oud gebed: ‘Hij, die bloedschuld opeischt, zal zich hunner herinneren. Hij zal niet doof zijn voor het schreien der verdrukten. Hij zal rechten over groote volken en de machtigen der aarde zal hij breken.’

VI. Aanvullingen.¹

Wreedheden in de gevangenissen van het district Nertchinsk.

Den 24sten September schreef Prins Peter Kropotkine mij eenen brief waaruit dit.... ‘een nieuwe tragedie in de gevangenis te Koutamara (district Nertchinsk). Vier mannen hebben vergif ingenomen. Twee hebben zich de polsen doorgesneden, omdat het vergif, in weerwil van afgrijselijke pijnen niet wilde werken. Al de anderen zijn een hongerstaking begonnen. Dat is den zesden gebeurd en wij wachten in angst of er nieuwe slachtoffers zullen vallen. ‘*Vervloekt de maatschappij,*’ schrijft een van de overlevenden, ‘*die niets doet om ons te helpen.*’

In de *Daily News* van Donderdag 26 September schrijft Prins Kropotkine uitvoeriger:

‘Ruim achttien maanden geleden, na de zelfmoord van Sazonoff, benoemde de algemeene gevangenisadministratie te St. Petersburg speciale inspecteurs voor de Siberische gevangenen. De keuze was niet steeds zeer gelukkig. Benoemd werden meerdere ambtenaren, die als wreed bekend stonden. Bijvoorbeeld de Heer Von Kube, inspecteur te Orel (*altijd Orel*), die daar voortdurend heeft laten geeselen.

1 Deze aanvullingen betreffen gegevens, ontvangen na voltooiing van het voorgaande opstel.

Berucht is geworden de inspecteur Sementkovsky. Hij heeft de positie van de politieke gevangenen te Nertchinsk zeer verslechterd. *Wettelijk* bestaat er geen verschil tusschen politieke en niet-politieke gevangenen, maar *feitelijk* worden politieken in vele gevangenissen niet geeeseld. Dit was reeds in de tijden van George Kennan. De inspecteur Sementkovsky gelastte den commandant van de Koutamaragevangenis de politieken eveneens te laten geeselen. Dit is geen mishandeling, maar een straf. Een gevangene Brielin werd tweemaal geeeseld. De politieke gevangenen hebben steeds vergif bij zich, onvindbaar verborgen. Vergif namen in: Moshkin, Mikhailoff, Ryshkoff, Leibason, Masloff, Cherstvoff, Odintsoff, Kosloff en Pkhalsky. Hun polsen openen en bloedden dood: Ryshkoff, Leibason en Masloff. De dooden werden den volgenden morgen in een gemeenschappelijken kuil begraven. De commandant sprak tot de overlevenden: “*Sterf allemaal: ik laat begraven.*” De andere gevangenen zijn een hongerstaking begonnen.’

*Habent sua fata libelli.*¹

Waar zijn de boeken gebleven, die ik voor verschillende gevangenen te Moscou gezonden heb? De Heer Von Boetticher schreef mij, dat het niet geoorloofd is boeken voor bepaald aangewezen gevangenen te zenden. Een ambtenaar bij het gevangeniswezen schreef mij: ‘*De boeken zijn aan de betrokken gevangenen ter hand gesteld.*’

*E Tenebris.*²

In mijn bezit zijn gekomen twee brieven door politieke gevangenen in het geheim geschreven aan kame-

1 Boeken hebben hun geschiedenis.

2 Uit de duisternis

raden in andere gevangenissen, die ze mij hebben weten doen toekomen. De brieven waren in het Russisch geschreven. De vertaling is van den Heer Alex. Saalborn, beëdigd translateur voor de Russische taal te Amsterdam. De brieven waren zeer klein en niet steeds duidelijk geschreven. De mogelijkheid bestaat, dat sommige eigennamen niet geheel precies te lezen zijn geweest. Om zeer begrijpelijke redenen is hier en daar iets weggelaten. De eerste brief is geschreven te Schlüsselburg, de tweede te Orel. Beide betreffen dezelfde gebeurtenis.

Uit Schlüsselburg.

.... ‘In den eersten tijd is het hier nog al dragelijk geweest. Maar later begon de geachte Heer Ljubinetski de rechten van de gevangenen te verkorten. Hij wilde een geheel nieuw regime invoeren, maar stuitte dadelijk op tegenstand van een groot aantal gevangenen. Gevolg: dertig dagen carcerstraf. Daar wij hier te Schlüsselburg allen op goeden voet met elkander zijn, werd besloten een collectief protest in te dienen tegen de gemeene behandeling van L. In de maand Juni waren er meer dan dertig menschen in de carcens. Dit was de eerste waarschuwing zijnerzijds. Van onzen kant was eene collectieve kennisgeving opgemaakt van den volgenden inhoud: “Wij ondergeteekenden protesteeren tegen de gemeene behandeling van Ljubinetski. Wij hebben onze solidariteit bewezen en den assistent van L. geboycot, zoolang hij zich in de vesting¹ bevindt.” Het protest werd ondertekend door 150 menschen. Buitendien hebben honderd personen mondeling geprotesteerd bij de inspectie. Op den dag van het protest waren wij met honderd ter inspectie, evenals de tweede afdeeling: de disciplinair-gevangenen; maar de vierde afdeeling en de

1 Bedoeld is Schlüsselburg.

eerste waren niet aanwezig. En wij, eensgezind met de tweede afdeeling, gaven op de algemeene begroeting “dag jongens” geen antwoord. Eenige dagen vóór dit geval, was de chef Sonnenberg naar het buitenland vertrokken. Zijn plaats werd ingenomen door Agafonof, gewezen assistent bij de transportafdeeling. In den eersten tijd van de boycot heeft hij zijn gedrag veranderd, en vertelde ons, dat Ljubenetski verplaatst zou worden. Maar hoe hem dan te verwijderen uit de vierde afdeeling? Dat ging niet, antwoordde hij, daartoe had hij geen recht. Wij namen hiermee genoegen. Aan L. hebben toen velen verklaard, dat zij hem niet zouden antwoorden bij de inspecties. Hier moet ik bijvoegen, dat er in den loop van twee jaren een hevige ontevredenheid was ontstaan tengevolge van verschillende onwettige handelingen, zooals b.v. het niet doorzenden van brieven, het niet afnemen op den wettelijken tijd van de boeien, het slechter worden van het eten, het niet toelaten van lectuur. Het wandelen voor de tweede afdeeling is afschuwelijk, op een klein plaatsje, dat op een kist gelijk is. Op 8 Juni is in de cellen van de vierde afdeeling het avondeten niet aangenomen, daar de nappen niets dan water bevatten. Op deze weigering kwamen sommigen in de carcer, anderen werden op carcerrantsoen gesteld. Op 10 Juni schold L. een der gevangenen voor *schoft*. De anderen protesteerden. De persoon in kwestie kreeg carcer. Dit alles raakte in Petersburg bekend en er kwam ter onderzoeking een inspecteur van de hoofdadministratie der gevangenen Loesjitski. (Naar men zegt is hij gekomen naar aanleiding van het feit, dat een strafgevangene een gevangenisarts met een bank geslagen heeft). Loesjitski ging door de gemeenschappelijke zalen, deed vragen, nam collectieve opgaven aan, sprak op gewone toon en met gewone woorden. Hij drong er op aan, dat ieder voor zich zelf spreken zou. Hij zei, dat op

het onderteekenen van collectieve klachten zware straffen stonden en dat wij in groepen van vijf zouden worden berecht. Hij sprak vooral met Wazjano, Zjadenofski, Alexis Saposjnikof, Petsjonkin, Kontofovitsj, Pogojanoe, Ljafgisjin, Koeznitzoff, Loskofski, Dorodoff, Sjarepa, Bilitjin en Goerkoff. Wij klaagden over de slechte behandeling door de artsen, vooral doctor Petroff. Daarna reisde Loesjitski weer af.

Op 20 Juni liet Ljubinetski geeselen, Prajogin, Bogdanoff en Boezinoff. Wij vernamen dit eerst den dertigsten en kwamen toen opnieuw in verzet. Op de inspectie van den 7den Juli ontbraken 200 man; zij gaven de volgende verlangens te kennen: 1) afschaffing der geeseling; 2) afschaffing van de carcerstraf voor 30 dagen; 3) verwijdering van Ljubinetski; 4) afnemen van de boeien op wettelijken tijd; 5) wandeling volgens de wet; 6) medische hulp. Om elf uren begon men ons in den carcer te plaatsen: Lichtenstein, Zjadenofski, Bilibin, Boekoff, Saposjnikoff, Koeznjetsoff, Ogaroff, Lafgisjin, Sjarepa, Woronitsjin, Antoni Konoëi, Tsiala, Barisjewitsj. Anderen werden op carcerrantsoen gezet. Alles voor dertig dagen. Den 9den Juli verscheen ter onderzoeking de nieuwe gevangenisinspecteur. Hij nam alle klachten op, ook in de carcers. Hij vroeg ieder waarom hij in de carcer zat. Hij verklaarde, dat de geeseling onwettig was geweest. Na zijn vertrek werd in plaats van twee, twee en een half pond brood gegeven, alle dagen water. Op 17 Juli 's nachts drie uur hoorde ik, dat een deur open ging en dat de brigadier de namen riep van Bilibin, Boerkof, Zjadenofski. Zij werden naar het kantoor gebracht en hun werd medegedeeld, dat zij krachtens besluit van de hoofdadministratie naar Orel zouden worden gezonden ter verbetering, wegens hun deelnemen in protesten en de collectieve klachten. Nog anderen werden opgeroepen, in boeien geslagen en overgegeven aan de convooisoldaten. Er waren

bij: Boris Zjadanofski, een oud-officier, Nicolaï Bilibin, Zacharias Tsiosja, Antoni Konoëi, die twee jaar te Moscou gezeten heeft en matroos was, Schmidt een anarchist, Nekrassof een van de voormannen van de sociaal-democratische militaire organisatie, Jan Loekka, een leeraar uit de Baltische provinciën, Korotkof¹ uit Saràtof en anderen. 's Morgens werden zij met het vestingstoombootje naar St. Petersburg gebracht. Zoo mogelijk zullen zij uit Orel berichten zenden.

Uit Orel.

‘Wat ik nu ga vertellen betreft alleen de cellulaire afdeeling. Van de gemeenschappelijke heb ik niets gezien en kan ik ook niets te weten komen. Bij de aankomst zeiden eenigen van ons in antwoord op de grove vragen van den assistent, dat zij alleen dan zouden antwoorden, wanneer hij zich wilde herinneren, dat er behalve grofheid ook beleefdheid bestond. Na de opname ging de assistent naar de voorplaats en vroeg: “*Wie sprak er hier van een behoorlijke behandeling?*” Eenigen zonderden zich af en de assistent beval deze in den carcer te plaatsen. Toen gingen we allen bijeen staan, hiermede te kennen gevend, dat wij allen van de beleefde behandeling gesproken hadden en deze wenschten. De assistent wond zich eerst heftig op en beval toen: “in het bad.” Men voerde ons weg en op de plaats beval hij ons uit te kleeden en in het voorvertrek te gaan. Daar moesten wij ons wasschen. In twee minuten was dit afgelopen, wij kleedden ons en gingen ieder naar zijn cel. Hier moet ik bijvoegen, dat wij van af het eerste oogenblik onzer aankomst met een hagel van de gemeenste schimp- en scheldwoorden overladen werden. Eerst ontving

1 Dit is Iwan Korotkoff over wiens mishandelingen te Orel ik in verschillende gevangenissen heb gehoord.

ons de chef en zeide op theatrale toon: “Indien gij u ongehoorzaam gedraagt, zal het u slecht bekomen, zeer slecht.” Hierna plaatste men ons in verschillende cellen. De assistent zei tegen mij: “Daar heb je je ligplaats, schoft.” Om acht uur 's avonds hoorde ik fluisteren en het knarsen van een slot en daarna een vreeselijken schreeuw. De kameraden werden gegeeseld. Weenen, steunen en zuchten, kermen, huilen en het harde geluid van de voortdurende zweepslagen. Het was om krankzinnig te worden. Mijn deur werd geopend. Een bende assistenten en bewaarders stormde naar binnen, lichtten mij van de voeten, en begonnen mij te mishandelen op een wijze, die ik niet omschrijven kan. Ze gingen op mijn lichaam staan, traptten mijn hoofd tegen den grond, slingerden mij van den eenen hoek naar den anderen en wentelden mij vervolgens met het gezicht omlaag, bonden mijn armen vast op den rug en ook mijn voeten. In dezen toestand hieven ze mij tot manshoogte op en lieten mij toen neervallen op den grond. Zóó verloor ik het bewustzijn. Maar al spoedig ontwaakte ik door kreten, schreeuwen en slagen uit de cellen naast de mijne. Een tijd lang voelde ik niets, maar weldra voelde ik bloedstoringen in armen en beenen, zoodat het was, of zij afstierven. Mijn schouders deden hevig pijn. Ik kreunde maar kon mij niet bewegen. Het was of mijn gezicht in een kom met bloed lag en ik begon nog erger te kreunen. Uren later kwam er een chirurgijn: hij bekeek mijn handen en zei onwillig: “*Maak ze maar los.*” Dit geschiedde en men trok mij een dwangbuis aan, waardoor mijn handen op mijn rug vastlagen. In dezen toestand liet men mij. Tegen den morgen kwam de dokter weer, keek, en ging weer heen. Eerst den dag daarop werd ik van de touwen bevrijd en werd het dwangbuis afgenomen. Ik moet er nog bijvoegen, dat ieder bezoek vergezeld ging van zweepslagen en gemeene scheldwoorden. De

inspecteur komt binnen en schreeuwt: “Goeien dag.” Ik zwijg. “Waarom hou jij je bek, donderhond? Geef antwoord. Wij wenschen je een goede gezondheid. Ik ben de inspecteur. Ik zal niets oververtellen, en jij zult ook niet veel meer oververtellen.” Later komt hij weer binnen en gelast mij op handen en voeten te kruipen en den bodem schoon te wrijven met doeken. Ik zeg: “dat is onmogelijk.” Dan komt de brigadier, roept goeden dag. Ik zwijg. En weer hetzelfde. Den volgenden dag hoor ik kreten van mannen, die geslagen worden als ze naar het closet gaan en niet spoedig genoeg gereed zijn. Later verneem ik, dat anderen hetzelfde lot ondergaan hebben als ik. Zjadenofski, Korotkoff, Loekka en Schmidt hebben 12 dagen honger geleden en daarna heeft men hen op dekens in het ziekenhuis gebracht, waar ze met inspuitingen gevoed werden. Men bracht hun Groeziërs als liefdebroeders. Korotkoff is daarna nogmaals schrikkelijk mishandeld. Hij schreeuwde onder ontzettend kreunen. Ook Zjadanofski werd geslagen tot hij zich niet meer verroerde. Hun carcer-termijn werd met twintig dagen verlengd en men hield hen bovendien nog twee dagen te lang in den carcer. Zjadenofski is in het eind van Augustus overgeplaatst.

Het wandelen is hier vreeselijk. Aan twee kanten van de plaats een gelijk schouwspel: de inspecteur bij het hek met een zweep, oppassers in een grooten cirkel, waarbinnen gevangenen op rijen van vier marcheerden op commando: één, twee, drie, vier. Die niet precies in de pas blijft wordt onbeschrijflijk mishandeld.

Veel heb ik achterwege gelaten. Wij zijn zeer onder den indruk van den aanblik van zooveel mishandelde kameraden. Er zijn nu ongeveer 1200 gevangenen. In Schlüsselburg 900.’

Het oordeel van prof. Reiss.

In verband met het gunstig oordeel over Russische gevangenen van den Heer Reiss, hoogleeraar te Lausanne, wensch ik mede te deelen, dat de Heer Reiss door de Russische Regeering geregeld wordt belast met schriftkundige expertises. Zijne verhouding tot de Russische Regeering verschilt *in wezen* niet van die van eenen regeeringsambtenaar.

Het oordeel van den Heer Wyndt.

In verband met het oordeel over Russische gevangenen van den Heer Wyndt door de Russische Regeering gepubliceerd (Démenti 4) geef ik het volgende uit een schrijven van een hoofdamtenaar van het Engelsche gevangeniswezen: 'Ik herinner mij het boek van den Heer Harry de Wyndt nog zeer goed. Hij is een Amerikaan en hij was absoluut niet op de hoogte van het Engelsche strafstelsel toen hij zijn boek schreef in 1896. Zijne mededeelingen omtrent het Engelsche systeem waren absoluut onjuist. Zij werden dadelijk tegengesproken. Het boek werd vrij algemeen gewantrouwd. De algemeene meening was, dat hij door de Russische Regeering was betaald om te schrijven zooals hij deed.'

Er is sinds ik mijne mededeelingen over de Russische gevangenen publiceerde, niet weinig gebeurd. De amnestie, hopelooze hoop van velen, is voorbijgegaan, zonder voor de politieke gevangenen veel verlichting te hebben gebracht. Voor de meer-ernstige politieke veroordeelden bracht de amnestie volstrekt

niets. Voor vele gevangenen was deze schraalte niet onverwacht en niet teleurstellend. Een hunner schrijft mij: *‘Van die amnestie verwacht ik niets en verlang ik niets. Ik verlang iets geheel anders en verwacht dat ook. Mijn leven is ellendig. Maar wij hopen en vertrouwen.’*

Den vijftienden Februari ben ik weder op reis naar Rusland gegaan, ten einde te beproeven iets ten goede te verkrijgen voor de gevangenen in het algemeen en voor sommige gevangenen in het bijzonder. Mijn hoop was niet groot, dat ik gemakkelijk veel verkrijgen zou. Maar men moet soms iets van het zijne wagen, om iets voor zijne vrienden te winnen.

Over de ervaringen en de uitkomsten van mijn tweede reis, ofschoon niet van ieder openbaar belang ontbloot, zal ik hier slechts weinig schrijven. Mijn taak is lijden en zwijgen. Zwaarder dan het luide uitschreien, dat het hart kan opluchten.

Ik was te St. Petersburg zeer goed aanbevolen en heb daardoor verschillende hooggeplaatste personen gesproken, wier namen ik niet vermelden kan, en van wie ik niet veel heb verkregen. Voor een gedeelte zal dit gelegen hebben aan den ongunstigen indruk, dien mijn artikelen in sommige regeeringskringen hebben gemaakt. Het is niet hier de plaats mij te verdedigen. Ik heb te St. Petersburg een zeer onaangenaam onderhoud gehad met Staatsraad Von Boetticher, den onderchef van de Algemeene Gevangenisadministratie. Hij verweet mij blind te zijn geweest voor het goede in de Russische gevangnissen. Dat is niet waar: ik heb de gebouwen geprezen, de cellen, de bibliotheken en meer. Hij verweet mij, dat ik opzettelijk en tegen beter weten in de kinderkoloniën en priotten heb geprezen, ten einde met meer schijn van recht opzettelijk en tegen beter weten in de gevangnissen te kunnen laken. Dat is niet waar. Ik heb opzettelijk en tegen beter weten in niets geschreven.

De heer Von Boetticher verweet mij, dat ik de gevangenen voortdurend heb geloofd, zijne ambtenaren daarentegen voortdurend niet. Wat wonder! Stelselmatig ben ik door de ambtenaren bedrogen. Ik heb daarvan vroeger reeds verschillende gevallen genoemd. Thans nog dit: in een van de gevangnissen heb ik, natuurlijk met verlof van de betrokken autoriteiten, aan eenen zieken gevangene iets gegeven. Later hoor ik, dat men hem dit na mijn vertrek dadelijk afgenomen heeft. De groote moeilijkheid is het bewijs. Want men kan zijne zegslieden meestal niet noemen, en ten slotte is het een punt van gelooven of van niet-gelooven. Intusschen is het de eigen schuld van de Russische regeering wanneer men haar niet gelooft. Bij voorbeeld: de Regeering vermeldt, dat zich te Schlüsselburg op zekeren dag vier zieken in het gevangnishospitaal bevonden. (Démenti 13). Talrijke personen verzekeren mij, dat dit getal veel en veel te laag is. Ik vraag den heer Von Boetticher verlof naar Schlüsselburg te gaan. Neen, zegt de heer Von Boetticher, dat kan niet, want ik heb tegen de Regeering geschreven.

Natuurlijk, dat mijn artikelen niet een paraphrase zijn van de officieele geschriften van de Russische Regeering. Ik heb de feiten beschreven zooals ik meende, naar mijn beste weten, dat zij waren. Maar de Russische Regeering zal toch moeten begrijpen, dat de politieke gevangenen voor ons geen misdadigers zijn; maar krijgsgevangenen. Dat iemand een vijand is van de Russische Regeering, is voor ons geen reden hem te waardeeren, maar ook niet een reden hem niet te waardeeren. Er zijn op het oogenblik zestigduizend administratief gevangenen en verbannenen. Zij zijn veroordeeld zonder rechtsgeding, dat wil zeggen, zonder dat zij zich konden verdedigen. Ik vraag mij af, hoe de Russische regeeringsambtenaren, die mij thans met de meest bittere verwijten overladen, mogen eischen, dat ik anders en beter schrijf over een

Regeering, die zich staande moet houden op deze wijs.

Ik kan om allerlei redenen geen volledig verslag geven van mijn onderhoud met den Staatsraad Von Boetticher. Slechts dit. In de December-aflevering van 'De Beweging' heb ik eenen brief gepubliceerd over mishandeling in de gevangenis te Orel. De daarin vermelde feiten zijn natuurlijk ook in Rusland bekend geworden door brieven van andere gevangenen. In de Doema is naar aanleiding van die feiten geïnterpelleerd door den afgevaardigde A.T. Kerensky, een van de leden van de werkliedenpartij¹. Ik vroeg den heer Von Boetticher naar zijne meening omtrent dien brief. Hij antwoordde, dat iedereen wel zulk eenen brief schrijven kon. Ik wees erop, dat Iwan Korotkoff mij voortdurend genoemd was als een gevangene, die wreed gegeeseld was geworden en dat zijn naam nu ook weder in dien brief werd genoemd. De heer Von Boetticher ontkende beslist, dat in Orel mishandelingen hadden plaats gevonden. Hij gaf toe, dat Korotkoff en anderen te Orel gegeeseld waren, maar niet buiten de perken van de wet. Zij hadden de geesels straf volkomen verdiend en men was bij de geeseling bijzonder human te werk gegaan. Ik deel deze meening van den heer Von Boetticher hier mede, maar acht mij geenszins verplicht haar te deelen. De heer Von Boetticher gaat af op zijn ambtsberichten en vertrouwt daarop. Moest ik sterven, ik kan dat vertrouwen niet deelen. Ik heb zelf eenen leugenachtigen ambtsbrief gelezen aan den heer Von Boetticher.

Het zou om velerlei redenen gewenscht zijn, wanneer ik kon schrijven, dat ik meen, dat de toestand van

1 De Russische werkliedenpartij heeft een program, veel gelijkend op dat van de Engelsche labour-partij. Zij telt in de tegenwoordige Doema 10 leden op ongeveer 450. In de praktijk gaat de Werkliedenpartij veelal samen met de sociaal-democraten, die 16 leden hebben.

de politieke gevangenen in Rusland veel verbeterd is. Maar ik kan dat niet schrijven, omdat ik dat niet geloof. Nu eens is de eene gevangenis wat beter en dan weder de andere. Toen ik in den afgeloopen zomer te Riga kwam, was de toestand daar goed. Maar kort te voren was er te Riga onmenselijk gegeeseld, naar ik meen op bevel van eenen ambtenaar Abramovitch. Er is toen een hongerstaking geweest en eene revisie. Een half jaar later was er te Riga weder een hongerstaking. Ik meen dat de ambtenaar Abramovitch niet is ontslagen, maar dat hij is overgeplaatst naar Wologda en dat hij daar geregeld laat geeselen. Twee jaar geleden was de toestand in de Boutirky-gevangenis te Moscou ondraaglijk. Er kwam een opstand, waarbij dooden neervielen. Revisie. Toen ik verleden jaar de Boutirky bezocht, was de toestand tamelijk. Nu is de toestand weder veel minder goed. Ik kon geen verlof krijgen de Boutirky te bezoeken.

Gelijk ik zeide hebben de voortdurende mishandelingen of liever humane geeselingen in Orel aanleiding gegeven tot eene interpellatie in de Doema. De meerderheid heeft de eisch van urgentie afgestemd, zoodat de interpellatie feitelijk nooit in behandeling zal komen. De Regeering stelde echter een vrijwillig onderzoek in. Ik sprak te St. Petersburg met den afgevaardigde Kerensky en met professor Milioukov, den leider van de Kadetten. Zij verzekerden mij, dat de toestand in Orel schandelijk slecht is¹. Wellicht brengt de Regeering verbetering aan.

Maria Philippof.

Van bevriende zijde ontving ik uit Moscou mede-

1 Verder: *'Les prisons rusjes'* door Vera Figner.

deeling, dat Maria Philippof met tien anderen is veroordeeld tot levenslange verbanning naar Siberië wegens het invoeren en verspreiden in Rusland van geschriften, uitgegeven door de partij van de socialistische terroristen.

Joseph Minor.

Dit is een naam, die mijn hart zeer ontroert. Maar ik schrijf geschiedenis. De heer Minor heeft mij te Moscou verzocht zijne familie te Parijs te gaan bezoeken, zijne vrienden in Frankrijk en Rusland. Ik ken geen tweeden man over wiens liefde en toewijding iedereen, iedereen spreekt met zulk een volkomen eerbied. Wanneer geen onverwachte keer mocht komen, sterft deze man in eene gevangenis of in ballingschap, zonder ooit zijn vrouw en kinderen te hebben wedergezien.

De heer Minor is een van de zeer bekende leden van de socialistisch-terroristische partij. Hij behoorde reeds in 1889 tot de ballingen, die slachtoffer werden van wat men heden nog noemt: 'de gruwelen van Yakoetsk.' In de stad Yakoetsk bevonden zich in dien tijd een aantal administratief verbannenen, die verder moesten naar de doodelijke Poolstreken van het gouvernement Yakoetsk. De Regeering wilde dit transport doen plaats hebben op eene wijze, die naar de meening der verbannenen, gelijk stond met den hongerdood. Er werd niet genoeg eten medegegeven om tot de bestemming te komen. Voor de Joodsche verbannenen werden nog bijzonder ongunstige schikkingen getroffen. De verbannenen weigerden, wellicht mede door een misverstand, te vertrekken. Soldaten kwamen, die op de verbannenen schoten. Zes werden gedood, vele gewond. Drie personen werden ter dood veroordeeld, twintig andere tot zware straffen, dwangarbeid. Bij de laatsten be-

vond zich de heer Minor, die twintig jaar gevangenisstraf kreeg. Tengevolge van eenige amnestiebesluiten was de heer Minor op het einde van de negentien jaren weder vrij en hij vestigde zich in Frankrijk. In 1908 maakte hij in het belang van zijne partij een reis door Rusland, natuurlijk geheim. Hij werd aan de Russische Regeering verraden en verkocht door mejuffrouw Zeitline, een spion, en te Sarátov gearresteerd. Zijn vonnis is: acht jaar dwangarbeid en levenslange verbanning naar Siberië. Maar ik schrijf geschiedenis.

Bij de verwanten van de verbannen, die in 1889 te Yakoetsk waren, zal men u een carton laten zien met een aantal kleine portretten dier strijders. In het midden de drie ter dood veroordeelden. Rechts onder de heer Minor, toenmaals achter in de twintiger jaren. Het is wel hetzelfde kalme, verstandige gezicht van bijna vijfentwintig jaar later.

Ik heb deze portretten meermalen gezien, want van hen, die in 1889 te Yakoetsk waren, ken ik nu meerderen. Sommigen zijn nog steeds gevangen of verbannen.

Georges Dmitrenko.

Dit is de jongen, dien ik sinds onze hartroerende ontmoetingen te Moscou geen oogenblik vergeten had. Den 8sten December dit briefje in het Fransch uit Luik: ‘Mijnheer, ik heb de eer u mede te deelen, dat een van uwe vrienden te Moscou, de politieke gevangene Georges Dmitrenko, verbannen is naar het land der Yakoeten. Met achting Victor Dmitrenko.’

Ik kan geene beschrijving geven van de wanhoop, die zich van mij meester maakte. Ik kan alleen zeggen dat ik alles heb gedaan wat in mijn vermogen was om Georges te redden of zijn lot te verlichten. Maar

tegen de velen was het alles nutteloos. En onze eenige hoop blijft tijd en keer.

Victor Dmitrenko, die mij schreef, is de oudere broer van Georges. Ongeveer vier jaren geleden werd hij administratief verbannen naar het ruwe Noorden van Europeesch Rusland, verdacht van geheim lidmaatschap van de partij van Joseph Minor. Hij wist te ontvluchten, en studeert thans te Luik technologie.

Terwijl ik dit schrijf bevindt Georges Dmitrenko zich in eene gevangenis in Siberië, wachtend tot weer en wegen voldoende zullen dienstig zijn voor de eindelooze reis naar Yakoetsk. Wanneer ik thans schrijf: *'In uwe handen, Heer,'* dan weet een van de Russische regeeringsambtenaren, dat ik aan hem denk, en van wien ik uitkomst verwacht. Verlof om Georges Dmitrenko te bezoeken in Siberië werd mij geweigerd. Daarentegen worden mijne brieven hem, volgens de Regeering, ter hand gesteld. Ik heb te dezen aanzien de belofte van eenen ambtenaar, en, hoeveel maal ook belogen en bedrogen, wensch ik daaraan niet te twijfelen.

Hier volgen liederen, die ik voor Georges Dmitrenko geschreven heb.

I.

De verbanning

Hoe brandt Moscou zijn blauwe en gouden pracht
Onder de heemlen schooner goud en blauw
Dagen lang en zijn schitter mindert nauw
In helle scheemring van den zomernacht.

Maar wee, die pracht verdoofde toen ik daalde
Van angst en afschuw klam, diep in een hel:
Zwarte carcens, vochtige dompe cel
Waar dag tot schuwe schemering vervaalde.

Waar 't licht zich schaamt over de schouwe schande
Die beter in duister zijn doem voldingt,
Die Schoonheid schendt en Trots tot knechtschap dwingt,
De Jeugd ketent aan voeten en aan handen.

Mij liefst van allen, Georges, gij, zóó dapper,
 Zoo trouw, zoo trotsch, in 't kloek-gewaagd bedrijf
 Om vrijheid, maar gekooid vervalt uw lijf,
 Dooft uw oog, wordt uw stoute weerstand slapper.

Ach: wat baat u vreugd om mijn komst bij 't leed,
 Dat daarna weer gruwbaar u grijpt in 't hart?
 Wat baat mijn zoet geschenk bij smaad en smart,
 Die nacht en dag aan uw lief leven vreet?

Makker: wij scheidden. Uit uw wreeden kerker
 Steeg ik mijn weg naar zon en zomerlicht,
 En keerde naar Holland: in rust noch plicht
 Vergat ik u, stout strever, eerlijk werker.

Winter: mijn hart, nog niet geheeld van wonden
 Slaat wreeder wond in zijn wond dit bericht:
 'Georges Dmitrenko werd rechtloos gericht
 En naar het land der Yakoeten gezonden.'

Het land van de Yakoeten: hoort het allen,
 Die, gelijk hij, zomer en jeugd genoot,
 Daar sterft hij nacht en dag een tragen dood
 Tot wanhoop en verwarden waan vervallen.

Daar zomer? Niet van golvend goud en blauw
 Bouwt zich een hemel, niet van streek tot streek
 Draagt de aard zijn oogsten, weiflend wankt en bleek
 De dag van ochtendgrauw tot avondgrauw.

En winter? Wee, de vloek van elke nacht
 Spant met den vloek van elk volgenden saam.
 Wat scheidt nacht van dag? Niet meer dan een naam.
 Eén is hun woede en één hun strenge macht.

Ver van Vader, ver van broeders en moeder,
 Vervalt zijn geest, versluisd zijn krachtig lijf,
 In een leeg leven, zonder kloek bedrijf.
 Buit voor de vlagen van elk woesten woeder.

Geen weg zou mij te wijd en te wreed wezen
 Verbannen makker, om tot u te gaan.
 Maar die u banden, sperren mij de baan
 Daar zij 't aanschouwen van uw schande vreezen.

Vergeet mij niet: als in 't lichtbrekend Oost
Lentezon stijgt, staar ik naar uwe streek,
Oostwaarts heen, Oostwaarts, waar uw zon thans bleek
De kale schraalten van uw toendra's troost.

En 's avonds als gij na den leegen dag
Moedeloos-moe naar 't stervend Westen schouwt,
Denk dan aan mij, dien ge eenmaal hebt vertrouwd,
Ik liet niet af, zoolang ik zege zag.

En 's nachts: dit is het heil der vrije droomen,
Hen weert geen ban, geen stroom, geen bar gebied,
Die dagen scheiden, letten nachten niet
In schooner ban van droomen saam te komen.

En dit: geen macht zal mijn liedren beletten
Uw trots te loven; mijn lied smeekt mijn God,
Dat Hij zal wreken uw hartbrekend lot
Uw heerschers neerslaan en hun wet verzetten.

En wat ons scheidt, één hoop heeft ons verbonden,
Breuk van uw ban en stoute wederkeer.
En keert gij nooit? Vaarwel, vaarwel, ik zweer
U trouw, mijn makker, in diepst leed gevonden.

II

Door den Storm.

Wat drijft mijn boot?
Een wilde wind.
Wat drijft mijn hart?
Zijn nood.
O, God, geef, dat ik helpers vind
Te schutten voor een schouwen dood.
Voor barre ban, voor carcer zwart
Mijn Maat, meer dan één Maat bemind
O, Knaap, in zooveel leed gevonden,
Verloren in nog wreeder leed,
Hoe sloeg mijn hart tot rauwe wonden
Uw jammerkreet.

Nu voer ik ban en achterban.
 Voor u tot trouwen strijd,
 Ik zweer wat vriendschap keeren kan
 Dat uw hart het niet lijdt.
 Geen weg te wijd, geen weer te wreed
 Op 't land en over zee
 Ik ga tot ieder, die uw leed
 Weer voeren kan tot moeders kalmen vree.
 Ik smeeek voor u gelijk ik nimmer deed
 In eigen ramp of nood.
 Meer dan mijn leed voel ik uw leed,
 Uw leven is mijn leven en uw dood is mijne dood.
 Dus drijft mijn boot
 Een wilde wind.
 Dus drijft mijn hart een wilde nood,
 O, Knaap, waar mijn angst helpers vindt
 Te schutten u voor schouwen dood.
 Maar wat kan vriendschap tegen macht
 Die drijft u uit uw zoet gezin
 Naar 't Noorden, waar een wreede nacht
 IJzig land slaat en 't ijzig zwin.
 Waar lente later dan in mijn land zoete zomer,
 Bleek als een herfst met zijn schuw en schaarsch licht,
 Vernederd kwijnt, waar gij gebannen droomer
 Uw Droom bedenkt, maar niet beschreit, niet zwicht.
 Moet ik u, Makker, in ellende laten
 Dien ik, dat zweer ik, toch niet onverdedigd liet?
 Ik zocht voor u naar man en macht en bate,
 Verbannen knaap, vinde ik ze niet:
 Draag dan trots uw lot en wacht ongebogen
 Het klare dagen van den Nieuwen Tijd,
 Het zoete wonder van uw droomende oogen
 Bloeit schooner in zijn heerlijkheid.
 Ik weet, geen wanhoop zal hun wonder dooven,
 Geen ban verbreekt uw trots,
 Een hoop in onze harten en daarboven
 Eén hemel Gods.
 Meet niet de maten van de wegen, die ons scheiden,
 Gij weet de macht van wat mijn hart aan uw hart bindt,
 O, Knaap, verloren in zoo bitter lijden,
 Wie breekt een weg waarlangs mijn troost uw droefheid vindt!

III**Door Londen.**

O, Londen, uwe weelde doet mijn lied wanhopig weenen,
 Die mij vaak heeft verblijd.
 Maar tot heugnis van vreugde is henen,
 Nu mijn Maat zóó lijdt.

Hoe ligt mijn vrije vreugd met éénen slag terneergeslagen,
 Geraakt in 't minnend hart
 Bij lange nacht, noch trage dagen
 Vergeet ik zijn smart.

Ik vond hem in het nauw van muur en vaste wacht gedreven,
 Bedreigd met wreede ban
 Naar 't land vanwaar tot lust en leven
 Nimmer keert één man.

Bedreigd toen en thans reeds verloren, zonder hoop verloren,
 In wilde woestenij,
 Waar maat noch moeder mag verhooren
 Zijn machtloos geschrei.

Wat bond mijn hart aan zijn hart? ik heb niet de macht geweten,
 Die makkers binden kan
 Vóór mijn hart werd vaneengereten
 Om zijn barre ban.

En toen: ik heb de maat van mijne machtloosheid gemeten,
 Aan hun gemeene macht.
 Ik heb mijn oogen blind gekreten,
 Mijn dag werd een nacht.

Verblind van smart, van haat, door hopelooze hoop gedreven
 Tijg ik om hulp op tocht
 En redde ik niet zijn teeder leven,
 Dat ik sterven mocht.

Eens had ik hier de keus van tucht en werk of teedre schande,
 Toen heb ik schand gesmaad,
 Die kiezen liet houdt thans in handen
 Het lot van mijn maat.

En wreekt hij nu mijn keus, o, Makker, aan uw schuldloos leven,
 Of wint hem mijn gebed?
 Wat ik weigerde wil ik geven,
 Als hij thans u redt.

Ik kom, een smeekeling, tot hem, die eenmaal tot mij smeekte,
 Biedend, wat hij toen vroeg.
 Maar als hij smaadde en smalend wreekte,
 En u wreeder sloeg?

Hem is de macht, die 't leven maakt en breekt van duizend maten,
 Mij blijft niets dan gebed
 Dat zijn woord u, van elk verlaten,
 Van verbanning redt.

O, Londen, smeekeling kom ik, die trotsch en tartend schouwer
 Zoo vaak uw straten mat.
 En, kloek bedrijver, stout betrouwer,
 Meer dan één winst had.

Hoe strekt uw weidsche Strand stralend onder den avondhemel,
 Waar 't laatste licht vergloort,
 Hoe kleurig wendt het war gewemel
 Der duizenden voort.

Ik dwaal der duizend één, maar van de duizenden gescheiden
 Door 't eigen vlijmend leed.
 Geen wien het hart zulk hevig lijden
 Om een Vriend vervreet.

Kingsway, Piccadilly, Regent Street, elke keer ziet rijker
 Uw pracht dan 't heengaan liet,
 Maar droeve derver, mat bezwijker,
 Zoek ik uw pracht niet.

Iedere stap, die mijne moede voeten vallen laten
 Tusschen draf en getred
 Brengt nader tot den man wiens bate
 Wellicht Georges redt.

Maar ook, wiens haten hem kan treffen met feller verderven
 Als niet mijn bede baat.
 Wat kiest hij: leven of wreed sterven
 Voor mijn kameraad.

Te vaster wordt mijn vrees, te wankeler wordt mijn vertrouwen,
 Eens heb ik hem gesmaad,
 Doet nu zijn wreede wraak berouwen
 Mijn zwak hart die daad?

En 'k wend mij, Londen, weer, en vlucht verloren in uw menigt
 Met pijn-vervreten hart.
 Waar slaat het hart, dat heilzaam lenigt
 Mijn koortsende smart?

Elk met zijn eigen haat, zijn hopen, zijn hartstochtelijk woeden
 Drijft tusschen vreemden voort,
 Geen bede van droeven of moeden
 Die Londen verhoort.

Moeder, droever dan één, en armer dan uw allerarmen
 Vlucht ik in 't laat gewoel.
 En vlucht weer om rust en erbarmen
 In uw parken koel.

O, Nacht vind ik u daar en waar de vijver schoon en stil is
 Uw lieven broeder Dood,
 Gij voert wie mat van wensch en wil is
 Vrij van drift en nood.

Stil: ver verruicht de Stad, een storm van leven en van lijden
 Een matelooze zee,
 Gij, goede Broeders, lokt mij beiden
 Tot veiligen vree.

Gij lokt, maar laat ik hem, mijn Makker, in het leed verloren,-
 Wie hulp en baat dan biedt?
 Mijn hart heeft zijn hart trouw gezworen,
 Ik breek mijn trouw niet.

Eens had ik hier de keus van tucht en werk of teedre schanden,
 Nu tusschen vrede en strijd.
 Ik kies als toen, mijn hart en handen
 Zijn mijn maat gewijd.

Ik wend mij, Nacht, van uw bekoring tot de felle vlagen
 Der Stad in 't avondlicht,
 Dood, van uw stil-geleide lagen
 Keer ik tot mijn plicht.

Eens had ik hier de keus, nu blijft, zonder keus, niets dan smeeken
 Tot hem, eens wreed versmaad,
 Dat hij mijn smalen toch niet wreke
 Op mijn liefsten maat.

Ik ga, smeekend voor hem, zóó needrig als ik nimmer deed,
 In eigen ramp of pijn
 Meer dan mijn leed voel ik zijn leed,
 In 't hart als venijn.

IV.

Vertroosting.

Maat, ligt mijn lied door uw leed dan met stomheid geslagen,
 Zing ik niet meer
 Vreugd van mijn droom en drift van mijn dagen
 In liederen luide of teer?

Lang hunkerde mijn hart naar de teer-trillende spanning,
 Die 't lied vaak gaf,
 Maar geen zang won ik sinds uwe verbanning
 Naar een land als een graf.

Sterve mijn lied, wat is zang waard bij 't waanzinnig zwijgen
 Van 't gruwbaar oord
 Waar al uw hoop, uw haten en uw hijgen
 In snik worden versmoord.

Zinge mijn lied nog slechts van uw hartenbrekend lijden,
 Vermijde ik vreugd,
 Tot vaste wraak u van 't juk zal bevrijden,
 Dat breekt uw trotsche jeugd.

Vriend: door mijn huis speelt van hoog tot laag een kleine makker,
 En zingt zijn lied,
 Zijne vreugd roept tot een wild weenen wakker
 Mijn dof-sluimrend verdriet.

Want als die knaap door het huis van uw zorgende moeder,
 Door vaders veld
 Speelde uwe jeugd met de jeugd van uw broeder,
 Als gij stoutstrevend held.

Thans kan ik geen vreugd meer zien of uw hartbrekend lijden
 Grijnst wild tot mij,
 Manend mijn hart alle vreugden te mijden
 Voor haat, wraak en geschrei.

Uw vrienden zijn mijn vrienden en uw wreede vijanden
 Dreigt haat en smaad.
 Lagen van mijn verstand, macht van mijn handen
 Wijd ik aan uwe zaak.

Komt er wie om mijn hulp, hart en huis staan hem open
 Noemt bij uw naam,
 Makker is hij, die zijn hart en zijn hopen
 Eens deelde met u saam.

Maat, lag mijn lied door uw leed dan met stomheid geslagen?
 Zing ik thans weer,
 Wat is mijn lied dan de klacht van uw klagen,
 De wraak om uw wreed zeer?

Hier in mijn land luwt de lente en de winter geweken
 Ruimt stad en veld,
 Waar men u bant in baanlooze landstreken
 Moordt nog zijn wild geweld.

Toch: eenmaal toch breekt de ban van uw winter, uw luchten
 Luwen zoo zoet,
 Bergen en dalen zien 't brekend ijs vluchten
 Voor zachten zonnegloed.

Georges: buig niet uw trotsch hoofd voor geweld van hun vlagen,
 Draag kloek en beid,
 Thans nog de ban van een Winter, dan dagen
 Van eenen Nieuwen Tijd.

Eenmaal de wraak als een Lente na winter zoo zalig.
 Hun hoon, hun haat
 Wreken wij drijvend meer dan duizendmalig
 Op wreedden beul en maat.

V.

**Aan zijne Excellentie den Generaal Djoukovsky.
(Dat hij Georges Dmitrenko spare).**

Ik kom, een smeekeling, die nimmer smeekte
 In eigen nood, gedreven door het leed
 Van mijn makker, dat mijn hart wreed vervreet
 Tot U, die streng zijn stout vergrijpen wreekte.

Nu weet ik goed: niets blijft ons meer dan smeeken
 Want tegen U valt machtloos elke macht
 Gebroken zijn, die uw macht wilden breken,
 Zij sterven traag in ballingschap en Nacht.

Laat strijd en streng Recht Georges in wreede nood
 O. Man, heerschend over maatlooze machten
 Mocht de bee van een Dichter u verzachten
 En redde een Knaap van ban en barren dood.

Ik kom tot U: wat is mijn macht? Het klagen
 Van droever liedren dan ooit een Dichter zong.
 Uw Macht? Die stoute strevers nederdwong
 En bant waar ook de moedigsten versagen.

Gij, machtig Man, wees voor mijn bede zwakker
 Dan gij waart voor gewelddadende macht,
 Verwoest geen schat van stout verstand en kracht,
 Betoon genade aan mijn verloren makker.

Want om de wil van zijne teedre jeugd
 En om de wil van zijn krachtig verstand
 Verban hem niet naar het gemeden land
 Vanwaar geen man blij wederkeeren heugt.

En om de wil van zijn bedroefde moeder
 Die dag en nacht een hooploos keeren beidt
 Die schreide tot zij machtloos niet meer schreit
 Wees niet een wreed wreker, maar zorgzaam hoeder.

En om de wil van mijn dof-snikkend lied,
 En om de wil der Schoonheid trouw gediend,
 Gij machtig Man, spaar mijn verbannen Vriend,
 Verwoest de pracht van dit rijk leven niet.

Reis naar Rusland.

Den vijftienden Februari ben ik weder naar Rusland gereisd met de hopelooze hoop iets goeds te bereiken voor de gevangenen in het algemeen en voor sommigen hunner in het bijzonder. Mijn aanbevelingen waren voldoende. De bezwaren bekend. Reeds geruimen tijd geleden was ik door een hooggeplaatst persoon te St. Petersburg gewaarschuwd tot voorzichtigheid in mijne brieven, die door de geheime politie werden geopend. Ook van andere, zéér goed ingelichte zijde, werd ik gewaarschuwd. Maar ik moest de zekerheid hebben, dat ik deed wat gedaan kon worden. Door eene vergissing van een Russisch regeeringsambtenaar kreeg ik den indruk, dat ik de grens niet eens passeeren zou. Maar ik passeerde. Een avond. Het was in Rusland nog midden winter. Welk een pracht: de nachtrit over de witte velden, in een tijd toen de maan wassend was. Maar met een hart vervreten van leed, deed ik deze reis. Midden in den nacht stond ik alleen op het stille donkere station te Wilna. Ware toen Georges Dmitrenko daar geweest, Joseph Minor, Paul Sacvarelidze. Verder, verder. St. Petersburg in den winter is een zeldzame schoonheid. Ik was er niet blind voor, maar ik wil er over zwijgen. De Neva bij de Peters- en Pauls-vesting, en de duizenden sleetjes.

Maar ik wist dadelijk, dat er veel verloren was. Mijne inlichtingen waren doorslaand slecht. Verschillende personen, waarvan de politie wist, dat ik hen kende, stonden onder politietoezicht. Meerderen lieten mij

verzoeken hen niet te komen bezoeken. Dat ik zelf ten nauwste bewaakt zou worden, leed volgens mijn zegsman, geen twijfel.

Men vraagt zich af: ‘waarom dit alles?’ Intusschen werd mijn verblijf in de schoone stad St. Petersburg verbitterd en was mijn vertrouwen op welslagen gering. Om niemand te compromitteeren vernietigde ik mijn Dagboek en adressenboekje.

De geheime politie is te Petersburg talrijk en zeer goed georganiseerd. Men heeft mij algemeen verzekerd, dat een groot gedeelte van de duizenden en duizenden huurkoetsiers politieszpionnen zijn, benevens een groot deel van het hôtelpersoneel. De concierges van de huizen zijn steeds verplicht aan de politie alle inlichtingen te geven, bijvoorbeeld: voor wie een verdacht persoon gekomen is. Tegen een dergelijke organisatie kan niemand op, en zeker geen vreemdeling, die des lands taal niet machtig is. En waarom ook? Ik had niets voor niemand te verbergen. Toch wensch ik niet nagegaan te wezen. Dus nam ik nooit een iswoschtschik dadelijk bij huis. Liet mij nooit brengen waar ik wezen wilde, maar altijd ergens in de buurt in een winkel of een theehuis en ging te voet verder. Maar nietwaar, als de Russische politie tijd en geld te veel heeft, waarom zou ze mij dan niet bespionneeren, daar toch iedereen zijn eigene genoegens heeft.

Over de officieele en half-officieele bezoeken, die ik in het belang van mijne gevangen en verbannen vrienden bracht, te schrijven is niet dienstig. Een enkel woord over sommige personen, die in Holland bekend zijn.

Ik noemde reeds Paul Milioukov, vroeger hoogleeraar in de geschiedenis te Moscou. Hij heeft zijnen behoorlijken tijd in de gevangenis doorgebracht; veel gereisd, conferenties gegeven in Amerika. Thans is hij een van de leiders van de Kadetten. redacteur van

hun dagblad 'Rjesjt.' Ik had den heer Milioukov eenen brief te geven, bovendien inlichtingen te vragen over eenen Rus, dien ik niet vertrouwd. De positie van de Kadetten is eene moeilijke: de Regeering vindt hen te vooruitstrevend, de oppositie te weinig revolutionnair, gedeeltelijk óók te chauvinistisch, te weinig internationaal.

Later had ik in het gebouw van de Rijksdoema een onderhoud met Paul Milioukov en den heer Kerensky, den leider van de travaillisten, die eenige dagen te voren geïnterpelleerd had over de mishandelingen in de gevangenissen te Orel. Toen de heer Kerensky eene uiteenzetting gaf van de beledigingen en mishandelingen, waaraan de politieke gevangenen bloot stonden, riepen rechtsche leden van de Doema: 'Nog veel te weinig; nog veel te weinig'¹.

Tweemaal bracht ik een bezoek bij Nicolaas Tsjaikovsky, een van de oudste onder de revolutionnairen en van Kropotkine een toegewijd vriend. In zijne gedenkschriften heeft Kropotkine met groote genegenheid over Tsjaikovsky geschreven. Hij is ook een goede bekende van Frederik van Eeden. Ik had een boek voor hem en een briefje. Jaren lang kon Tsjaikovsky niet in Rusland komen. Na eene amnestie keerde hij naar Rusland terug. Hij werd na eenigen tijd gevangen genomen, beschuldigd van aanzetting tot moord op den Tsaar en een jaar in voorarrest gehouden. De publieke opinie in Engeland en in Amerika stelde zich voor hem te weer. Zijn proces eindigde met vrijspraak. Een administratieve verbanning achtte de Regeering niet wenschelijk. Zóó vond ik

1 In het Handelsblad van Zaterdag 5 April geeft een ongenoemde Nederlander zeer gunstige indrukken over een bezoek aan de gevangenissen te Orel. Ik wil dit artikel niet onvermeld laten, maar houd mij ervan overtuigd, dat de schrijver zich vergist. Ik schreef daarover in het Handelsblad van Dinsdagavond 8 April.

Tsjaikovsky vrij en werkzaam. Zijne kinderen wonen in Engeland, maar in het belang van het Russische volk is hij te Petersburg. Van deelname aan eenige politieke beweging is geen sprake, maar in de ontwikkeling van de coöperatie in Siberië neemt hij een zeer werkzaam aandeel.

Toen ik het huis van Tsjaikovsky des avonds verliet had ik de stellige zekerheid achtervolgd te worden. Het is een groot huis met honderden bewoners, die ieder eene kamer hebben. Dat er dus twee koetsiers voor het huis stonden is niet vreemd. Een bood zich aan. Maar ik wenschte te loopen. Hij volgde mij, de brug over de Neva over in den verlaten sneeuwavond. Ik kan geen beschrijving geven van wat ik voelde, toen ik de brug overschreed. Ik vroeg den koetsier of hij bij de Ochrana behoorde, nam hem aan, en reed naar huis.

Wanneer de een of andere spion heeft aangebracht, dat ik bij Kerensky, Milioukov en Tsjaikovsky ben geweest, zal hij eens wellicht begrijpen, dat hij overbodige moeite heeft gedaan. Ik had niets te verbergen en ik heb niets te verbergen.

Ten slotte had een verder verblijf te Petersburg geen nut. Van alle kanten werd ik gewaarschuwd en bedreigd. Zóó vertrok ik, met een vertrek dat veel van een vlucht had. Er bleef geen tijd om de pas bij de politie af te laten teekenen. Een telegram, dat ik de grens passeeren kon, zou naar Wirballen worden gezonden.

Dan de nachtelijke aftocht over de eindelooze witte vlakten, onder het licht van een maan zoo schitterend als een zon. De hoop later beter te slagen, heeft mij staande gehouden.

Te Wirballen was het beloofde telegram van de politie en Eydtkuhnen ligt in Duitschland.

VII. Orel.

IN mijn vroegere opstellen over de Russische gevangenissen werd voortdurend de Centrale gevangenis te Orel genoemd als eene waar de politieke gevangenen wreedaardig werden mishandeld. In de 'Beweging' van December publiceerde ik eenen brief, door mij geheimelijk uit een Russische gevangenis ontvangen, met een nauwkeurig verhaal van verregaande mishandelingen.

In het Handelsblad van Zaterdagavond 5 April verscheen een artikel van den Heer H.S. van Son te Efratovo gouvernement Orel, waarin deze beweerde, dat er in de gevangenis te Orel niet mishandeld werd. Het bewijs voor deze bewering was geen ander dan de verklaring van de gevangenis-ambtenaren zelve. Ik was overtuigd van de juistheid van mijne inlichtingen en bood aan met den Heer Van Son te samen de gevangenis te Orel te bezoeken. Het daartoe noodige verlof is mij door de Gevangenisadministratie geweigerd. Mij dunkt, dat wij hierin gevoegelijk eene bekentenis van schuld mogen zien. Een ontzettende schuld waaraan in Rusland niemand, niemand twijfelt.

Na het verschijnen van het eerste artikel van den Heer H.S. van Son heb ik mij gewend tot bevriende gevangenen. Zij hebben mij de twee volgende brieven toegezonden. De eene is geschreven door eenen broe-

der aan zijnen broeder. De tweede is geschreven aan mij-zelfen. Beide brieven zijn uit het Russisch vertaald door den Heer A. Saalborn, beëdigd translateur.

Mijn lieve, beste, broer!

.....
 ‘En nu, beste jongen, zul je zeker gaarne iets van mij willen weten. Je kunt je niet voorstellen in welk eenen toestand ik mij op het oogenblik bevind. Wat hebben die beulen te Orel met mij gedaan! In het begin ging het nog eenigszins. Men behandelde mij tamelijk. Natuurlijk werden wij in de badkamer: ‘*in ontvangst genomen*’ en daar naar behooren: ‘*onthaald.*’ Ieder van ons werd flink geslagen. Vooral in de eerste week werd ik voortdurend: ‘*gemasseerd,*’ maar dat is niet zoo gevaarlijk voor de gezondheid. Bij het begin van de tweede week verhuisde ik naar boven. Gemasseerd werd daar minder, en zeldzamer hoorden wij het commando: ‘*in de houding.*’ Later verhuisden wij naar de derde verdieping. Daar werden wij vrijwel geheel met rust gelaten en zelfs voor het werk in de corridor gebruikt, waarbij ons de kettingen werden afgenomen. Mijn katorga-termijn was bijna voorbij, als ik tenminste rekening hield met den aftrek voor goed gedrag. In had ik den Directeur verzocht geen kwaad over mij te schrijven in zijn rapporten, en dat heeft hij, zoover ik weet, ook niet gedaan. Daarom ben ik ook zoo verbaasd over wat verder te Orel is gebeurd. Toen mijn tijd gekomen was, vroeg ik den afdeelingsschef mij toestemming te geven tot het indienen van het vereischte verzoekschrift.

‘t Is goed,’ zeide hij.

Den volgenden dag werden de anderen, die gelijk met mij gekomen waren, naar de gemeenschappelijke afdeeling overgebracht. Ik bleef achter. Mijn vreugde

kende geen grenzen, want ik dacht, dat ik nu naar Siberië mocht.¹

Denzelfden avond, na de inspectie, stormde een assistent bij mij binnen:

‘Ik wensch uwe excellentie eenen goeden avond.’

‘Heb jij gevraagd, een verzoekschrift te mogen schrijven? Schoft, schoft, ben jij vergeten, wat jij daar te hebt gedaan? Pak hem maar beet.’

Dit laatste tegen een aantal bewaarders, die mede binnen waren gekomen. Ze vlogen op mij af en begonnen mij te slaan en te trappen. Ik deed alle mogelijke moeite niet te vallen. Onderweg waren wij al gewaarschuwd op te passen niet te vallen, omdat ze dan met hun hakken op je borst gaan trappen. De assistent ging op de bank zitten. Hij genoot van het schouwspel en hij hitste de bewakers nog aan: ‘Goed zoo..... goed zoo..... zóó gaat-ie goed..... roep jij nou maar je kameraden te hulp..... roep dan je kameraden.’

Ik werd omhoog gegooid en dan weer op den grond gesmakt. Uit mijn neus stroomde bloed. Ik verloor mijn bewustzijn. Later bemerkte ik, dat ze mij naar het privaat brachten en met koud water begoten. Toen verhuisde ik naar beneden. En er verliep geen dag en geen nacht meer, dat ik niet afgeranseld werd. Ik werd ziek, wanhopig. Mijn zenuwen werden mij de baas. Ik kreeg snijdende hartkrampen.

Soms klopte mijn hart, alsof het barsten zou. Ik vroeg medicijnen. ‘Zoo, ben jij ziek? Nou, dan zullen wij jou wel beter maken.’ Daarna begonnen ze mij nog erger te slaan. Vooral des nachts had ik verschrikkelijk van hun bezoeken te lijden. Er waren nachten, dat ik gegeeseld werd, tweemaal, driemaal, tot ik

1 Dat wil zeggen: in de verbanning, die, hoe vreeselijk ook, verkozen wordt boven de gevangenissen.

bewusteloos werd. Dan werd ik met koud water overgoten, en eenmaal zelfs met faecalien. De dood is verkieslijk boven zulk een leven. Ik begon de touwen van de krib los te peuteren. Maar zij bemerkten het en het gevolg was al maar meer slaag. ‘Beulen’ schreeuwde ik ‘schiet mij dan toch dood..... maak mij dan toch ineens dood.’

‘Neen, donderhond, doodschieten zullen we jou niet en ophangen ook niet. Maar levend hier van daan kom je óók niet. We zullen jou doodmartelen.’

Aan verkorting van straf dacht ik al niet meer. Mijn eenige gedachten was vrij te komen van dit leven, van deze kwellingen. Maar zelfmoord is in Orel zoo gemakkelijk niet. De helhonden kennen alle middelen en kijken toe met beide oogen.

Plotseling werd ik op kantoor geroepen. Ik dacht niet anders dan dat ik met de roeden zou worden gegeeseld. Maar o, wonder, er werd mij aangezegd, dat ik in verbanning kon gaan. Stel je mijn vreugde voor: verbanning in plaats van geeseling. Maar in Orel is alles mogelijk. Den volgenden dag ging ik op étape. Eindelijk los uit de muren van Orel! Maar helaas: waartoe dient mij de vrijheid. Mijn gezondheid is weg, lichaam en geest. Ik ben een levend lijk geworden. Reeds meer dan vijf maanden lig ik in het ziekenhuis te en ik word niet beter. Integendeel. Je zoudt me niet meer herkennen. Hoop op beterschap heb ik niet meer. Waarom moet ik sterven zonder jou ooit te hebben wedergezien? Waartoe heeft dat gemeene woestijnvee mij gebracht! Mijn leven is gebroken. Ik blijf hier tot er plaats is in een inrichting voor zenuwlijders. Misschien kan ik daar nog beter worden. En dan is het goed. Maar als ik toch niet beter word, waarom moet ik dan mijn vernield en treurig bestaan verder rekken? Ik weet maar al te goed, dat ik je niet zal wederzien. Vergeet het niet: in Orel is mijn leven vernield.’

Uit den tweeden brief, gericht aan mij zelven, heb ik de mededeelingen van vriendschappelijken aard, benevens de gevaarlijke aanduidingen weggelaten.

‘Beste kameraad, onze wederzijdsche vriend heeft mij over uwen brief gesproken, waarin gij hem schrijft, dat iemand in een Hollandsche courant alles voor leugens heeft uitgemaakt wat geschreven is over de barbaarschheden van nu en vroeger in de Centrale gevangenis te Orel.¹ Ik heb daar ongeveer mijn geheelen straftijd doorgebracht. Ik heb op mijn rug de geheele heerlijkheid van het Orelsche régime gedragen, en zal u voorloopig één voorval beschrijven.

Den Januari is voor mij de vreeselijkste dag geweest, dien een politiek katorgist ooit beleven kan. Dien dag hebben de gevangenenbewaarders mij gegeeseld, met roeden gegeeseld, zonder eenigen grond of aanleiding mijnerzijds.

Het was op een morgen en ik werkte in dien tijd op de weverij. Op het commando: “Er uit. Aan het werk” gingen wij uit onze cellen naar den corridor en stelden ons in twee gelederen op, en wachtten tot men ons afgeteld had. De oudste assistent, die het toezicht had over de werkplaatsen riep mij uit het gelid en beval mij terzijde te gaan. Daar ik mij van niets kwaads bewust was, dacht ik, dat ik misschien zou worden overgeplaatst. Bij ons in de Centrale werd er onlangs over gesproken, dat men in de Centrale gevangenis te Smolensk groote weverijen had ingericht en dat van onze Centrale uit, daarheen een aantal wevers zou gezonden worden. Daar ik niet een van de minste arbeiders was, dacht ik, dat men wevers uitzocht om de zaak in Smolensk in te richten. Naast mij stond trouwens nog een goed wever. Ik was zóó verheugd over de mogelijkheid van eene overplaatsing dat ik eerst niet eens merkte, welk een rumoer er was in een

1 Bedoeld is de Heer H.S. van Son voornoemd.

vertrek achter ons. Want dat is de droom van iederen katorgist uit de Centrale gevangenis van Orel weg te komen. “*Beter in de hel dan hier*” is een spreekwoord bij ons. Maar plotseling kwam een assistent op ons tweeën toe en gelastte: “*Kleed uit. Naakt.*” Ik begreep eerst niet, wat hij bedoelde. “*O, wil jij niet hooren?*” riep hij uit, en gaf mij een draai om mijn ooren. Ik kleepte mij geheel naakt uit. Zij onderzochten mij zeer nauwkeurig, maar vonden natuurlijk niets. Al dien tijd stond ik geheel naakt, maar niemand scheen eraan te denken mij toe te staan, mij weer aan te kleeden. Uit de kamer achter ons, waar het rumoer vandaan kwam, liep de assistent Annenkof de gang op,¹ vlak langs mij heen. Hij lachte op een allergemeenste manier en vermaakte zich met mijn verlegenheid. Ik sloeg de oogen neer. “*In de houding*” commandeerde hij en ik moest hem aanzien. In de kamer achter ons bleef het rumoer voortduren: geschreeuw, kermen, smeeken om genade. Toen begreep ik, dat daar iets vreeselijks gebeuren moest. Eindelijk wierp men mij mijn kleederen weer toe met het bevel mij zoo gauw mogelijk aan te kleeden, hetgeen ik deed. Uit de bedoelde kamer kwamen vijf mannen onder voortdurend trappen en slaan. Wij tweeën moesten ons met hen in het gelid stellen. “*Naar de cellen*” was het bevel. In de cellulaire afdeeling werden wij vóór de telefoonkamer in het gelid gezet. De chef van die afdeeling kwam op ons toe en vroeg op barschen toon, waarom wij daarheen gebracht waren. Ik zei, dat ik het absoluut niet wist.

1 Over den Heer Annenkof schrijft de berichtgever van Vera Figner: ‘Un autre suppléant du directeur, Annenkof, tape en pleine figure de toute la force de son petit corps malingre. Il est l'ennemi mortel de tous les condamnés politiques. Le seul mot d'“*etudiant*” fait tressaillir de courroux son coeur plein d'amour de la patrie’ (‘Les prisons russes’ 13). Vertaling: Een andere vertegenwoordiger van den directeur Annenkof, slaat in het gezicht met al de kracht van zijn klein, miserabel lichaam. Hij is de doodvijand van alle politieke veroordeelden --, het enkele woord ‘student’ doet zijn vaderlandslievend hart van toorn trillen (De Russische gevangenen).

“Dat lieg je, schoelje” brulde hij, jij weet er alles van. Jij hebt geschreven. Jij hebt een brief geschreven.”

“Ik heb niet geschreven.... ik weet van niets.”

“Jij zal het zeggen..... Of wij soms geen middelen hebben om jou te dwingen!”

Hij gaf bevel ons te onderzoeken en ging in de telefoonkamer. Na eenige minuten verscheen Annenkof met een groot aantal anderen. Ook hij ging naar de telefoonkamer. De oudste assistent, hoofd van de geheele afdeling, een reus van een kerel, met uitpuilende oogen, kwam op mij af en vroeg, wie van ons dien brief geschreven had. Wij antwoordden, dat wij niet geschreven hadden. Hij greep een van de gevangenen bij de keel, drukte hem tegen den muur en begon hem gewoonweg te worgen. Onze kameraad probeerde te schreeuwen, maar zijn stem werd hem gesmoord. Toen op mij af. Ik vroeg van welken brief er toch gesproken werd. In plaats antwoord te geven, sloeg hij mij met het plat van den sabel op de borst en schreeuwde: “Je bloed zal ik drinken.” Hij zag er verschrikkelijk uit, zijn oogen bloederig belopen en hij stonk naar sterken drank.

“Revolutie willen jullie,” dus brulde hij voortdurend: “Ik zal jullie revolutie leeren.” Toen verdween hij in de telefoonkamer. Een van ons werd binnengeroepen. Wij konden geen woorden hooren, alleen maar een dof gesteun, dat van heel ver scheen te komen. Wij raakten in een spanning van waanzinnigen angst. Eindelijk werd onze kameraad als een dood ding de telefoonkamer uitgegooid. De cipier bracht hem in een van de cellen. Toen werd ik binnengeroepen. Een nauwe kring van bewaarders stond om mij heen. De assistent Annenkof hield een papier in zijn hand: “Je hebt verdiend, dat we je ophingen” zei hij. Ik vroeg “waarom.” “Dat zal je daar zóó hooren. Antwoord oogenblikkelijk, of 't zal je beroerd opbreken: *“Aan wien heb jij dezen brief*

geschreven?” Ik antwoordde: “Wat ik ook zeg, u gelooft het immers toch niet. Maar papiertjes en brieven heb ik niet geschreven.... men kan toch een expert benoemen..... ik weet trouwens niet eens over welken brief het gaat.” Maar Annenkof luisterde nauwelijks naar wat ik zei. Hij hield vol, dat ik een briefje geschreven had aan kameraden buiten de gevangenis, waarin ik verzocht tien sinaasappelen te zenden, daarmee bedoelend tien bommen. Toen begreep ik, dat het een opgezet spelletje was, en een onbeschrijfelijk gevoel van hulpeloosheid maakte zich van mij meester. Annenkof herhaalde: “Jij hebt het geschreven.” Ik ontkende weer: “Ik heb het niet geschreven en ik weet er niets van.” “Wou je soms beweren, dat *ik* het geschreven heb?” vroeg hij treiterend. “Vooruit,” riep een van de anderen “geen praatjes langer.” En toen begonnen zij mij als waanzinnigen te trappen en te slaan, op mijn borst, in mijn nek, in mijn gezicht, in mijn zijde,.... overal, overal. Een pakte mij bij de keel en begon mij te worgen. Ik voelde, dat mijn krachten mij begaven en verloor het bewustzijn. Men begoot mij met water, waardoor ik weder eenigszins bijkwam. Toen werd ik nog wat heen en weer geschopt en uit de telefoonkamer gesmeten. Op weg naar de cel onthaalde de cipier mij nog naar hartelust op stooten in de zij met zijn bos sleutels. Eindelijk was ik alleen. Overal had ik razende pijnen, vooral links in mijn borst, waar ze mij geslagen hadden met de platte sabel. Mijn hemd kleefde aan mijn lichaam van het geronnen bloed. Op mijn hoofd overal builen, groot en klein. Zóó moet ik langen tijd gezeten hebben, ik weet niet hoe lang, niet in staat een lid te verroeren, tot ik geluiden hoorde, die op menscheijk kermen geleken. Was het verbeelding? Maar het schreeuwen en het kermen werden luider en luider. De stem leek mij bekend: die van eenen jongen kameraad. Maar weldra werd het gekerm weer stil. Ik

hoorde alleen iets alsof iemand over den grond rondkroop. Toen plotseling luid gillen, langen tijd aanhoudend. Wie er mishandeld werd, kon ik niet nagaan, zelfs niet vanwaar precies de geluiden kwamen. Het scheen van verre en tegelijkertijd dichtbij. Tot het gegil ten slotte geheel verstomde en een schrikkelijke stilte heerschte. Ik verwachtte niet anders, of men zou ook mij een “bezoek” brengen. Maar neen. Het bleef stil, onheilspellend stil. Maar opeens weer een hartverscheurend gillen : “*Kameraden! Wij worden vermoord*” schreeuwde iemand. Ik stond versteend van schrik, koud en heet tegelijk, en moest mij vasthouden om niet om te vallen. Mijn slot knarste en mijn deur vloog open. “*Neem je pet*” riep een van de assistenten. Ik nam mijn pet en ging naar de gang. Daar stond Annenkof met een papier in de hand. Nog drie kameraden werden uit hun cellen gehaald, evenals ik beschuldigd het bewuste briefje te hebben geschreven. “*Naar de badkamer*” was het commando. Toen begreep ik, dat wij gegeeseld zouden worden. En zoo was het. Eerst werd een van de andere drie in de kamer daarnaast geroepen en weldra weerklonk een hartverscheurend schreeuwen: “*Het is allemaal een in elkaar gezet spel*” gilte hij aanhoudend. Eindelijk moest ik binnenkomen. In de bewuste kamer bevond zich een aantal assistenten en bewaarders, onder aanvoering natuurlijk van Annenkof. Hij lachte allergemeenst en zei, dat ik was veroordeeld tot twintig geeselslagen wegens het schrijven of doen schrijven van dien brief. Ik gaf geen antwoord. Men legde, of liever men kruisigde mij op een bank, bedekte mijn hoofd en begon. Een aantal bewaarders hielden mij vast. Twee sloegen om beurten en in de maat. Ik beet mijn hand kapot, maar gaf geen geluid. Dit scheen den Heer Annenkof maar matig aan te staan en gaf bevel een beetje stoom bij te zetten. Maar ik hield vol en gaf geen geluid. Mijn krachten begonnen echter reeds te minderen en het bewust-

zijn begaf mij. Achttien, negentien, hoorde ik nog, en ik dacht: “Nog één slag.... nog één.¹ Maar helaas, de Heer Annenkof liet zich zóó medeslepen, dat hij dóórtelde: één en twintig, twee en twintig. En zij bleven maar doorslaan. Zijn beulswerk maakte hem dronken. “Genoeg” schreeuwde iemand, en ik werd naar de cel gesleept. Den volgenden dag werd ik in de boeien geslagen.

Veel had ik te Orel reeds mede beleefd! Maar dit! Dat het allemaal op touw gezet was door eenen assistent, die zich wilde onderscheiden, daaraan twijfelde ik niet. Maar waarom moesten meerdere gevangenen ervoor getuchtigd worden?

Eenige dagen later hoorde ik in de badkamer van kameraden hoe de zaak zat. Een gevangene, tot twintig jaar katorga veroordeeld wegens moord op een geheele familie, had in de pet van een onzer kameraden, Gozanof, een briefje genaaid. Deze wist natuurlijk niets daarvan af. Toen de beampten hem beschuldigden een geheimen brief te hebben geschreven, ontkende hij natuurlijk. Daar alles van te voren in elkaar was gezet, werd na een zoogenaamd onderzoek het briefje in Gozanofs pet gevonden. Het luidde als volgt: “*Beste kameraad B., eindelijk heb ik vernomen, dat je hier in de stad bent. Zend mij asjeblijft tien sinaasappelen. Ik heb ze hoog noodig.*” Het briefje was slecht geschreven en vol fouten. Na eenige dagen werden wij weer op het kantoor geroepen en moesten

1 De Heer H.S. van Son vermeldt in Het Handelsblad van 5 April dat de Inspecteur der Gevangenen te Orel hem heeft medegedeeld niet meer te geven dan dertig slagen. Dit als teeken van zachtmoedigheid. Inderdaad staat de wet *honderd* slagen toe (Notice officielle 41) en zegt verder: ‘Ainsi que le prouvent les lignes précédentes, le régime des peines disciplinaires fonctionnant en Russie possède, outre sa souplesse et sa variété, un certain degré d'intensité (*inderdaad!*) sans toutefois comprendre des châtimens qui portassent un caractère de torture.’ (Notice 42). Vertaling: Zooals in het voorgaande is aangetoond, kenmerkt zich het systeem van disciplinaire (tot handhaving van tucht aangewende) straffen in Rusland, behalve door plooibaarheid en afwisseling, door een zekere mate van gestrengheid, doch geen enkele dier straffen draagt het karakter van een marteling.

allen eenige regels schrijven. Maanden gingen voorbij en wij hoorden niets. Al dien tijd werden wij beroofd van boeken, van wandelen, enz. Wie het briefje in werkelijkheid geschreven had, wist iedereen, ook het personeel van de gevangenis, maar zij deden alsof het hun niet aanging. Na maanden kwam een van de assistenten bij mij en zei: “Als je het den commandant vraagt, zullen de boeien je worden afgenomen.” Ik waagde de opmerking, dat men ditmaal toch wel heel vlug was geweest met straffen. En hij: “ ’t Is nog al erg! Vandaag doet hij het jou. Morgen doe jij het hem.” Zoo eindigde deze treurige geschiedenis. En in Orel zijn zulke gebeurtenissen maar al te talrijk.

Achter een dichte deur.

Een jongen lacht achter een dichte deur,
En speelt zijn spel, nu verder dan dichtbij,
Zijn lach licht door mijn smart, ik voel mij vrij
Van warre wanhoop en fnuikend getreur.

Tot ik bezin. Weet ik niet meer, waarom.
Ik in dit huis een machtig Man verwacht?
Omdat men Georges bande in barre Nacht,
En ik genade vraag, daarom, daarom.

Gelijk de lach van dien Knaap was uw lach
Georges, mijn Makker, en uw blijde jeugd
Was Moeders trots en menig makkers vreugd.

Tot één u bande en brak uw lied en lach,
Wie zal eens lied en lach van dien Knaap breken,
En hem als u bannen naar barre streken?'

Het Roode Kruis.

Teneinde binnen de bepalingen van de Russische wet te gemoet te komen aan de dringendste behoeften

van gevangenen en verbannen is te Parijs een comité opgericht met subcomités in België en Zwitserland. Algemeen penningmeester is de Heer D. Aïtoff, Rue Michelet 13 Parijs. Giften worden gaarne ontvangen en overgemaakt door den Schrijver van deze artikelen: 118 Frans van Mierisstraat, Amsterdam.